

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

**Psychologie života v extrémních podmínkách
koncentračního tábora**

**The psychology of life under the extreme
conditions of a concentration camp**

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

PhDr. Marina Luptáková

Autor:

Veronika Mozíková

Praha, 2008

Anotace

V bakalářské práci „Psychologie života v extrémních podmínkách koncentračního tábora“ se zabývám tematikou koncentračních táborů, životem v ghettu a vězněním v koncentračním táboře, od příjezdu do deportace na jiné místo, pocity jednotlivců a jejich úvahami o životě. Též se zabývám počáteční fází masového vyhlazování i návratem do normálního života po osvobození těch, kteří přetrpěli utrpení ve válečné době a mohli opět svobodně žít, i když mnoho let po válce se stále setkávali s antisemitismem.

Mým záměrem je znázornit život v koncentračním táboře - co prožili a co pociťovali. Nezabývám se židovstvím, ani historií, ale čistě tím, co lidé, kterým byla odebrána svoboda prožívali, z pohledu běžného vězně, z psychologického hlediska, nikoli dějinného. Velmi stručně a obecně nastiňuji pozadí dějin pro laický pohled do situace a vývoje války.

V celé práci se věnuji převážně mapování příběhů českých Židů z tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava, kteří si prošli terezínským ghettom, dalším místem „pobytu“ byla Osvětim, z které byli deportováni do dalších míst jako Bergen-Belsen či jiných táborů, stejně tak i pracovních.

Práce je doprovázena autentickými citáty, které pocházejí od přeživších terezínské ghetto a Osvětim.

Annotation

In my bachelor's thesis „The psychology of life under the extreme conditions of a concentration camp“ I deal with the theme of concentration camps, life in a ghetto and detention in a concentration camp from arrival until deportation to another place; the feelings of individuals and their thoughts on life. I also deal with the initial phase of mass extermination as well as the return to normal life after liberation of those who endured suffering in wartime and their return to freedom even though many years after the war they still met with anti-Semitism.

My goal is to depict life in a concentration camp – what was experienced and what felt. I do not deal with Jewry or with its history but, rather, what people whose freedom was taken away lived through from the viewpoint of the common prisoner and that from a psychological viewpoint not an historical one. Very briefly and generally I outline the background of the history from a secular point of view in the situation and the development of the war.

Through this thesis I set out to map the tales of Czech Jews from then Protectorate of Bohemia and Moravia who went through the Terezín ghetto and whose next place of

„sojourn“ was Osvětim whence they were deported to the next places as Bergen-Belsen or another concentration camp or where they were to work.

The thesis is accompanied by authentic citations from survivors of the Terezín ghetto and of Osvětim.

Klíčová slova

Plynová komora, koncentrační tábor, transport, vězeň, nacisté.

Key words

Gas chamber, concentration camp, transport, prisoner, Nazis.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Psychologie života v extrémních podmínkách koncentračního tábora vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. Současně dávám svolení k tomu, aby tato bakalářská práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne 1. června 2008

Veronika Mozíková

Veronika Mozíková

Poděkování

Práci jsem napsala pod vedením PhDr. Mariny Luptákové, které jsem povinována díky za její trpělivost a porozumění.

Obsah

OBSAH	6
ÚVOD.....	8
1. SMYSL ŽIVOTA.....	10
2. ZAČÁTEK ÚTLAKU V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA – březen až září roku 1939	11
2.1. Pronásledované skupiny	11
2.2. Odnětí svobody	12
3. ZÁŘÍ 1939 – ZAČÁTEK DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	13
4. TVRDÁ REALITA – PŘESTUPNÍ MÍSTO GHETTO TEREZÍN.....	14
4.1. Příjezd	14
4.2. Život v ghettu.....	14
4.2.1. Práce.....	17
4.2.2. Děti v ghettu.....	18
4.2.3. Jídlo.....	19
4.2.4. Inspekce Mezinárodního červeného kříže	20
4.2.5. Deportace	20
5. TVRDÁ REALITA – PRVNÍ DNY V KONCENTRAČNÍM TÁBOŘE.....	21
5.1. Transport (z domova x z ghetta)	21
5.2. Příjezd	22
5.2.1. Selektce	22
5.2.2. Sauna.....	23
5.2.3. Začátek života v Birkenau	25
6. TEREZÍNSKÝ RODINNÝ TÁBOR.....	27
6.1. Běh událostí	27
6.2. Život terezínských vězňů	28
7. ŽIVOT V BIRKENAU	30
7.1. Těhotenství.....	30
7.2. Práce.....	30
7.3. Hlad a dehydratace.....	31
7.4. Hygiena a životní podmínky	33
7.4.1. Latríny a umývárny	33

7.4.2. Oblečení a boty	34
7.4.3. Nemoce	34
7.4.4. Menstruace	36
7.4.5. Ubikace	37
7.5. Vztahy mezi lidmi.....	38
7.5.1. Lidskost a solidarita	38
7.5.2. Láska.....	39
7.5.3. Přátelství	39
7.6. Prostředí absolutního bezpráví.....	40
7.6.1. Ponižování a degradace	40
7.6.2. Sadismus SS i samotných vězňů a rivalita mezi vězni	42
7.6.3. Sexuální násilí a nucená prostituce	44
7.7. Vůle žít.....	46
7.7.1. Odpor	46
7.7.2. Motivace	48
7.7.3. Adaptace	50
7.8. Myšlenky, pocity a otupění citů.....	53
7.9. Plynové komory	54
8. DALŠÍ TRANSPORTY.....	57
9. OSVOBOZENÍ.....	58
9.1. Situace před osvobozením v konečném táboře.....	58
9.2. Svoboda a její přímé následky	60
10. NÁVRAT DO „NORMÁLNÍHO ŽIVOTA“.....	62
10.1. Setkání s blízkými.....	62
10.2. Adaptace na zátěžovou situaci.....	62
10.3. Trauma a syndrom přežití	63
11. SITUACE PO VÁLCE	65
ZÁVĚR	67
POUŽITÁ LITERATURA.....	68
SEZNAM PŘÍLOH.....	70
PŘÍLOHY	72

ÚVOD

Z velké části mé práce se zaměřuji na život ve vyhlazovacím a koncentračním táboře Osvětim, jenž z části srovnávám s životem v terezínském ghettu, přizpůsobení, jímž museli vězni projít od odloučení od domova po život v ghettu, až po transport do Osvětimi. Čerpám z vlastních poznatků, které jsem mohla během svého života zachytit, dále z vyprávění mých blízkých osob a z vlastních zkušeností získaných návštěvou Malé pevnosti Terezín a vyhlazovacího tábora Osvětim v Polsku, jež se dělí na dva tábory, Auschwitz a Birkenau. Vždy jsem se pozastavovala nad tím, jak ohromně a negativně může jeden člověk, podporovaný německým kartelem, ovlivnit národ a vytvořit svoji ideologii, podle které se ostatní řídili. Z jakého důvodu se bezpráví nikdo po celá léta nepostavil? Lidé se báli nebo nechtěli, aby se jich to osobně také týkalo? Nechali proto zemřít své nejbližší?

Věznění zažívali mnoho pocitů a strastí, které prozatím nikdy v životě nepoznali. Terezín měl být pouze přestupním místem, kde ještě mohli fungovat jako lidé a mít vysokou šanci na přežití, ale jakmile se dostali do Osvětimi, téměř šanci neměli. Tyto extrémní podmínky ukázaly, co vše je schopen člověk přežít, ale také utrpení, kterým si museli projít, jež bylo vedeno lidskou rukou. Na těchto místech umíraly lidské bytosti v neskutečném počtu, to co prožívaly daleko předčilo všem hrůzným představám o válce. Táborů bylo mnoho, svojí rozlehlostí naháněly hrůzu, tolik životů pojaly a tolik jich podlehlo. Byly stavěny za války samotnými vězni, anebo už stály na místě dříve, jako například Malá pevnost Terezín, kdy sloužily jako věznice pro politické vězně a Hitler s podřízenými hlásající nacistickou ideologii „čisté rasy“ tato místa zneužili pro své záměry – mohutné konání zla. *„Nacisté chtěli vyhladit národ zrozený v nevinosti jako každý jiný jen proto, že to byl národ židovský. Uvrhli tím do neštěstí vlastní národ a zpustošili vlastní zemi. To všechno kvůli jedinému člověku, šílenci, který byl uctíván svým národem, jenž mu naslouchal a bez odporu naplňoval jeho obludné představy.“*¹

Osvětim jsem zvolila z mnoha důvodů. Jedním z nich je fakt, že to bylo největší místo utrpení a prožitků zla (viz. příloha č. 30). Byl to koncentrační a hlavně vyhlazovací tábor, bylo to místo, kde na denním pořádku byla lhostejnost, brutalita, atmosféra a prostředí absolutního bezpráví, ojedinělá nebyla ani zvrhlost. Z lidí se stávaly zrůdy, které neznají cit, strach, dokonce někteří vězni se lehce ztotožnili se svými trýzniteli a povýšili na kápa a týrali, přestože věděli jaké to je, své spoluvězně. Na druhé straně to bylo místo, kde se také našlo spojení, solidarita mezi vězněnými, které spojovalo utrpení, odloučení od rodiny, bohužel

¹ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 262

ne každé kamarádství bylo to pravé, lehce ho mohla nahradit touha přežít tím, že se člověk sklonil k udávání a zrazení. U některých naděje neumírala, jiní podlehli bolesti či nemocem, či byli zabiti při každodenním nasazení na nucené práce, jiní byli zastřeleni či vehnáni do plynových komor. Pravděpodobnost, i když by člověk měl vůli a touhu žít, že přežije všechny nástrahy, byla minimální. Lidé staří, děti, postižení, těhotné ženy, jedinci neschopni pracovat, ti všichni byli selekcí posláni rovnou do smrtících místností, popřípadě vybráni na experimenty, které znamenaly jistou smrt, dříve nebo později, či dlouhodobé poškození zdraví. Přesto výjimky se našly, lidé, kteří měli tak velkou touhu žít, motivaci vše přetrpět a doufat v konec a díky náhodám, které jim pomohly přežít, nám dnes mohou být ještě jasným důkazem, jak se lidská psychika může zvrhnout. Tito jedinci nám přenechali svá svědectví (viz. příloha č. 17, 45) v knihách, ve svých bibliografiích, abychom nikdy nezapomněli na pojem koncentrační tábor a na to, co je schopno se vytvořit v lidské psychice.

Nacisté a jejich přívrženci sledovali několik zájmů. Jednak to byla moc nad ostatními státy, vyhlazení Židů s podtextem hospodářským i politickým, jelikož zastávali významné společenské kruhy a jejich majetek byl obrovský. Propagovali ideologii čisté rasy a zatím odváděli pozornost od cílů ekonomických, z kterých těžily i mnohé firmy (př. Siemens – dnes mocný podnik, o jehož černé minulosti málokdo ví, I. G. Farben, Krupp, Dagesch - dodavatel cyklonu), které měly své pobočné závody ve všech táborech a zabíjení financovaly (např. podporovaly pokusy na lidech, stejně jako vědecké ústavy). Ničením lidských bytostí získávali nacisté nesmírné bohatství, ať to bylo pronajímáním levné pracovní síly, získávání peněz díky pokusům, majetek z transportů, využili i mrtvé, kdy získávali zlato ze zubů, z tuku vyráběli mýdlo, z ohořelých kostí hnojivo, vlasy použili pro průmysl (viz. příloha č. 25). Antisemitismus vládl v mysli národů dávno před dobou, kdy se nacisté dostali k moci (roku 1932 svobodně zvoleni), kteří obviňovali Židy z prohrání 1. světové války. Bojovali proti nim z vlastní iniciativy, přesvědčení i odpovědnosti (stejně tak jednalo např. Slovensko, Maďarsko).

Velice mě zaujala část z knihy Zdenky Fantlové, která přežila tábory smrti: „*Prosím tě, co se s tebou a s tvojí rodinou stalo, když vás tady odtud v lednu 1942 Němci odvezli do koncentráku? Jaký byl váš denní život a jak to, že ty jediná z celé rodiny a z celého města jsi všecko přežila?*“ *Trochu jsem se nad tím zamyslela. Když ani moje generace a moje nejbližší kamarádky o našem životě od roku 1942 až do května 1945 nic nevěděly, co potom ví generace, která přišla po nás?*“²

² FANTLOVÁ, Zdenka. *Klid je síla, řek' tatínek*. Praha: Primus, 1996, s. 5

1. SMYSL ŽIVOTA

Současný trend vyspělých zemí se orientuje na výkonnost, úspěšnost, materiální věci, roste soutěživost, intriky a kriminalita. Pokud jedinec není dostatečně silný, ztrácí-li motivaci, která ho vede, může svůj smysl života ztratit, pokusit se o sebevraždu či začít sociálně odumírat. Pro někoho je spouštěčem ztráta milovaného, dlouhodobá a vleklá nemoc, při které není dostatečně a láskyplně podporován rodinou, ztráta majetku a mnoho jiného, co může narušit psychickou vyrovnanost, chuť žít dál a vytvářet si znovu další cíle, na které se upneme, nalézat tak opětovně smysl života, ať v lásce, rodině, partnerovi či zaměstnání. V dobách válek však lidé chtěli jen jedno – přežít, jak typické pro koncentrační tábory. Avšak i oni lehce svůj smysl života, pro který den ze dne bojovali se smrtí, vzdávali, či byl jejich život násilně ukončen.

Život byl velmi často brán jako něco nepodstatného. Svržení bomby na Nagasaki a Hirošimu 6. a 9. srpna 1945, byl jen jeden příklad z mnoha v dějinách lidstva, kdy člověk, ta myslící a dokonale vyvinutá bytost, jednala bez soucitu, zabíjela mnoho nevinných obyvatel, kteří chtěli žít poklidným životem. Byli však postaveni tváří v tvář bestiálnímu účinku člověkem vytvořené atomové bomby. Nejenže jich mnoho zemřelo krutou smrtí, ale důsledky se projevovaly i mnoho let poté, poznamenaly i další generace. Při všech těchto bojích, odvetách a nesmyslného zabíjení, nebyl brán smysl života jako v dnešní době.

V minulosti i dnes hlavní cíl života, přežít, si přejí lidé, kteří i v 21. století žijí v místech, kam civilizace, pomoc a lidská solidarita v přiměřené míře ještě nedosáhla, stejně tak, jako vytoužený mír na celém světě. Dnes ve vyspělých zemích nejsou masově usmrcováni lidé, avšak v některých státech stále trpí hladem, nemocí HIV a bohužel ve státech jako Irák, Irán či Súdán, nejen takto lidé trpí, ale jsou i sužováni pod tlakem neustálých bojů, a navzdory tomu, že všichni žijeme ve stejné době, tak my, kdy si lámeme hlavu nad tím, co si dáme dnes k obědu, oni umírají následkem nemocí či sebevražedných atentátů.

Největším příkladem, kdy lidé ukázali svou vůli po životě, byla doba druhé světové války, jež začala v Protektorátu Čechy a Morava zářím 1939, ale okupace nastala březnem 1939 a byla ukončena zhruba květnem 1945. Byla to etapa v lidských dějinách, kdy národy zavíraly oči před utrpením, které bylo páčáno nevinným lidem. Byl to boj, který se dotkl snad všech států, národností, zemřelo v ní miliony lidí a ani dnes není přesně vyčíslen skutečný počet. Zemřeli jak lidé na frontách, tak civilní obyvatelé, byl to boj Německé říše pro „čistou rasu“ zaměřen hlavně na „nečisté národy“ jiného vyznání: Židy, Romy.

2. ZAČÁTEK ÚTLAKU V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA – březen až září roku 1939

2.1. Pronásledované skupiny

Období březen až září 1939 bylo charakteristické samotnou okupací, zákazy a zabavováním majetku, odevzdáváním cenností gestapu, domovními prohlídkami, vykonáváním podřadné práce a výslechy.

V době počátku okupace našeho území od 15. března 1939 začali Židé žádat o víza do Anglie, Palestiny a jiných vzdálených zemí, bohužel to nebylo ani zdaleka umožněno všem, nátlak byl obrovský. Lidé nejen odjížděli, ale také přicházeli do Protektorátu emigranti z obsazených zemí.

Židé si kladli otázky, co se bude dít a chtěli odjet, ale věděli, že není čas vystát si víza, nemohli si přeci představit, co by je mohlo čekat. Z Československa byli ti, co neměli občanství, odsunuti zpátky do své země. V této době se začali příslušníci německého původu hlásat ke své vlasti a stali se z nich nepřátelé československého lidu, dřívější přátelé zde žijící se nyní otočili zády. Nastolila okupace území, vše začalo „pouhými“ omezeními a zákazy, začaly se zavádět rasové zákony, společnost se rozdělila na Židy a ty ostatní, zabíráním majetku, později zatýkáním nejen Židů i těch německých, tak všech nepohodlných lidí a těch, na které se „něco“ našlo. Poté to přerostlo v ghetta až odsunutím do koncentračních táborů. „*Když se zastavilo auto a bouchly dveře, už jsem si říkala: Jdou pro mě.*“³ Provedla se registrace Židů ve všech městech a vesnicích, dostali nový osobní průkaz a později i hvězdu.

V zahraničních obsazených státech začaly velké razie už od roku 1933, kdy se nacisté chopili moci v Německu díky podpoře obyvatelstva, a to především stíháním „prostitutek a asociálů“, lesbických žen a homosexuálních mužů. Stačila tedy jen nepatrná záminka či pouhá domněnka k deportaci do vězení a koncentračního tábora. „*Vězeňská společnost se vyznačovala krajní nerovností, kterou určovaly kategorie vytvořené SS, funkce vězňů a sociální kapitál. Na vrcholu společenských rolí byli němečtí „kriminální“ a „političtí“ vězni. K vyšší střední třídě patřili němečtí „vykladači a vykladačky bible“ a „asociálové“, přičemž byl v rámci střední třídy možný jednotlivý sociální vzestup v souvislosti s ekonomizací vězeňské práce. K nejspodnější třídě patřili homosexuálové, Romové, Sintové a Židé. Nacistická rasová ideologie a žebříček národností hrály rozhodující roli pro výchozí situaci a*

³ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 49

určení místa v táboře. Oba tyto faktory určovaly i šanci na přežití – oboje stanovili předem SS a vězni to nemohli ovlivnit.“⁴

2.2. Odnětí „svobody“

Židé byli odsunuti na okraj společnosti, měli zákaz téměř všech aktivit, nesměli do kin, tramvají, všude byly na dveřích zákazy, na plakátech omezení. Nemohli vykonávat své řemeslo, ani chodit do školy⁵, jim byla určena podřadná, manuální práce, bylo jim zakázáno rodit děti a dostávali méně potravinových lístků než ostatní obyvatelstvo.⁶ Později (roku 1941) museli nosit šesticípé hvězdy s nápisem JUDE, aby každý věděl, že to oni jsou podle Němců nečistá rasa. Trestání za nic – rys války. Vše muselo mít těžký psychický dopad. Někdo si svůj majetek získával celý život, obětoval vše pro pohodlí rodiny a teď, během jednoho dne o vše přišel, musel opustit svůj dům plný vzpomínek, vybudovaný podnik předat do rukou nepřátel. Na denním pořádku byly prohlídky, našlo-li se něco zakázaného, následovalo zatčení, lidé proti nim projevovali nenávist, většinou z řad německého civilního obyvatelstva. Ostatní se báli udávání a následného zatýkání, báli se sousedů, jež se hlásali k Hitlerovi, zažívali odcizení, izolaci, nejistotu, zklamání, ztráty. Našli se i vlídní lidé, kteří utlačovaným i za cenu svého života pomáhali. Židé začali svým přátelům rozdávat své cennosti, aby jim je schovali, dokud nebude po válce, jelikož vše cenné museli odevzdat gestapu. Konaly se výslechy, ženy se potýkaly převážně se sexualizovaným násilím už při samotných výsleších, kdy využívali svých prostředků a moci k fyzickému i psychickému týrání. Používali vše možné, aby získali potřebné informace či falešné přiznání a právě psychické ponížení pro ně bylo hrou. Důvody pro stíhání, pokud vůbec existovaly, byly politické či antisemitské. Z politických důvodů stíhali ty, co pocházeli z rodiny, jejichž člen utekl do zahraničí, byl v odboji, vedl sabotáže, byl-li udán sousedy či krajany, důvodem byl i styk se Židy či jednalo-li se o válečné zajatce.

Nikdo nevěřil, že by okupace trvala tak dlouho, věřili, že ostatní státy pomohou osvobodit okupované země. Žili v diskriminaci, v zahraničí v již vytvořených ghettech oddělených od města zdmi do té doby, dokud nepřišlo předvolání do transportu pod záminkou dlouhodobé práce. Byly to transporty určené do koncentračních táborů, v Československu zprvu do terezínského ghetta, poté do Osvětimi.

⁴ AMESBERGEROVÁ, Helga; AUEROVÁ, Katrin; HALBMAYROVÁ, Brigitte. *Sexualizované násilí*. Praha: BB/art. s.r.o., 2005, s. 39 - 40

⁵ Zákaz vstupu Židů do škol byl vydán od roku 1940 (srpen).

⁶ Potravinové lístky byly pro židovské občany vydávány jen mezi 15 a 16 hodinou.

3. 1. ZÁŘÍ 1939 – ZAČÁTEK DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

Polský národ narozdíl od Československa bojoval za svoji vlast, ale také prohráli tento boj. V této době už útěk mimo stát nepřipadal v úvahu. Od roku 1939 začaly první razie a muži museli nastoupit i na práci pod německým vedením (př. na statek). Zanedlouho muži dostávali předvolání a nastaly první transporty 16. 10. 1941 do ghetta v Lodži, zprvu jen muži, a poté do terezínského ghetta. První transport sem přijel 24. 11. 1941, kdy bylo **ghetto založeno**, byl to transport s 342 mladými muži různých profesí, kteří měli za úkol připravit ghetto pro další přivezené. V té době tam bylo ještě civilní obyvatelstvo. *“Toťseví, antisemitismus to jen podpořilo, vždyť kvůli Židům museli terezínští občané opustit svá obydlí.”*⁷ Někteří ještě utekli k příbuzným do jiného města a hlavně na vesnice s falešnými papíry, ale i tak museli žít nenápadně a podřazeně. Transporty jezdily neustále, na předvolání se na něj měl každý dostavit. Bylo jen otázkou času, kdy dotyčný přijde na řadu. *„A tak jsem živořila do té doby, nežli si mě v červnu 1942 povolali do Terezína. Už jsem byla velice ráda, protože tohleto nebyl žádný život. Ve sklepě už nebylo uhlí, elektrika svítila jen chvílemi a ten věčný strach při každém zazvonění, ten byl hrozný.”*⁸ Antisemitismus byl na každém kroku, nejen v nacistických příkazech a zákazech, ale i v chování krajanů. Ostatní lidé žili také ve strachu, jídlo bylo poskytováno na potravinové lístky, takže ho neměli dostatek, byl zakázán rozhlas, každý se bál udávání, školy byly uzavřené. Ale stále mohli žít v domovech, pospolu a bez utrpení, žili téměř „normálním“ životem cenzurovaným německou nadvládou. Ovšem s postupem času, jakmile i na ostatní něco našli, nebo je někdo udal, byli předvoláni k transportu a častým důvodem, byť i smyšleným byl: styk se Židy. Stejně tak byl život mnohých poznamenán silným útlakem, výslechy, trestáním odbojů a atentátů, popravami, vězněním všech, kteří se postavili proti režimu. Příkladem je vypálení Lidic a Ležáků 10. června 1942, jenž byla odvěta za atentát na šéfa nacistické policie a zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha 27. května 1942.

Na přelomu zimy 1941/1942 začalo „**konečné řešení židovské otázky**“, kdy měli být všichni Židé vystěhováni do terezínského ghetta, jež bylo připraveno pro tyto účely od listopadu 1941. Celé rodiny byly masově posílány do různých míst, ať koncentračních táborů, vyhlazovacích, pracovních či ghatt. Po deportaci konali vojáci SS náhodné razie, chtěli odhalit ty, co měli falešné doklady a pronásledovali ty, co byli udáni.

⁷ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 47

⁸ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 52

4. TVRDÁ REALITA – PŘESTUPNÍ MÍSTO GHETTO TEREZÍN

4.1. Příjezd

Při předvolání nikdo nevěděl, kam pojedete, co si sebou má vzít, jak dlouho tam bude, život se najednou proměnil v samé otázky bez odpovědí. Do ghetta se lidé dostávali ze svých domovů⁹, v r. 1942 to zasáhlo téměř všechny Židy, i když se ukryvali, byli předvoláni. Na jednu stranu cítili úlevu, že už se nemusí ukryvat, na druhou stranu měli strach z budoucna, strach o ty, co s nimi nejeli nebo o ty, kteří už tam dříve odjeli. „*Každý byl zabrán do svých úvah a myslím, že jsem byla jediná, kdo už chtěl být v Terezíně, neboť tam na mne čekal Kony.*“¹⁰ Určení pro daný den k deportaci se shromažďovali na stanoveném místě ve sběrném středisku. Deportovaní do Terezína si mohli vzít sebou zavazadlo o hmotnosti 25 kilo. Cesta byla vlakem osobním. Každý vlak směřující do terezínského ghetta zastavil ve městě Bohušovice¹¹, což bylo 2 až 3 kilometry od cíle, to znamená, že deportovaní museli se svými těžkými zavazadly ujít tuto cestu pěšky. Před cestou si často všívali do oblečení cennosti či peníze. „*Byli jsme obtíženi mnoha zavazadly a měli jsme na sobě několik vrstev šatstva.*“¹² Při příchodu průvod směřoval do tzv. šlojsky, což byla karanténa, kde byli několik dnů a zde je čekala první kontrola, při které zažili první šok, kdy jim byla prohledána důkladně zavazadla a odcizeno to cenné a pro ně významné, pokud si to neukryli. Zpočátku zažívali zmatenost, před kontrolou izolaci od těch, co tam už žili, a neinformovanost. Zde selekce neprobíhaly, ale muži a ženy byli každý v jiné kasárně a děti byly umístěny do „dětských domovů“, ženy trpěly odloučením od dětí.

4.2. Život v ghettu¹³

K Terezínu patří i Malá pevnost Terezín, jenž nese název po Marii Terezii, matce Josefa II., který toto město v r. 1780 postavil a v této době byla pevnost používána jako ghetto pro Židy z Prahy pro podezření z vlastizrady. Rozsáhlá pevnost, která sloužila pro věznění politických vězňů, později od roku 1942 byla využita pro účely vyhlazování jako sběrný tábor. Byla jen přestupním místem, lidé přijeli a hned byli zase transportem posláni na

⁹ Židovská náboženská obec roznášela lístky k transportu, vydávala seznamy svých občanů nacistům, stejně tak prodávala od r. 1940 hvězdy na oděvy, čímž zprostředkovávala obchod ve prospěch Německé říše.

¹⁰ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 85

¹¹ Vlak jezdil zprvu na nádraží v Bohušovicích, později ale vězni byli nuceni postavit koleje až do Terezína.

¹² ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 84

¹³ V Terezíně zemřelo do konce dubna roku 1945 33 430 vězňů.

východ. Stejně jako všude jinde byl zde hlad, nemoce, lidé byli vystavováni špatné hygieně, podvýživě, nuceným pracím v tvrdých podmínkách.

V ghettu byli ubytováni v kasárnách, kterých tam bylo vybudováno v minulosti jedenáct.¹⁴ Pro život a spánek měli dvě matrace, které byly vzdáleny 20 centimetrů mezi dalšími matracemi. V jedné místnosti bylo ubytováno zhruba 40 lidí. Jiní spali na kavalcích, které byly třípatrové, jedno patro měřilo 1,6 m² a bylo určeno pro 1 osobu. Nebydleli však jen v kasárnách, ale i v domech, kdy byla kapacita místnosti dalece přesáhnuta: „*Byla to místnost tak pro tři, pro čtyři lidi a žilo nás tam patnáct.*“¹⁵ Do září 1942 bylo ghetto uzavřeno, ven z kasáren se nesmělo, až poté se lidé mohli pohybovat volně po ulicích.¹⁶ „*Z malého městečka, kde před válkou žilo asi 7000 obyvatel včetně vojáků, se rychle stalo přeplněné ghetto, kde počet obyvatel vzrostl několikanásobně. Nejvyšší počet byl zaznamenán v prosinci 1942 – 58497 osob.*“¹⁷ Při tomto počtu se podmínky k životu neúnosně zhoršily. Nastoupil nedostatek jídla a ztráta soukromí, Židé byli ubytováni v kasárnách a všech možných přístupných budovách. V Terezíně měli výhody imunity před dalším transportem pro sebe i pro rodinu, což mohlo i znamenat přežití až do vysvobození, avšak někdy byla práce v komandech špinavou službou proti spoluvězňům. Bylo zde umožněno v r. 1944 uzavřít sňatek, v koncentračních táborech toto neexistovalo. „*Ted' si vezmou krajíc chleba, co ušetřili od večeře, a veselka je u konce.*“¹⁸ Lidé si brali své milované, aby je uchránili před transportem. „*Je paradoxem, že nacistická mašinerie, jindy tolik bezcitná, trpěla sentimentem na nerozlučnost zasnoubení, manželství a příbuzenské svazky.*“¹⁹

Ale jak víme, při selekcích toto neplatilo, tam bylo všem jedno, že matce odebírají její tříletou dceru, že rozdělují manžele, kteří spolu žili 40 let. Každý si byl vědom, že další transport může znamenat smrt a hlavně odtržení od známých a rodiny. Každý vězeň se snažil, aby blízký člověk neodjel, zachránit je bylo hlavním úkolem dosavadního života. Zapsání jedinců do kartotéky jako člena rodiny byla jedna z možností. Další záchranu představovalo, pokud byl mladší 21 let neschopen nastoupit transport, nejela ani jeho rodina.

V Terezíně, možná jako na jediném místě, ti, co byli v ghettu, měli štěstí. Zde neholili hlavy, oblečení měli své, představovalo pro rodinu žít pohromadě, stále to bylo Československo, takže blíže k rodině a už věděli, co mohou očekávat, ale hrozba transportu byla veliká a každý z ní měl obavy. Dalo se tu válku přežít, narozdíl jinde, v jiném táboře

¹⁴ Každá kasárna vařila pro 6 tisíc osob.

¹⁵ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 54

¹⁶ Až v červenci roku 1942 opustilo všechno civilní obyvatelstvo své město.

¹⁷ RAKYTKA, Ján. *Žít zakázáno*. Praha, 1999, s. 23

¹⁸ RAKYTKA, Ján. *Žít zakázáno*. Praha, 1999, s. 34

¹⁹ RAKYTKA, Ján. *Žít zakázáno*. Praha, 1999, s. 32

člověk nevydržel ani týden. Zde mohl být vězeň v kontaktu s rodinou, což je nejdůležitější. Chodili pracovat a ještě nějak tak žili život. Samozřejmě každé prožití života bylo individuální i vnímání bytí. Někteří si mysleli, že horší místo neexistuje, jiným instinkt napovídal, že transporty odvázejí lidi do horších míst. Vždy má roli štěstí, zda jedinec musel vykonávat práci v příkopech, při stavbě kolejnic, zastával práci v kuchyni, byl zdravý či nemocen. Život v ghettu byl nejpříjemnější, avšak to většinou znamenalo, buď zde zemřít, nebo se stalo přestupním místem do koncentračního tábora. Na podzim 1944 byly vypravovány masové transporty.

Čeští četníci pomáhali při pašování a předávání informací a dodávali vězněným jídlo od blízkých za vysoké úplaty. Byli spojením mezi rodinou v ghettu a tou, co zůstávala zatím doma. Informace se předávaly motáky, což bylo riskantní a trestáno smrtí, anebo předáváním informací od těch, kteří nově přijeli, ať šlo o zprávy, jež vypovídaly o situaci na frontě, nebo o ostatních táborech.

Zajatci zde mohli zkracovat svůj čas mnoha činnostmi. Terezín kulturně žil, mezi vězni se rozmáhalo divadlo, fotbal, recitovaly se básně, lidé přednášeli na různá témata, byla zde ilegální škola pro děti, od roku 1942 byly zavedeny i knihovny a měli přístup na louku za ghettem, byly zde i vytvořeny fotbalové kluby. Kulturní rozvoj se týkal nejen dospělých, ale i dětí. Ve volnu mohli využívat i hudební nástroje, které byly dokonce později dovoleny. Utlačovaný život byl alespoň na chvíli svoboděn při nejrůznějších aktivitách, udržovaly je při životě, dodávaly jim psychickou podporu přežít tyto podmínky. „*Stála jsem před volbou mezi jídlem a zpěvem. Vedena pudem sebezáchovy rozhodla jsem se pro jídlo.*“²⁰ Předávali si znalosti, zkušenosti, tajně si zpívali, kdy zapomínali na strasti a hlad v těchto chvílích. V malbách se odrážely pocity a skutečný život v ghettu, malíři je zazdívali a ukrývali, aby byly důkazem věznění po osvobození. V „mírném“ režimu ghetta²¹ lidé svou víru potají vyznávali a dokonce oslavovali např. svátky Šabatu. „*Byly to nezapomenutelné chvíle, hořela v nás touha po odchodu do Palestiny, prožívali jsme pocity sounáležitosti a posilovala se naše víra v lepší zítřek.*“²² Mnoho českých umělců prošlo tímto místem.²³ „*Tito lidé předávali v Terezíně své znalosti ostatním obyvatelům ghetta, neboť to byla jediná cesta, jak se nenechat podmanit a ubránit se nacistickému záměru duchovně nás zničit.*“²⁴

²⁰ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 113

²¹ Posledním terezínským komandantem byl Rahm, jenž se zasloužil o zlepšení podmínek v ghettu. Před ním vedl ghetto Burger.

²² ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 126

²³ 5. července 1943 přijel do Terezína Karel Poláček a 19. 10. 1944 byl převezen do Osvětimi, kde zemřel.

²⁴ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 109

„Člověk se dokáže přizpůsobit i těžkým poměrům, a tak jsme si zakrátko na tu hroznou situaci zvykli. Ale stále zůstávaly nezodpovězené otázky. Co je na východě? Kam ještě půjdeme? Co nás tam čeká? Otázek přibývalo, ale nikdo na ně neuměl odpovědět. Každý z nás se nejistotě bránil a odvracel se od ní. Byli jsme zcela odříznuti od okolního světa, nevěděli jsme nic o koncentračních táborech, o plynování, o likvidaci Židů. Měli jsme jen instinkt, živočišný instinkt.“²⁵

4.2.1. Práce

Práce, i když byla těžká, pomáhala, aby čas plynul rychleji a myšlenky se nesoustředily jen na izolaci, hlad a odloučení od rodiny. Všechny funkce zastávali sami vězni, jelikož zde byla samospráva.²⁶ Dělalí vše důsledně i na úkor lidskosti, báli se nesplnit úkol, jelikož by byli potrestáni deportací. Proto se naskytla otázka, zda se nejednalo o kolaboraci Židů, kteří se o samosprávu starali a rozhodovali tak o osudu nevinných, svých krajanů. Přiblíží nám odpověď na tuto otázku následující výpověď: *„Ze své dětské perspektivy říkám: nevím, co by se z nás bylo stalo, kdyby Židé zůstali nečinní, kdyby se nesnažili zmírnit chaos způsobený Němci, kdyby neorganizovali a nespravovali dětské domovy, zřízené v rámci nacistických předpisů.“²⁷* Vidina transportu – psychické vydírání ze strany SS, tím chtěli zajistit dvě možnosti, slepě poslouchat nebo zemřít. Samospráva přinášela i pozitiva. Lidé se mohli vídat a domlouvat se s těmi, co měli dobré pozice, přinášelo to však i nebezpečí od těch, co se ke spoluvězňům obrátili zády a udavačství jim nebylo cizí.

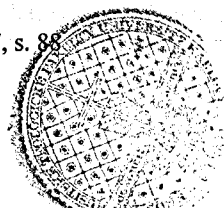
Každý věděl, že dobré pracovní zařazení sebou nese několik výhod, jak návštěvy svých blízkých, volný pohyb po městě, zvýšený příděl jídla či vídání s ženami. Patřilo sem několik pozic, jako práce v kuchyni, v prádelně, kdy si žena mohla vyprat oblečení, nosič uhlí, strážce před kasárnami, loupání brambor, řeznická práce, v zemědělství. Výhodné pozice měli i řemeslníci, jenž si mohli přilepšit na stravu. *„Za kousek chleba půjčovali svou dílnu a obě strany byly šťastné a spokojené. Bylo i dost takových, kteří si na půdách obytných domů postavili malé komůrky, kam se nastěhovali se ženou nebo s přítelkyní.“²⁸* *„Zvlášť silně jsme pociťovali touhu po lidském přiblížení, po lidském doteku a po tělesné lásce. Je s podivem, že v tomto stavu hladu a podvýživy jsme tolik a stále silněji toužili po lásce. Láska je život a po*

²⁵ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 95

²⁶ V čele samosprávy byli tři nejvýše postavení, jenž rozhodovali o všem a sestavovali transporty. Němci řídili ghetto na dálku.

²⁷ KLÜGEROVÁ, Ruth. *Poslední stanice život*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1997, s. 88

²⁸ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 127

něm jsme toužili; snad jsme sami sobě chtěli dokázat, že dosud žijeme, chtěli jsme prožít několik šťastných chvil, na všechno zapomenout a vychutnat život až do dna.“²⁹

Aufbaukommando³⁰ bylo komando, které sem přijelo prvním transportem a připravilo ghetto. Měli větší přiděly, volný pohyb, mohli se sprchovat podle přidělených lístků a měli ochranu před transporty pro sebe i svoji rodinu. Pracovalo se osm hodin denně. Probíhal zde výměnný obchod. Ti, co pracovali ve skladech, si něco ukradli s následnou výměnou za jídlo. Stejně tak nosiči uhlí kradli skromně po částech uhlí a vyměňovali ho, mnoho pracovního zařazení nabízelo tuto možnost. „Šlojzování nebyla krádež, šlojzování byla životní nutnost.“³¹

4.2.2. Děti v ghettu³²

Problémem, jako všude jinde v této době, bylo těhotenství. Násilné přerušování bylo přísně zakázáno³³ (v Osvětimi byla interrupce nejen povolena, ale přímo vyžadována), jakmile žena otěhotněla, nenašel se nikdo, kdo by na sebe vzal riziko, které bylo spojeno s transportem. „Všude narážel na odmítavý postoj, motivovaný strachem.“³⁴

Děti stejně jako dospělí vnímaly utrpení, odloučení od domova a tíhu války. V těchto podmínkách dospěly rychleji, než se od jejich věku očekávalo. Dospělí se snažili jim podmínky v ghettu co nejvíce zlepšit. Zasloužili se nejvíce ti, kteří s dětmi pracovali a dělali pro ně vše, co jim samospráva dovolovala. Byli to na prvním místě vedoucí dětského domova, kteří se snažili o kulturní i duchovní rozvoj.³⁵ Pod jejich záštitou vznikala dětský časopis VEDEM, jenž vypovídal o životě v ghettu.³⁶

V dětských domovech byly odděleny německy mluvící děti od českých, což způsobilo zřetelnou nenávist vůči těm, jenž mluvily řečí nepřátel. Děvče z Rakouska říká: „Navíc ony

²⁹ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 126

³⁰ Označení transportu bylo AK, přijel 24. 11. 1941, měl za úkol připravit ghetto pro další transporty.

³¹ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 108

³² Terezínem prošlo zhruba 15 000 dětí, v zimě 1944 - 45 zde bylo 1 086 dětí, po válce se vrátilo 100 dětí nad 14 let, pod 14 let žádné až na výjimky. O dětech v Osvětimi se nezmiňuji, jelikož selekcí prošly jen ty skupiny dospělých a dětí, jenž byly ve věku od 15 do 45 let, ostatní byli ihned plynováni, proto dětí, kteří by přežili koncentrační tábory bylo minimálně.

³³ V srpnu 1943 byly nařízeny umělé potraty.

³⁴ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 130

³⁵ Zmíním jména: Valtr Eisinger, narozen 1913, vedoucí domova mládeže a učitel a přítel všech dětí. Fredy Hirsch, narozen 1916, vedoucí dětského domova, jenž byl odvezen z Terezína do rodinného tábora v Osvětimi, přijel v září 1943 a celý transport byl 7. března 1944 převezen na smrt do plynových komor, bylo mu řečeno, že pojedí i se svými svěřenci do tábora v Heydebrecku, nechtěl je opustit a tak jel s nimi. Za dobu strávenou v Osvětimi se snažil dětem do 16 let zlepšit podmínky, i zde působil jako vedoucí dětského bloku. Údajně se spolu s dalšími spoluvězni zmocnil zbraní a pokusil se o vzpouru spolu se sonderkommandem. Jiná výpověď hovoří o sebevraždě, kdy se při převážení z karanténních bloků otrávil, nechtěl vidět masakr žen a dětí. Jakub Edelstein, narozen 1907, byl předsedou rady starších, jenž byl 9. 11. 1943 zatčen, převezen v prosinci do Osvětimi, kde byl 20. 6. 1944 s manželkou a synem zastřelen.

³⁶ Tento časopis byl vydáván ilegálně, v letech 1942 - 44, a to chlapeč ve věku 13 - 15 let, sbírali informace kolem ghetta, jak funguje samospráva, jak vidí jednotlivé události, jak celkově vidí svět v ghettu, své postřehy doplňovali básničkami, povídkami a kresbami.

tvorily elitu, byly ve vlastní zemi, a mnozí Češi měli kontakty s vnějším světem, my nikoliv, nebo jen zcela výjimečně. Znam Čechy, kteří tvrdí, že v Terezíně nezažili jediný hladový den, zatímco já nepamatuji jediný sytý.“ „A tak jsme i tady byly dětmi osočovanými za něco, co jsme nezavinily. Mluvily jsme „nesprávným“ jazykem.“³⁷

I malé děti rychle pochopily, co znamená pojem koncentrační tábor, a co je může čekat. „Když byly vyzvány, aby se svlékly a osprchovaly, bránily se a plakaly, křičely a tloukly kolem sebe. Opatrovníci je dostali do sprch jen násilím. Nikdo nechápal, nemohl chápat, proč se děti tolik bránily. Nikdo z Terezína tomu nerozuměl, bylo to nepochopitelné, nikdo nevěřil dětské fantazii. Ale tyto děti, jejichž rodiče zahynuli v plynu, věděly, že sprcha znamená smrt.“³⁸

4.2.3. Jídlo

Jednou za týden dostávali k obědu jednu buchtu či maso a jeden malý sáček cukru, což byla rarita, jinak přídělky byly tradičně složeny z polévky a kávy. U Terezína bylo pole, kam vězňové docházeli na práci, mohli si tak ukrást nějakou plodinu. „Každý terezínský občan měl stravenku.“ „U výdeje se odehrávaly otravné scény a já jsem se vždycky snažila najít si nějakou výmluvu, abych tam nemusela být. Na většině lidí bylo vidět, že se jim dříve dařilo mnohem lépe a mně pukalo srdce, když jsem je teď slyšela žebrat: „Prosím hustou, zezdola.“ Prosili o trochu řepy, aby zahnali hlad. Vždycky jsem polévku důkladně promíchala, aby dostali všichni stejnou porci. Když se pak prázdná kád' vyvalila z kuchyně, vrhli se na ni ti ubožáci se lžicemi, aby ji důkladně vyškrábali.“³⁹

„Dlouho před tím, než se sud s jídlem objevil ve výklenku, už tam stála dlouhá nekonečná řada lidí s esálkem v ruce a připravenou lžicí – a trpělivě čekali. Byli to většinou staří lidé, stáli tiše, trpělivě, schouleni do sebe. Měli hlad. Nikdo nemluvil. Na očích jim bylo vidět, že i ta jedna naběračka vodové polévky pro ně znamená naději na prodloužení života třeba ještě o jeden den.“⁴⁰

„Provezla jsem asi šedesát tisíc v mašli klobouku. Ono to byly velké peníze na povídání, a pro Terezín to nebylo vůbec nic. Protože bochník chleba stál dva tisíce, kousek salámu stál tisíc korun, a to byl malý kousíček. Zbohatli z nás hlavně četníci.“⁴¹

³⁷ KLÜGEROVÁ, Ruth. *Poslední stanice život*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1997, s. 89

³⁸ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 121

³⁹ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 106

⁴⁰ FANTLOVÁ, Zdenka. *Klid je síla, řek' tatínek*. Praha: Primus, 1996, s. 116

⁴¹ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 55

„Lidi umírali po ulicích, když si nenasbírali dost šlupek, aby se jim žaludek netřel o sebe, což je při hladu ohromná bolest.“⁴²

4.2.4. Inspekce Mezinárodního červeného kříže

Vláda tehdejší doby také nechtěla, nemohla uvěřit, že by probíhala likvidace Židů, Romů a odpůrců této doby. Jak mohla být tak slepá k mizení a vraždění nevinných?

Do Terezína v květnu 1944 přijela inspekční návštěva Mezinárodního výboru Červeného kříže, nevšimla si ničeho, co by porušovalo jejich kritéria. Nechtěli to snad vidět? Fikce, díky níž zúčastnění odjeli transportem, lež, jež se skrývala za květinami u domů, hlad, jenž měli ti, co leželi ve svých ubikacích, ty masové deportace, jež předcházely pro přeplněnost ghetta, falešné školky, obchody, které nikdy nefungovaly. Němečtí vojáci a vedoucí ghetta udělali vše pro to, aby vše bylo v pořádku. Instalovali kulisy, omezili počet vojáků SS, kteří hlídali své vězně, vše upravili tak, aby se ghetto Terezín zdálo být z povzdálí příjemným místem, kde je dostatek jídla i spokojenosti. Do vyhlazovacího tábora Osvětim-Birkenau měla také dorazit, ale odvrátila tuto myšlenku po shlédnutí ghetta, což byla osudová chyba, která mohla zachránit miliony lidí, tam by se Němcům nepodařilo zahladit stopy.

4.2.5. Deportace

Při nových transportech se vězni setkávali s rodinou a blízkými, ale brzy přicházelo opět loučení. Nejvíce se obávali transportu na východ, jelikož vlaky byly vypravovány neustále z důvodu přeplněného ghetta a Malá pevnost počet nepokryla. Deportace probíhala už od ledna 1942, kdy nastolily nepřetržité transporty, v září a v říjnu tohoto roku bylo odvezeno 16 000 lidí starších 65ti let, jenž byly nazvány „transporty starých“ směřované převážně do vyhlazovacího tábora Treblinka. Na podzim (říjen) roku 1944 byli lidé z Terezína masově odváženi transportem do koncentračních táborů.

Každým dnem mohlo předvolání potkat kohokoli, jelikož byla samospráva, lidi určené do transportu vybírali sami Židé, kterým náleželo toto postavení. *„Zdeněk to nedostal, oni totiž byli tak prohnání, že věděli, že se vždycky děti dobrovolně přidají ke svým rodičům, takže oni ty mladé nemuseli vyzývat.“⁴³* *„A znovu loučení, při každém jako bychom zestárli o několik let.“⁴⁴* Cestovali-li v zimě, snažili si obstarat ještě teplé oblečení, ale bylo to zbytečné, v Osvětimi jim bylo stejně vše odňato.

⁴² SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 55

⁴³ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 57

⁴⁴ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 119

5. TVRDÁ REALITA – PRVNÍ DNY V KONCENTRAČNÍM TÁBOŘE

5.1. Transport (z domova x z ghetta)

Obava zatčení sužovala každého člověka, nejvíce stíháni byli Židé, jenž nenaplňovali ideologii o čisté rase, ale každý byl vesměs v ohrožení. Ti, co odjížděli do táborů z ghetta, poznali alespoň částečně život odlišný od toho, který do deportace žili, poznali, že jejich život se značně mění, získali zkušenosti s chováním vojáků SS, mnohé si už protřpěli. Na své cestě už nejeli osobním vlakem a ve chvíli spatření vagonů pro přepravu dobytka poznali, že cesta z ghetta vede do horších míst.

Větší psychický i fyzický nátlak to byl pro ty, co byli deportováni až později přímo ze svých domovů. V pokročilém stádiu války neprošli nejdříve přestupním místem, ale byli-li deportováni ze zabraného území, ocitli se rovnou v koncentračním táboře nebo byli odvezeni na práci do určených míst. Ti se najednou ocitli z rodinného krbu, i když už sužovaném válkou, ve vagonech, které by nikdo nepovažoval pro přepravu lidí, v neúprosných podmínkách. Nikdo nevěděl, co se bude dít, kam jdou a co je tam čeká, ale takové utrpení nečekal nikdo. „*Kde to jsem? Co to je tady kolem mě? Nikdy jsem nic podobného neviděla, nikde o tom nečetla, nikdo nás na nic nepřipravil, že takové místo existuje. Zdál se to neskutečný svět.*“⁴⁵ Pocity, které dříve šťastné a spokojené rodiny zažívaly, by se daly popsat jako neklid, obava, strach z nadcházejících hodin a dnů. „*Transporty tvořily němý průvod, lidé spolu nemluvili, byli plni napětí z nadcházející budoucnosti.*“⁴⁶ Do Osvětimi byli přiváženi lidé i z jiných táborů a za účelem vyhlazení.

To, co prožívali během cest je nepopsatelné, cestovali i několik dní v podmínkách, které vůbec neznali. Ve vagonech pro dobytek nemohli ležet, byli namačkáni jeden na druhého v počtu 50 až 80 lidí na jeden vagon i se zavazadly, které nikdy více nespátřili, bez jídla i pití, bez toalet, pouze s jedním kbelíkem na výkaly, popřípadě sudem, a druhý s vodou na celý vagon. „*U dveří stál velký sud a na něj jsme chodily jako na klozet. To jsme vždycky udělaly takový půlkruh kolem, aby se ta žena nemusela stydět, když musí na záchod. Když byl sud plný, vylilo se to po schůdkách dolů, ono to tam zmrzlo.*“⁴⁷ Cestovali-li v zimě, byli vystaveni kruté zimě, jedinou záchranou bylo vzájemné zahřívání, stejně tak pro nedostatek místa se museli zorganizovat a otáčet se všichni najednou při spánku. „*Polovina se natáhla na zem a*

⁴⁵ FANTLOVÁ, Zdenka. *Klid je síla, řek' tatínek*. Praha: Primus, 1996, s. 172

⁴⁶ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 113

⁴⁷ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 59

pokusila se usnout, zatímco druhá část se tísnila vstojе.“⁴⁸ Mnoho jich cestou zemřelo žízni nebo se udusilo (viz. příloha č. 04). Přeplněné transporty byly po dlouhé době otevřeny a lidé z nich vyháněni na rampu, kde jim byla odebrána zavazadla pracovním oddílem Kanada, a poté proběhlo rozřazení do dvou zástupů, muži a ženy s dětmi zvlášť, pro následnou selekci.

Lidé, kteří se do této doby neznali, úplně si cizí, teď museli pro svoji záchranu spolupracovat a ustoupit z intimnosti, spojovala je stejná obava, kdy nikdo nevěděl, co je čeká, až vlak zastaví, a kam jedou. „*Zvlášť zlé bylo, když jsme projížděli nějakým městem nebo obcí a ve vagonu někdo řekl: „Tady jsem se narodil. Tohle je můj domov!*““⁴⁹ Ať jeli z domovů nebo z ghetta, zažívali zmatek a obavy. „*Snažili jsme se, jak jen to bylo možné, pomoci nemocným a dětem, ale v takových podmínkách, s holýma rukama, to bylo velmi těžké. A tak nám zůstala jen vlídná slova, která však nemohla zmírnit to hrozné utrpení.*“⁵⁰ Deportovaní ze svých domovů neměli ani tušení, co pro ně německý národ připravil. Zažívali pocity odloučení, trápili se z osamocení, kdežto ti vypravení z ghetta zažívali strach o svůj život. Většina díky instinktu tušila, že je tu nečeká lepší život než v ghettu, jiní ale doufali, že je čekají lepší podmínky, někteří jeli i dobrovolně za vidinou opětovného setkání s těmi, kteří odjeli už dříve. Ano, rozdělení rodin a známých bylo to nejhorší, je-li rodina pohromadě, jsou jedinci odolnější, v rodině nacházejí útočiště a oporu, útěchu v takové stresové situaci, je-li ale sám, upadá do deprese.

Železnice byla vybudována v roce 1944 vedoucí přímo do tábora až ke krematoriu (viz. příloha č. 27). Do té doby transporty přijížděly na osvětimské nádraží a odtud byli lidé odvázeni nákladními auty do tábora. V červenci 1944 přijíždělo takové množství transportů, že vlaky stály z Birkenau (viz. příloha č. 20) až na nádraží.

5.2. Příjezd⁵¹

5.2.1. Selekce (viz. příloha č. 09)

V táboře celkovém byly prováděny selekce nově přivezených přímo u rampy, jedna skupina byla určena k usmrcení, druhá do sauny (viz. příloha č. 37). Jiná selekce proběhla až po sauně, která rozdělila pouze skupiny na muže a ženy, na denním pořádku byly také selekce přímo na bloku. Lidé z Terezína byli ubytováni v rodinném táboře a u nich selekce neproběhla při příjezdu vůbec, až později na blocích, výjimkou bylo ke konci války malé množství transportů, jako např. transport v říjnu roku 1944, u kterého proběhla přímo u

⁴⁸ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 138

⁴⁹ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 137-138

⁵⁰ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 138

⁵¹ Pro srovnání : za 24 hodin bylo vyloženo, roztríděno a zahubeno 14 transportů, které vezly 20 000 lidí.

rampy. V oněch transportech, kde byly rodiny ještě pohromadě, měly na paměti při příjezdu na určené místo jediné, hlavně se nerozdělit. „Ovládla nás jediná myšlenka: Kony a já musíme zůstat pohromadě, nesmíme se ztratit.“⁵² Bohužel toto bylo téměř nemožné. Jakmile byli jedinci odtrženi od rodiny, stáli sami proti hrůzám, které je čekaly v následujících hodinách, dnech, měsících, možná i let. „Jste v Osvětimi, v lágru smrti. Tady se vraždí po tisících. Měli jste štěstí, že jste prošli první selekcí. Ti ostatní z vašeho transportu ještě dneska vyletí komínem....“ „Postupně odcházeli směrem k načernalým cihlovým budovám bez oken. Kráčeli pomalu a tiše jako smuteční průvod pod baldachýnem hustého dýmu.“⁵³

Při selekcích byli ihned roztríděni do dvou zástupů, kdy se oddělovali zdraví, nemocní, muži, ženy, děti, staří, těhotné a podle věku. Jen ti práceschopní mohli nadále žít. „Mohli jsme jen reagovat, na uvažování nebyl čas.“⁵⁴ Selekcce probíhaly téměř každý den. „Opouštím nemocného muže a věrnou Ritu a cítím se jak zrádce a zbabělec.“⁵⁵ Při nich i ti mladí nevěděli, zda nejdou do krematoria. Netušili, kam jdou, co je čeká, ale neměli sílu na odpor po tom, co prožili, jen mlčky následovali vězňatele. Byli posláni do ženského či mužského tábora a poté často deportováni do pracovních táborů.

Mengele neprováděl selekci jen u nově přivezených zajatců, ale docházel i do bloků. K izolaci před posláním na smrt sloužil speciální blok (viz. příloha č. 31). Dá se říci, že při rozřazování měli štěstí pouze zdraví, alespoň na pohled a mladí lidé, proto se každý přemáhal, aby byl považován za práceschopného, aby vypadal mladší (holili se kusem skla). To byla jedna ze zásadních cest, jak přežít, jelikož od 15 do 45 let nechávali vězně naživu. Mužů, kterých prošlo z celého transportu, bylo mezi 15 a 20 procenty. Při selekcích na ubikacích se lidé museli svléknout. Ty ženy, co skrývaly své malé děti se u prohlídky jakkoli snažily, aby dítě nebylo prozrazeno, ale žena s malým dítětem neměla naději žít v ženském táboře, i když se jí podařilo selekci vyhrát. V ženském táboře probíhaly i z důvodu vybrání pro vykonávání nucené prostituce v Auschwitzu (př. listopad 1944), aniž by ženy a dívky věděly, že jsou k takové činnosti vybrány.

5.2.2. Sauna

Po zatěžkávací zkoušce, která je čekala cestou a při selekci, se ti šťastnější ocitli před tzv. saunou (viz. příloha č. 28). Transporty z Terezína směřovaly rovnou sem, bez selekce, kromě těch ke konci války. V tu chvíli zajatci zažívali nesmírnou nejistotu, obavy a strach, nevěděli,

⁵² ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 139

⁵³ RAKYTKA, Ján. *Žít zakázáno*. Praha, 1999, s. 42

⁵⁴ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 139

⁵⁵ HERMANNOVÁ, Margit. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 21

kde jsou jejich muži či ženy, a zda je ještě na tomto místě uvidí. „Mnohé ženy plakaly a naříkaly, volaly své muže, syny, otce. Vzájemně jsme se utěšovaly, ale věděly jsme, že jsou to jen prázdná slova.“⁵⁶

Saunou začal jejich pobyt a utrpení. Zde byli lidé v místnostech pro to určených (viz. příloha č. 34) nejdříve vyzváni k odevzdání svých veškerých cenností, všeho majetku co jim do této doby ještě zbýval (viz. příloha č. 19) a svlečení. „Rozkázali nám, abychom se svlékli do naha. To nebylo možné, jak jsme mohli splnit takový rozkaz, vždyť tu byli společně ženy, muži a děti. Uposlechli jsme až po několika ranách bičem, které nám esesáci uštědřili.“⁵⁷ Prošli si odšivením, pod tímto pojmem se skrývala i dezinfekce petrolejí, kdy se používal 1 hadr. Před sprchou byli ostříhání, popřípadě i oholeni. Prošli sprchou bez mýdla v ledové vodě s následným oschnutím bez ručníku tím, že stáli několik hodin na místě. Lidé museli stát před sebou nazí, i přes to, že sexualita a nahota byla v té době tabu. Cítili se zahanbeně a poníženě, cítili nesmírný stud. Navíc jejich soužení bylo zhoršeno skutečností, že byli vystaveni nejen zrakům cizích lidí a rodinných příslušníků, ale i před příslušníky SS, byli vystaveni jak pohledům, tak urážkám. Pro ně to byl typ zábavy, pozorovat, obtěžovat a vysmívat se nahým ženám, věděli, že jsou v prostředí, ve kterém mají absolutní moc a žádný trest je za trýznění nečeká.

Po sprše jim byla vytetována čísla⁵⁸, tato metoda se začala provádět až později, dříve byli zajatci foceni ze tří stran, ale nestíhali to pro množství přivezených. Některé vězně tetovali a stříhali přímo zde, jiné až následující dny (údajně stříhání byli jen Židé a Židovky). „Zpočátku jsme nechápaly, proč nás číslují, ale postupně jsme začínaly rozumět. Přestaly jsme být lidmi. Jako dobytek nás nahnali do vagónů a odvěkli do Osvětimi, jako dobytek nás teď značkují. To číslo znamená odosobnění. Ode dneška už nemám jméno. Teď jsem jen číslo 73643. „Číslo 73643,“ jsem povinna odpovídat, budu-li tázána, kdo jsem.“⁵⁹ Ostříhání bylo hlavně pro ženy velmi stresující, jelikož žádná v té době nakrátko ostříhaná nechodila, vnímaly to jako odindividualizování a odlidštění, byla jim tím vzata krása a znak ženskosti. „Stříhání vlasů proto získalo podstatný význam jako jeden z četných prostředků omezování tělesné integrity a negování individuální a pohlavně specifické identity.“⁶⁰ „Ale ta oholená hlava byla jedna z nejhorších věcí, které se mi přihodily, protože se cítíte víc než nahý, cítíte se ponížený. Bylo

⁵⁶ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 140

⁵⁷ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 139

⁵⁸ Tetování prováděli jen v Osvětimi a to od roku 1942 pro lepší registraci a hlavně při identifikaci při úmrtí, jelikož nikdo nesměl z vyhlazovacího tábora odejít živ.

⁵⁹ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 141

⁶⁰ AMESBERGEROVÁ, Helga; AUEROVÁ, Katrin; HALBMAYROVÁ, Brigitte. *Sexualizované násilí*. Praha: BB/art. s.r.o., 2005, s. 90 - 91

to prostě příšerné. A pak jsme šly do sprch už zcela holohlavé, úplně bez šatů a bez ničeho. Vedle mě stála mladá žena, vyholená tak jako já, a říkala: „Kde jsi, Kláro? Kde jsi?“ A já na to: „No, jestli jsi Maria, tak stojím vedle tebe.“ Nepoznaly jsme se. Chci říct, bylo to opravdu hrozné.“⁶¹ Ostříhání byl sice první šok, ale nic proti tomu, co prožívaly později. Zážitek s vlasy se odsunul do pozadí, stejně tak jako péče o vlasy během věznění. Podmínky, ve kterých žily, nebyly určeny pro jakoukoli péči, pocit ženskosti a hygiena byly odsunuty před snahou přežít. Jakkoli.

Poté zajatci dostali oblečení a boty, pospojené z transportů po těch, kteří šli na smrt. Nikdo v té chvíli netušil, že boty hrají víc než významnou roli v přežití. Ti, co získali boty s dřevěnou podrážkou, většinou nepřežili. Boty v těchto podmínkách byly důležitější než kabát, avšak jen ty s podrážkou z pneumatiky. „V důsledku neustálého hladovění tělo totiž spalovalo vlastní tkáň a přebytečná voda se shromažďovala především v nohách.“⁶² Vězni museli většinou chodit hodinu i déle na pracoviště, takže boty způsobovaly neskutečné bolesti.

Lidé byli označeni čísly, která udávala od nynějška jejich identitu, i barevnými trojúhelníky přišitými na oděvu, které určovaly, do jaké kategorie se vězeň radí. Červený označoval politické vězně (velezrádci, ilegální činnost), kteří spolu se zločinci z povolání, jenž nosili zelený, byli nejhorší ke vztahu k druhým. Černá barva náležela těm, kteří se podle Němců štilili práce (hazardní hráči, pytláci, podvodníci, útěk z práce, sabotáž), růžovou nosili homosexuálové, kteří byli v táboře sexuálně zneužíváni, fialová patřila vykladačům Bible. Nejčastější byl trojúhelník žlutý, který tvořil šesticípou hvězdu, označení pro Židy. Barvy určovalo gestapo. Funkcionáři navíc nosili barevně odlišené pásy na rukávech, které představovaly hodnost.

Po těchto procedurách přišla tvrdá realita: jsem tu, není to domov, ani ghetto, ani vězení, je to místo, kde mám zemřít. Po sauně nezbude nic, jen holý život, byla čarou pod dosavadním životem. Už po sprše pocítili důsledek první reakce. Frankl vzpomíná: „Tak se jedna za druhou rozplývala iluze, které snad ten či onen z nás ještě choval. Teď většinu z nás zachvacuje cosi nečekaného: šibeniční humor! Víme, že nemáme co ztratit, kromě tohoto směšného holého života.“⁶³

⁶¹ AMESBERGEROVÁ, Helga; AUEROVÁ, Katrin; HALBMAYROVÁ, Brigitte. *Sexualizované násilí*. Praha: BB/art. s.r.o., 2005, s. 91

⁶² RAKYTKA, Ján. *Žít zakázáno*. Praha, 1999, s. 44

⁶³ FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 26

5.2.3. Začátek života v Birkenau

Do Osvětimi – Auschwitz⁶⁴ byli lidé přiváženi neustále ve velkém počtu, proto byl v roce 1941 vybudován čistě vyhlazovací tábor nazván Birkenau ve vesnici Březinka, vzdálen 3 kilometry, o rozloze 175 hektarů s kapacitou 300 baráků, jenž byl postaven až během války a to samotnými vězni z Auschwitzu (viz. příloha č. 15). Začátek výstavby započali sovětští váleční zajatci.⁶⁵ V Birkenau byly jednotlivé budovy rozděleny do vlastních táborů (viz. příloha č. 03), nalevo od rampy byly budovy zděné, napravo byly dřevěné bloky, sekce pro ženy, muže, terezínský rodinný tábor, maďarský židovský a cikánský. Dále zde byla táborová nemocnice, karanténa, sklady věcí, velitelství tábora, blok smrti, sauna, latríny a umývárny, dětský blok. Vyskytovala se tu čtyři krematoria s plynovými komorami a dvěma prozatímními, příjezdová rampa, rybník, ve kterém byl rozprašován lidský popel a hranice ke spalování mrtvol. Vrchním velitelem osvětimských táborů byl Rudolf Höss, mezi veliteli Birkenau byl známý svou krutostí například Schwarzhuber.

První den a dny byly nejtěžší, ať přijeli rovnou z domovů nebo jiného koncentračního tábora či ghetta. Z území, která byla zabrána později, přicházeli do koncentračního tábora lidé mezi ty, co už trpěli válkou a vězněním delší dobu. Oni naříkali, trpěli oddělením od rodiny, zatímco ti druzí už žádné příbuzné neměli. Setkávali se tak s konfrontací mnoha osudů, „usedlíci“ mohli být informováni o situaci ve vlasti, mimo tábor a nově přivezení o situaci v táboře, získali důležité rady a upozornění, čemu se vyvarovat. Viděli bezmoc a zoufalství, které celým táborem vládne. Člověk chtěl být zpět se svojí rodinou, nechápal, co provedl, že musí takhle trpět. Cestou do svého lágru viděli ty, co si už něco vytrpěli, ale stále žijí. Pohublé, roztrhané oblečení, v očích beznaděj, ale i touha žít. V lágru čeká přeplněná třípatrová palanda. Jak zde mám žít? Zajatce čeká odchod na nucené práce, malý příděl „jídla“, společný odchod do umýváren a na latríny.

⁶⁴ Původní název města Osvětim se změnil díky okupaci v roce 1939 na Auschwitz, který zůstal táboru při jeho založení roku 1940 dodnes. V roce svého založení, pod vedením velitele tábora Rudolfa Hösse, sloužil jako vězení pro polské politické vězně. 14. 6. 1940 byli do tohoto hlavního tábora přivezeni první vězňové a to 728 Poláků. Poté byli přiváženi ruští váleční zajatci, od r. 1942 sloužil k uskutečňování vyhlazování. Z původních 20 budov se rozšířil na 28 poschodových v letech 1941 – 1942. Počet vězňů zde dosahoval v rozmezí 13 000 – 16 000, v roce 1942 až 20 000. Jelikož kapacita ani zdaleka nestačila pro množství příjezdějících transportů, tábor se začal rozrůstat o další pobočné tábory: Auschwitz I., Auschwitz II. - Birkenau (viz. příloha č. 01), Auschwitz III. - Monowitz (založen r. 1942) a více než 40 podtáborů (v letech 1942 – 1944). Hlavní tábor byl osvobozen v lednu 1945 Rudou armádou. Počet usmrcených v těchto táborech se odhaduje na 3,5 milionu.

⁶⁵ V Auschwitzu (viz. příloha č. 02) jich věznili v listopadu 1941 12 000, měli ty nejhorší podmínky k životu, a tak v březnu 1942 se jejich počet snížil na 450, ti byli přeloženi na výstavbu Birkenau, po půlroce práce jich zbylo jen 100. Ty si chtěli získat Němci jako špióny, dávali jim lepší jídlo i volnost, ale oni nezradili a 60 z nich zničilo strážní věž, esesáky ubili a utekli. Poté se útoky množily, jejich čin pozvedl sebevědomí ostatních.

6. TEREZÍNSKÝ RODINNÝ TÁBOR

6.1. Běh událostí

Tábor se začal využívat **od 8. září 1943** (byl nově vybudován), kdy do Osvětimi přijeli z terezínského ghetta první obyvatelé⁶⁶, kteří odjeli 6. září. Tento první transport se nazýval „zářijový“ a skýtal 5 007⁶⁷ českých Židů.

15. a 18. prosince 1943 přijelo celkem dalších 5 007 vězňů⁶⁸. Údajně byl tento příjezd vězňů poslední, kdy selekce následovala až časem po sauně v ubikacích.

2. března roku 1944 dostali všichni příkaz psát dopisy s datem 25. března. *„Jednoho dne nám rozdali korespondenční lístky. Bylo nám divné, že musíme uvést pozdější datum. „To bude kvůli cenzuře“, řekli jsme si, „těch lístků je moc.“ Dumali jsme, jak nejlépe zašifrovat zprávu, že se tu hladoví a umírá.“*⁶⁹ Poté byli vězni ze zářijového transportu odděleni od ostatních a ubytováni v bloku s karanténou BIIa. Mluvílo se o pracovním transportu, proto netušili, co se s nimi ve skutečnosti stane. *„Při apelu asi 2. nebo 3. března bylo hlášeno, že transport, který dojel v září 1943 a bylo v něm 5 tisíc lidí, bude odtransportován do jiného lágru do Heidebrecku.“*⁷⁰ 8. března byli nákladními auty převezeni do smrticích místností, z počtu 5 007 se tohoto dne dožilo 3 792 žen, dětí a mužů (mezi nimi i Fredy Hirsch).

V květnu 1944 dorazily po sobě tři transporty⁷¹ s celkovým počtem 7 503 terezínských vězňů nejen z Čech, ale už i z ostatních států a byli to převážně staří a nemocní, děti z ghetta, jelikož byla v Terezíně nahlášena inspekce Mezinárodního červeného kříže, a proto muselo být přeplněné město částečně vyklizeno. Všichni z prosincového transportu očekávali, že půjdou brzy také do smrticích místností stejně jako zářijový transport, vyzbrojili se. *„Zářijový transport zůstal v lágru šest měsíců. Zaženou i nás po šesti měsících do plynu? Báli jsme se každého nadcházejícího dne.“*⁷² Jejich strach se promítal do snů i do apatického chování. Příjezdem dalšího transportu očekávali smrt, jelikož byli na řadě. To, že zářijový transport šel na smrt, zjistili od těch, co pracovali ve skladu šatstva, jenž poznali jejich oblečení a z šířících se zpráv. Opět ti z prosincového transportu museli napsat dopisy s pozdějším datem, avšak následoval jiný průběh. V červnu 1944 proběhly selekce na blocích (domnívám se, že první

⁶⁶ Transporty z Čech přijely už 10. října 1942 v počtu 3 000, dále 27. a 29. 1. 1943 a dvakrát v únoru 1943. Deportovaní prošli selekcí, většina z nich následovala do krematorií, zbytek pracovní nasazení (viz. příloha č. 37).

⁶⁷ Z nich přežilo 38 osob.

⁶⁸ V tomto transportu přijel z Terezína Jakub Edelstein, vedoucí ghetta, který byl odvezen do Auschwitzu a tam uvězněn. Z prvního transportu v počtu 2 504 přežilo 279 osob, z druhého v počtu 2 503 přežilo 449.

⁶⁹ HERMANNOVÁ, Margit. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 19 – 20. Zkoušeli to tím, že se v textu zmiňovali o někom, kdo už dávno nežil.

⁷⁰ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 66

⁷¹ Dostali se do rodinného tábora bez selekce. Transporty přijely 15., 16. a 18. 5. Z prvního přežilo 120, z druhého 8 a z třetího 273 osob.

⁷² ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 154

v tomto táboře), kdy práceschopní byli přemístěni do ženského (v počtu 2 000 žen do Německa) či mužského tábora (kolem 1 500 mužů – 1 000 do Sachsenhausenu, 500 jinam do Říše) a pak odvázeni z Osvětimi za práci nebo do jiných koncentračních táborů. 10. až 12. června 1944 byli zabiti ti, co neprošli selekcí a dosud stále žili. Součet zabitých skýtal 6 000 obětí, z toho 1 300 dětí do 15 let. **11. července 1944** proběhla druhá likvidace rodinného tábora (viz. příloha č. 44). Nejdříve to byla selekce, kdy práceschopní byli převezeni na práci, ostatní v počtu 3 000 lidí byli usmrceni a druhý den bylo nahnáno do plynových komor dalších 4 000 vězňů. Následně byla tato sekce tábora zrušena, byl proměněn na ženský a ubytovali v něm Maďarky.

28. září 1944 proběhl další příjezd vězňů z Terezína, kdy lidé byli selekcí určeni ve větší míře na smrt a jen minimum z nich bylo přesunuto do tábora. 17. října 1944 probíhaly masové transporty z ghetta, kdy u nich probíhala selekce už u rampy a hned plynování, zdraví byli odvázeni na práci do různých míst. 28. října 1944 přijel poslední transport z Terezína (viz. příloha č. 43). V zářijových a říjnových transportech přijelo celkem 18 000, ale jen 10 % se dostalo do tábora.

6.2. Život terezínských vězňů

Zde uvádím jen některé odlišnosti od ostatních táborů, jinak co se týče hygieny, emocí i ostatních, zažívali to samé, co všichni vězňové, a proto je vše uvedeno v jednotlivých kapitolách. Tento tábor byl jediný, kde žili muži i ženy dohromady, neznamenal to sice, že byli společně v jedné ubikaci, ale tento tábor byl utvořen z jedné řady baráků, kde byli ubytováni muži a v druhé řadě ženy a děti. Byla to rarita, vezmeme-li v potaz, že v celém komplexu se muži s ženami nesměli stýkat, byť spolu jen promluvit. Dalším zvýhodněním bylo umístění vlastních vězňů do vedoucích pozic. Za lágrového staršího byl dosazen vrah Arno Böhm (později Willy Brachmann, který se choval mírněji), ale vedoucími se stali vybraní z vězňů, kteří se snažili o zlepšení podmínek v tomto úseku tábora. Zajatci, mezi nimi i čeští ubytovaní mimo rodinný tábor, kteří konali práce (například zámečníci) a měli tak přístup do všech táborů, dodávali do tohoto tábora léky, jídlo ale i informace.

Baráky byly dřevěné (viz. příloha č. 26), bez oken, na udusané hlíně, jenž dříve sloužily jako stáje pro koně, jejichž kapacita byla pro 50 koní, vězňů tam muselo žít více jak 500⁷³. Lidé měli společné umývárny a latríny (některé ubikace měly i latríny přímo) a po večerech se spolu mohli setkat na půl hodiny mezi ulicí, která dělila řady bloků. „Zpočátku, kdy jsme ještě

⁷³ Hovoří se až o počtu 1 000 vězňů na jednu ubikaci.

*měli dost sil, nestačilo nám jen to několikaminutové setkání na táborové ulici, ale toužili jsme po skrytějším setkání. Brzy jsme objevili výhody umývárny, která byla pro muže i ženy společná.*⁷⁴ „*Byl to zoufalý výraz touhy po důvěrném styku s nejbližším člověkem, u něhož jsme cítili bezpečí a pocit sounáležitosti. Bylo to zoufalé přání vyplnit láskou ten beznadějný táborový život.*“⁷⁵ Byli zde soustředěni lidé z Terezína, a jak se později ukázalo, byl to tábor odsouzen k záhubě v plynových komorách. „*Někteří Poláci prozpěvují za našimi zády posměšně „do komína, do komína...” a ukazují k nebi.*“⁷⁶ Jen mladí a práceschopní lidé byli přesunuti z tohoto tábora do ženského či mužského či rovnou k transportu určeného většinou za prací, při pozdějších selekcích přímo na ubikacích. Při nich se odehrávaly srdcervoucí scény. „*Mladé matce se podařilo propašovat dítě do ženského tábora. Nepočítala s tím, že přítomnost miminka nelze nadlouho utajit.*“⁷⁷ Všechny matky z rodinného tábora měly na výběr ze dvou hrozných nabídek, buď s dítětem zůstanou a tím se tedy zařadí na stranu určenou na smrt, nebo dítě opustí a samy se snad na nějakou dobu zachrání. Každá miluje své dítě a tak zvolily spíše smrt. Jednou se stalo, že žena se snažila o třetí možnost. Ukryla své dítě na dně košíku a podařilo se jí projít selekcí, když už byla v ženském táboře a myslela si, že vyhrála, bylo dítě prozrazeno. Později každým dnem zde Mengele konal selekce, při kterých byli lidé rozděleni opět na ty práceschopné, jenž byli přestěhováni do tábora a ostatní byli určeni pro okamžité usmrcení. Ti, co v táboře zůstali, byli nakonec také postupně zcela zplynováni.

Někdy byl zvýšen příděl jídla o 1 porci polévky denně pro ty, co konali nějakou činnost spojenou např. se správou bloku (vynášení fekálií, nošení kádě s jídlem), jindy se povedlo něco ukrást. „*Rita chodí po pracovní době na lágrovou silnici, kde čeká její muž na polévku. Chudák je den ode dne hubenější.*“⁷⁸ Výhodné bylo se zalíbit SS, být pradlenou velitele tábora znamenalo mít za každou práci chleba navíc. Při práci byly děti umístěny do dětského domova (viz. příloha č. 32), který po určitý čas vedl Fredy Hirsch. Apely (viz. příloha č. 38) probíhaly před blokem každého tábora, lidé byli počítáni několik hodin ve vysokých teplotách, v dešti i mrazu, bez dostačujícího oblečení a vysílení. „*Stály jsme celou noc a celý příští den. Bez jídla. Bez vody. Jako lidi odsouzení k smrti, kteří se už nekrmí a o které už nikdo nemá zájem. Silou vůle ani jedna z nás neomdlela.*“⁷⁹

⁷⁴ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 145

⁷⁵ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 145

⁷⁶ HERMANNOVÁ, Margit. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 19

⁷⁷ HERMANNOVÁ, Margit. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 21

⁷⁸ HERMANNOVÁ, Margit. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 15

⁷⁹ FANTLOVÁ, Zdenka. *Klid je síla, řek' tatínek*. Praha: Primus, 1996, s. 192

7. ŽIVOT V BIRKENAU

7.1. Těhotenství

Byla-li žena těhotná, a to v prvních měsících při příjezdu, snažila se to skrývat, odhalení by znamenalo smrt. „*Instinkt mi napovídal, že musím něco udělat, protože jakmile Mengele uvidí mé vzdušné břicho v osmém měsíci těhotenství, určitě mě pošle na stranu starých a nemocných.*“ „*Zachvátil mne panický strach, nevěděla jsem, co mám dělat – nahá žena v osmém měsíci těhotenství. Jak si mohu zachránit život?*“⁸⁰ Těhotné Židovky a Romky byly posílány ihned do plynových komor. Za to ty, co byly označené jako politické vězeňkyně a jiné, měly právo porodit své dítě, ne však za účelem, aby žilo. Alespoň v té době, kdy ležely na nemocničním bloku, mohly na chvíli nabrat trochu síly, kdy jim byl zvýšen přiděl jídla, sice opět minimálně, ale bylo to něco navíc, a mohly se tak vyhnout práci, avšak přicházely negativní myšlenky.

Dítě po porodu nemělo šanci přežít, ať kvůli hygieně, nedostatku jídla, tak matka neměla žádnou výbavu pro své novorozeně, neměla ho čím umýt, žádné plenky, žádnou přikrývku, do které by ho zavinula, tak i pro experimenty vedené Mengelem. Matky, i když zoufalé, se snažily ihned po porodu raději dítě usmrtit, například za pomoci ostatních se pokusily sehnat morfium, jež bylo velmi vzácné a nedostatkové zboží. S novorozenci vedl pokusy, kdy zkoumal jejich životaschopnost. I rodící matky trpěly bolestmi a neměly nic kromě svého jediného stálého oblečení. „*I špinavé hadry byly v Osvětimi žádané a vzácné.*“⁸¹

7.2. Práce

Museli vstávat ve čtyři hodiny, následoval apel, který při lepší variantě trval jednu hodinu, pak trvalo hodinu, než došli na místo práce. Skončili vysílení v šest hodin odpoledne, do té doby byli bez jídla. Zničení a vyhladovělí se vraceli opět hodinu zpět do tábora, kde dostali „jídlo“ a čekalo je večerní sčítání na apelplatzu. Pracovalo se 12 hodin denně kromě neděle.

Práce byla většinou nesmyslná, pouze za účelem zničení nejen fyzického, ale i psychického. Časté bylo přenášení kamenů z místa na místo. „*Abychom se ranám vyhnuly, sebraly jsme všechny své síly a vláčely kameny dál.*“⁸² Vězni byli využíváni na výstavbu tábora a úpravu půdy pro jeho nové úseky, tábor poskytoval levnou pracovní sílu soukromým firmám, vykonávali práci na silnicích, kopali příkopy, vozili hlínu, nosili kolejnice. Ženy

⁸⁰ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 159

⁸¹ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 184

⁸² ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 144

vykonávaly stejně těžkou práci jako muži. Vězni byli také za prací odváženi na jiná místa, ale byli stále „majetkem“ Birkenau, a tak byli-li neschopni práce, odvezli je zpět a rovnou do krematoria. Ubírala fyzické síly, ale byla to forma odreagování od myšlenek týkajících se hlavně hladu. Práce byla jednou z nejčastějších příčin smrti, byli vyhladovělí, bez oblečení, pořád nosili to samé, ať byla zima nebo teplo, bylo zapáchající a rozpadající se.

Stejně jako v ghettu i zde zastávali různé funkce od vedoucího bloku přes kápa sami vězni: „*Polské dívky a i muži byli vůbec na lepších místech, kde měli příležitost se najíst i leccos si uzmut.*“⁸³ A i zde byly pozice včetně kápů, které přinášely výhody a zvýšený příděl jídla, od řemeslníků, po členy různých komand, jenž vybraní měli přístup i do jiných táborů a bloků a mohli tak šířit zprávy. V kuchyni velili polští kápové. Jedna z pozic byla tzv. Kanada, jenž bylo komando, které odbavovalo transporty.

7.3. Hlad a dehydratace

V Osvětimi byl příděl poloviční než v ghettu a to v lepším případě, nejednou se stávalo, že vojáci dělali naschvály typu: „*Dnes jim esesák zakázal vzít si s sebou do pracovního lágru misky na polévku. Naléval jim ji do čepice a to jen deset minut. Pak převrhl kotel s polévkou na zem. Vězňové, na které se nedostalo, se vrhli na kolena a lízali polévku u jeho nohou.*“ „*Jídlo se vařilo v zoufalých hygienických podmínkách, proto měla velká část vězňů vysilující průjmy. Na latrínu, kde to strašně profukovalo, se však smělo jen ráno před snídaní a pak až večer po apelu.*“⁸⁴

„*Naše strava sestávala většinou z vody. Ráno káva nebo čaj, v poledne vodová polévka, v níž při troše štěstí plavalo pár kousků vařené řepy.*“ „*A zase čaj nebo náhražková káva, asi tři sta gramů chleba, někdy jsme dostaly kousek margarínu, umělého medu nebo marmelády.*“⁸⁵ 3/8 litru byl příděl polévky. „*Všichni jsme věděli: ztratíme-li sílu a vůli žít, zemřeme. A tento instinkt způsobil, že někteří vězňové neváhali ukrást kus chleba, aby si sami zachránili život.*“⁸⁶ Někteří jídlo snědli hned z neskutečného vyhladovění, nebo z obavy, že budou o příděl okradeni. Málo z nich si ho rozdělilo a pojídalo v průběhu dne. Frankl si ho nechával na chvíli, kdy bude emočně na dně, většinou se jednalo o rána. „*Když kamarádi, jinak stateční, plakali jako malé děti, protože se jim vlhké boty přes noc smrskly. Teď si je nesli v ruce a museli bosí vyběhnout ven na zasněžený apelplatz, v těch příšerných minutách*

⁸³ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 60

⁸⁴ RAKYTKA, Ján. *Žít zakázáno*. Praha, 1999, s. 45 - 46

⁸⁵ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 144

⁸⁶ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 145

jsem měl jednu slabou útěchu, vytáhl jsem si z kapsy kousek chleba od večera ušetřeného a s velkým požitkem jsem ho pozřel.“⁸⁷

Jejich myšlenky, rozhovory se upínaly k jedinému tématu – jídlu. Jak Frankl říká: „*Podvýživa vede k tomu, že primitivní pudovost (uchvacující vězně v lágru ve druhém stadiu jeho vnitřní adaptace) posunuje do vědomého popředí pud potravní.*“⁸⁸ Vzpomínali na svá oblíbená jídla, co by si dali..... „*Na jedné straně to byla zábava poněkud sadistická, na druhé straně nám však dávala pocit nasycení.*“⁸⁹ Každý se snažil nějak přilepšit či získat výměnným obchodem jídlo, k tomu pomáhalo získání dobré pozice či pracovního zařazení. „*A tak přišly, jestli bych jim mohla vyprat urované sukně a že by mi za to dávaly vyškrabat sud. To byl tedy přepych všeho, vyškrabat sud od polévky.*“⁹⁰ Chleba byl jednou z drahocenných věcí, které se těžko získávaly v Osvětimi, za dvě cigarety dostali čtvrtku chleba: „*Lidé nejedli, ale chtěli kouřit, no nebylo to hrozné?*“⁹¹ Jakmile je někdo začal kouřit sám, tak to velmi často znamenalo ztrátu naděje v život. Pokud měl jedinec co nabídnout, proběhl zde výměnný obchod, ale zboží zde bylo jen vzácným artiklem.

„*Tři roky jsme jedli polévku z plechové misky. U pasu jsme měli provázkem uvázanou lžici, aby nám ji nikdo neukradl. Dokonce i spát jsme chodili s lžicí. Komu lžici ukradli, musel pít polévku rovnou z ešusu.*“⁹² „*Když se ráno ke snídani rozdával „čaj“, vrhly jsme se na tu odpornou tekutinu jako stádo šelem. S výjimkou několika kapek vody ve sprše jsme dosud nedostaly žádné jídlo ani pití.*“⁹³ „*Vyšly jsme přece všechny z obdobného kulturního prostředí, až dosud jsme byly zcela civilizované a klidné. Co nás přimělo k takovému chování? Byl to patrně pud sebezáchovy, který od nynějška určoval naše chování.*“⁹⁴ V táboře za ubikacemi, tedy kolem plotů a na konci tábora, byla bujná vegetace, jak ovocné stromy, tak spousta zeleně. Je pochopitelné, že jakmile nadešlo jaro, lidé, kteří se mohli do těchto míst dostat, spatřili-li rostlinky, snažili se jimi zahnat hlad. „*Ty drobné lístky nám dávaly pocit, že přece jen něco jíme, a namlouvaly jsme si, že nám ten kousek zeleně pomůže překonat hlad.*“⁹⁵ Po zimě, a to hlavně po zimě roku 1945, příděly nebyly ani minimální. Lidé se museli snížit i za cenu nemoci k sněžení všeho, co našli, ať to byla shnilá brambora, nebo i

⁸⁷ FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 42

⁸⁸ FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 42

⁸⁹ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 154

⁹⁰ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 63

⁹¹ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 64

⁹² ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 252

⁹³ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 141

⁹⁴ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 141

⁹⁵ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 154

nějaká zdechlina. Každý si střežil byt' pouhé drobečky natolik, že by i zabil⁹⁶. Existoval u nich v takovém stavu už jen pud sebezáchovy, byl zaměřen pouze na primitivní chování a základní pudy. Podvýživa zároveň vedla k ustání menstruace.⁹⁷

V táborech byl akutní nedostatek pitné vody, pitný režim neexistoval. „*Vody tam bylo málo a byla strašně cítit sírou. S pitnou vodou to tam bylo hrozně zlé. Protože napít se vody s příchutí spálených vlasů a kostí z kouře, který šel z krematoria až do našeho tábora, to bylo utrpení.*“⁹⁸ Nebyla zde **vůbec voda pitná**, proto se nesmírnou rychlostí šířily nemoci, všude byly jen tabulky s nápisem „Kein Trinkwasser“. Všechny výpovědi se shodují v tom, že žízeň byla mučivější než hlad. „*Nic není horšího a úmornějšího než žízeň. Daleko horší než přemáhat zimu nebo hlad. Žízeň se nedá přemoci ničím. Zima někdy na chvíli přestane, pohybem se může člověk trochu zahřát, i hlad se dá ošidit. Ale žízeň ne. Žízeň jsou muka a jen voda je život.*“⁹⁹ Měli-li občas přístup k vodě, nemysleli na mytí, ale co nejvíce se napít.

7.4. Hygiena a životní podmínky

7.4.1. Latríny a umývárny

Na latríny (viz. příloha č. 24), nebyly-li součástí ubikace, byl vymezen čas 1 hodinu a to brzy ráno a večer po práci, proto se často stávalo, že neudrželi moč či stolici. „*Papír nebyl, a tak jsme s velkým nebezpečím, aby nás nikdo neviděl, tahali dřevitou vlnu ze slámníků, jen abychom se mohli očistit.*“¹⁰⁰ To, co žena považovala za privilegium, bylo moci se vykoupat. Někdy, když žena byla vybrána například pro úklid kanceláře vedoucího tábora, mohla se tajně umýt. V umývárkách (viz. příloha č. 22) kapala voda pouze brzy zrána: „*V umývárkách byli často i muži. Ale byly jsme už tak otupělé, že jsme se beze studu svlékly a umyly, protože čistota se rovnala zdraví a chránila před nemocničním blokem. Místo mýdla jsme v zimě používaly sníh a později písek.*“¹⁰¹ V zimě, kdy vše hned zmrzlo, jelikož tekla ledová voda, se mnoho lidí ani nemýlo, neměli se do čeho usušit, jejich mokré oblečení by zmrzlo a mít na sobě ledové až zmrzlé oblečení by vedlo k podchlazení, už tak velkém. „*V nejhorší zimě se myjeme čajem.*“¹⁰² S pokročilejší dobou věznění se zaměřili na nejprimitivnější myšlenky a úkony a takový „luxus“ jako smět se umýt, odstranili ze svého současného života.

⁹⁶ Výpovědi se shodují, že jakmile si někdo schoval svůj příděl na později, vždy jej někdo ukradl.

⁹⁷ Je možné, že menstruace přestala i díky látkám, které mohly být přidávány do jídla.

⁹⁸ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 61

⁹⁹ FANTLOVÁ, Zdenka. *Klid je síla, řek' tatínek*. Praha: Primus, 1996, s. 226

¹⁰⁰ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 61

¹⁰¹ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 153

¹⁰² HERMANNOVÁ, Margit. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 16

7.4.2. Oblečení a boty

Oblečení měli jedno jediné, které se obměňovalo až po čase, byla-li k tomu nějaká příležitost a to ke všemu také obnošené. Každý se však snažil neupadnout do apatie, a pokud to bylo jen trochu možné, žít jako člověk: „*Prát v Osvětimi však bylo velmi těžké. Ráno jsem musela rychle nabrat vodu – hrnec jsem našla na rumišti. Obstarala jsem si kousek dřeva a s tím jsem dělala prádlo – bez mýdla, prášku, teplé vody. Pak jsem ho sušila v tak zvaném nebezpečném pásnu – v místě, kde byl plot nabit elektrinou.*“¹⁰³ U některých jedinců se i v takovéto situaci našla vynalézavost: „*Otloukla jsem kousek cihly a dala ji na rošt do komína rozpálit. Do svého ešusu jsem udělala hřebíkem z obou stran dírky, provlékla kousek drátu a rozpálenou cihlu dala dovnitř. A už jsem žehlila.*“¹⁰⁴

Tady platilo pravidlo silnější vyhrává. Každý chtěl získat pro sebe ty nejlepší boty, byly znamením zdraví a byly důležitější než kabát. Sníh je snadno promáčel a každý měl omrzliny, pociťovali: „*Mám otevřené paty a každé ráno brečím při obouvání.*“¹⁰⁵ V dnešní době si nikdo z nás nedovede představit, jaké to je, vykopávat příkopy v minus třiceti stupních,¹⁰⁶ jen v letních šatičkách a krátkém kabátku, bez spodního prádla, bez ponožek či punčoch, bez pokrývky hlavy, rukavic a v pánských botách, jenž jsou o 3 čísla větší než naše velikost. A musejí, jinak zastavení se znamená smrt. Člověk si musel sám nějak pomoci, ale jedinečně vlastním tělem. Aby ruce tolik nezábly, zbývalo jediné, na chvíli je ukryt v podpaží.

7.4.3. Nemoce

Vši, blechy a krysy, to byl jeden z mnoha problémů, se kterým se vězni potýkali, v tomto nedostatku hygieny se šířily neskutečnou rychlostí, tím se vyskytovala tyfová epidemie, proto bylo zavedeno odvíšivování. „*Na trámech bloků se skví nápis „Jedna veš, tvá smrt.*“¹⁰⁷ Trpěli také stálými průjmy a úplavicemi. Toaletní papír zde vůbec nebyl. Všude kolem byly mrtvoly, každým dnem mnoho lidí zemřelo a nemocí se tak mohl každý lehce nakazit. „*Trpěli jsme rozličnými chorobami a dodnes nechápu, jak jsme se mohli vyléčit bez léků.*“¹⁰⁸ Lidé umírali v křečích s vodnatými otoky.

Každý se snažil uchovat alespoň trochu hygieny, aby neonemocněl, stejně tak, aby předcházel, i když to šlo velmi těžce, infekcím. Jakmile se někdo dostal na „marodku“, byla

¹⁰³ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 63

¹⁰⁴ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 63

¹⁰⁵ HERMANNOVÁ, Margit. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 17

¹⁰⁶ Zima přelomu roku 1944/1945 byla ta nejkrutější za dobu války.

¹⁰⁷ HERMANNOVÁ, Margit. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 17

¹⁰⁸ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 121 - 122

to téměř jistá smrt, jelikož léky ani jiná pomoc nebyla, kromě slov. Mnoho nemocných bojovalo až do poslední chvíle, v nemoci se snažili pracovat, jen aby to nebylo znát. Nemocnice, neboli revír, plnila spíše funkci urychlení smrti. Rozdělovali vězně na dvě skupiny, ti, co byli nevyléčitelní, dostávali do srdce fenolové injekce, které přivodily okamžitou smrt nebo byli posláni do plynových komor. Šířily se zde choroby, ubikace byly přeplněné, znamenala pro většinu jistou smrt. Celý tábor byl stvořen pro nakažlivé nemoci, jelikož na palandách, i na těch nemocničních, lidé spali vedle sebe na stísněném prostoru, ať trpěli jakoukoli nemocí. Museli se snažit, aby nebyli uznáni neschopnými práce.

Tyfus a úplavice, nemoci, které se léčily nahnáním do krematoria, podáním smrtící injekce či přeložením na oddělení, kde je nechali jen ležet. Odhalení malárie a tuberkulózy znamenalo pro jedince okamžitou smrt. Jejich imunita byla natolik snižena, že i neošetřená oděrka přivodila smrt. V létě 1943 se podmínky trochu zlepšily, nemoci se začaly „léčit“. Skrvnitý tyfus byl nejrozšířenější díky všudypřítomným vším, až roku 1944 se proti němu očkovalo. *„Každé ráno obcházejí ošetřovatelé bloky a nasypávají nemocným bílý prášek do dlaně. Pak člověk pozná choré podle bíle zamazaných úst.“*¹⁰⁹

Uvádím výpověď lékaře, který pracoval od května 1942 v Auschwitzu, od března 1944 v Birkenau, kde v rodinném táboře pobývala jeho žena. Popisuje situaci následovně ve svém svědectví: *„Zdravotní poměry v birkenauských ženských táborech, zejména v rodinném táboře českých židů (BIIb), v maďarském ženském táboře (BIIc) a v úseku BIII byly strašlivé. Na malém prostoru tam žilo napěchováno na 30 000 žen. To samo osvětluje nejlépe stav, v jakém tito vězňové žili. Chatrné oblečení, nedostatečné jídlo, málo vody, bez mýdla a bez koupání po měsíce, nedostatek ženských hygienických potřeb, vybičovaná touha všechno přežít, jakási bezohlednost k jiným i k sobě, někdy až příliš nápadný egoismus, často boj o brambory, ochotné a rychlé vzplanutí zlosti a rozčilení, spory mezi spoluvězni o kousek místa v lůžku – to všechno bylo charakteristikou žití v místech, kde bylo nashromážděno tolik lidí na malém prostoru. Špína a hlad, tělesné i duševní týrání, bezútěšnost a bezvýhlednost vlastní situace podlamovaly rychle zdraví tělesné i duševní – a vězeň upadal velice rychle do stavu, kterému se v táboře říkalo „musulman“. To byl člověk vyhublý, vyzáblý, kost a kůže, bez vůle a síly, sotva se vlekoucí, s výtokem z nosu, který stékal po ústech a po bradě, člověk špinavý, oděný v hadrech, často značně zavšivený, obyčejně se silným průjmem a tomu odpovídajícím zabarvením prádla, s vpadlými, jindy zase vystouplými očními bulvami – pravý obraz bídy, slabosti, zoufalosti a hrůzy koncentračního tábora. Muslimanství bylo postrachem vězňů,*

¹⁰⁹ HERMANNOVÁ, Margit. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 16

protože nikdo nikdy nevěděl, kdy ho osud muslimana může potkat. Osud člověka, který se klátí pod každým silnějším závanem větru, člověka bez vlastního rozhodování, bez zájmu o duševní život, člověka úplně otupělého, jistého kandidáta plynové komory nebo jiného způsobu smrti. Tento osud tehdy už nehrozil starým vězňům, ale vězňům novým a nezkušeným, kteří se ještě nevyznali v táborových poměrech.“¹¹⁰ Dodávám i pokračování jeho svědectví, které mluví o charakterových vlastnostech našeho národa: „*Může se po pravdě říci, že velická většina Čechoslováků si vedla dobře. Zachránili jsme mnoho životů nejenom jako lékaři, ale i oklamáním esesáků, fingoanými diagnosami a vyšetřováními, předstíráním různých poruch, zakrytím a utajením infekční choroby a podobně. Tak bylo zachráněno mnoho lidí před plynovou komorou, před těžkou prací v táboře, někdy i před tělesnými tresty.*“¹¹¹ O eseslékařích hovoří: „*Na tváři některých eseslékařů bylo někdy vidět známky únavy, snad i duševní nejistoty nad hromadnými vraždami zdravých lidí, ale z tváře dr. Mengeleho vyzařovala vždycky zběsilá nenávist ke všemu, co nebylo nacistické.*“¹¹² Němečtí lékaři věnovali největší péči pouze mrtvolám a jejich číslům.

„*Jsmo tak závislí na počasí jako nikdy předtím a nikdy potom.*“¹¹³ Na nemocničním bloku mohli nabrat trochu sil lehce nemocní. Ale ti, co je postihla vážná nemoc či virus, neměli šanci na uzdravení, jelikož nebylo, jak by jim lékaři mohli pomoci, neměli kromě jiného ani léky, chyběla hygiena a jídlo. Člověk ležící pouze na nemocničním oddělení byl vystaven myšlenkám a uvědomování si své situace. V těch nekonečných chvílích myslel na hlad, blízké a neviděl východisko. Důsledkem bylo pomalé ztrácení vůle žít. Byl-li nemocen, síly ubývaly.

7.4.4. Menstruace

V počátku věznění či pronásledování se ženy potýkaly i s tímto problémem. V táborech neměly přístup k základním potřebám, natož k něčemu, jako byly vložky. Ženy musely improvizovat či nechat si téci krev na své oblečení a tělo, neměly nic po ruce. Snažily se výměnným obchodem, měly-li za co, získat nějaké hadry. „*Při první menstruaci jsem si zubama urvala podsazení ze své krátké sukénky a upotřebila to jako vložku, kterou jsem pak hlídala jako drahocennou věc, abych byla pro příště pojištěna.*“¹¹⁴

Jakmile začaly hladovět, tedy nástupem do koncentračních táborů, byly vysílené, tím tělo přestalo správně fungovat a ženy přestaly menstruovat. Je pochopitelné, že každá žena měla

¹¹⁰ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt*. Praha: Orbis, 1956, s. 67

¹¹¹ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt*. Praha: Orbis, 1956, s. 68

¹¹² KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt*. Praha: Orbis, 1956, s. 69

¹¹³ HERMANNOVÁ, Margit. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 17

¹¹⁴ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 61

radost, když menses nedostávala, v těchto nelidských podmínkách by další nemožnost se umýt zvyšovala riziko dalších nemocí, nemluvě o obtížích, které s ní byly spojené, jako je zápach, který se vytvářel a nešlo mu zamezit. Ale jako vše ostatní i myšlenka na menses byla později odsunuta do pozadí a v popředí byla jediná a to přežít. „*Mám-li být poctivá, vůbec jsem na to nemyslela. Protože jsem myslela na to, že musíme ve čtyři ráno zase vstát, že nás doufejme nezbijí nebo tak.*“¹¹⁵

7.4.5. Ubikace (viz. příloha č. 33)

Rodinný tábor sestával z dvou řad bloků, které dříve sloužily jako stáj pro koně, jejichž kapacita byla 52, avšak zajatců se tam muselo vtěsnat v počtu 500-1000, a na konci byly v některých ubikacích latríny. Chtěl-li někdo odejít na latrínu, bydlel-li v tak „zařízeném“ bloku, při návratu si neměl kam lehnout. Měli nedostačující hygienické podmínky pro tak velký počet lidí, jednu samostatnou budovu s latríny a jednu jako umývárnu. „*Bylo to nejnelidštější a nejnedůstojnější ubytování, s jakým jsem se v životě setkala.*“¹¹⁶ Lidé se museli vzdát své osobní zóny, na třípatrových palandách se mačkali, ale zároveň zahřívali. „*Byla nám strašná zima, mrzly jsme nepředstavitelně, a tak jsme se po třech přikrčily a přimáčkly jedna k druhé, přikryly se třemi přikrývkami a vzájemně se zahřívaly.*“¹¹⁷ Každý vězeň měl pro sebe na kavalci 0,7 až 0,8 metru místa (viz. příloha č. 23), to znamená, že na jedno patro se muselo vejít 6 a více spoluvězňů, i když na nich bylo místo maximálně pro tři osoby. Občas mohli sedět na kamenném táhnoucím se zdivu, jež bylo vedeno ke komínu a ten jej zevnitř „vytápěl“. To však mluvím-li o rodinném táboře, ale v hlavních táborech (viz. příloha č. 21) ženských či mužských byly zděné ubikace postavené přímo na bahnité zemi, bez izolace, palandy byly také dřevěné a patrové, které byly nízké a tak do nich museli lézt napřed nohama, sedět nemohli, ubikací nevedl žádný „vytápěcí“ systém. Latríny a umývárny byly umístěny podél bloků.

¹¹⁵ AMESBERGEROVÁ, Helga; AUEROVÁ, Katrin; HALBMAYROVÁ, Brigitte. *Sexualizované násilí*. Praha: BB/art. s.r.o., 2005, s. 98

¹¹⁶ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 161

¹¹⁷ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 140 - 141

7.5. Vztahy mezi lidmi

7.5.1. Lidskost a solidarita

Z Birkenau se dokonce podařilo několika lidem utéci (nemluvím-li o sovětských příslušnících). Jeden z nich byl Rudolf Vrba z Topolčan a Jaroslav Lederer¹¹⁸ z Plzně. Tomu by se to nepodařilo bez pomoci vojáka SS, ten mu opatřil uniformu důstojníka SS, kolo a v jeho společnosti odjel. Voják, který pomohl k tomu, aby někdo podal svědectví o hrůzách v koncentračním táboře, byl za pomoc, avšak zradu pro německý národ, zabit, jelikož se do tábora vrátil, aby pomohl dalšímu, ale byl vyzrazen. Po jeho útěku museli všichni stát celý den na apelplatzu bez jídla i pití, ale doufali v naději, že se mu podaří říci o dění ve vyhlazovacím táboře. Dostal se do Terezína, ale nikdo mu v té době nevěřil, co se děje na východě, v důsledku poslání korespondence s předčasným datováním těch, co byli poté posláni do plynových komor.

Případ určité solidarity svědčí i o nabídce pomoci dívce při pochodu smrti: „*Věděly jsme, že strážní mají jen malé přiděly stravy, a teď se mezi nimi najednou objevil jeden, který je ochotný se o svůj přiděl podělit se Židovkou. Snažil se to dělat nenápadně, ale já to viděla dobře. Dětil se s ní často, možná dokonce každý den.*“¹¹⁹ Zmíním i čin chlapce, který přes hrozbu smrti podal vodu lidem pochoduujících ke krematoriu. „*Dokázal to však asi čtrnáctiletý ruský chlapec Aljoša. Nejen odvalu a obratnost, ale i velikou mravní sílu jsme poznávali u mladých sovětských lidí v Osvětimi, v prostředí, kde člověk se stával člověku vlkem.*“¹²⁰ Mezi muži a ženami probíhala pomoc, i když na sebe nesměli ani promluvit, dodávali si léky, jídlo, poskytovali si vzájemnou podporu i informace. Nikdo z přeživších nikdy neviděl, že by náš národ bil či nějak trýznil svého krajana.

Novorozenec byl problémem v táboře. Narozené děťátko nemělo nic, stejně tak, jako jeho matka, a proto život dítěte byl předem odsouzen k záhubě. I přes to se našla pomoc druhých, i když marně. „*Jedna žena z bloku ke mně váhavě přistoupila a přinesla mi dárek. Noční košili, kterou dostala od své přítelkyně, která ji ukradla ve skladu šatstva. Poradila mi, abych ji roztrhala na čtyři díly, tak budu mít pro dítě čtyři pleny. Ta žena projevila velkou šlechetnost, neboť vzácnou noční košili mohla vyměnit za chleba.*“¹²¹

Přes plot v nestřežených chvílích si s nově příchozími mohli předat informaci, jak o životě v táboře, tak o situaci politické a jiných místech mimo Osvětim. Zprávy se tam šířily i díky těm, co získali vedoucí postavení či výhodné zařazení, jež se díky práci mohli pohybovat i do

¹¹⁸ Utekł v květnu 1944.

¹¹⁹ BERNHEIMOVÁ – FRIEDMANNOVÁ, Rachel. *Jak jsem přežila*. Praha: G plus G, s. r. o., 2002, s. 102

¹²⁰ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt*. Praha: Orbis, 1956, s. 86

¹²¹ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 185

okolí jiných budov. „*Od nich jsme také poprvé slyšeli o vraždění plynem, ale později i o bombardování Německa, kde je naléhavě třeba pracovních sil. Zpráva šla od úst k ústům.*“¹²²

7.5.2. Láska

Zpočátku každý toužil po své lásce a chtěl s ní být v intimním objetí. Umožněno to bylo jen těm, co byli věznění v terezínském rodinném táboře, kde se mohli vídat na umývárkách. „*Neznali se, jeden nevěděl nic o minulosti druhého, neměli zájmy ani předsudky, pouze příjemný pocit, že nablízku je někdo, komu na mně záleží, kdo přes dva nebo tři drátěné ploty ukáže, třeba pohybem, že na mě myslí, nebo mi napíše a tajně pošle několik milých slov. Oč lehčeji snášeli tito mužové a tyto ženy dlouhé apely, všechno to kruté ponižování a týrání proto, že před očima trýznitelů ukryvali něco, co jim nikdo nemůže vzít – lásku. Neboť ženy i muži, kteří měli na koho myslet a kteří věřili, že někdo myslí na ně, odolávali lépe všem vnějším vlivům, byli silnější. Měli pro koho žít, začali dbát více o svůj zevnějšek, povzbuzovali se. Rasové, národnostní nebo náboženské rozdíly jim nevadily.*“¹²³

Po krátkém čase plném těžké práce, vysílení, nedostačující stravě a upadání do apatie, lidé přestali vnímat rozdíl mezi mužem a ženou, a tak i touhy po styku s opačným pohlavím. „*Po čase nastalo mezi námi určité odcizení, které bylo stále patrnější, a pomalu už jsme si téměř neměli co říci.*“¹²⁴ „*Jak to, že pro mě neměl jediného slova povzbuzení, jediného slova útěchy?*“¹²⁵ V umývárkách se svlékli bez studu. Jejich myšlenky se dostaly na úroveň základních pudů, přičemž v popředí stál hlad.

V ostatních osvětlimských táborech žili muži a ženy odděleně, často docházelo k sblížení stejného pohlaví. Sexualita tohoto druhu byla v době druhé světové války tabuizována, případně velmi utajována. V koncentračním táboře to však bylo jediné východisko pro mnoho vězňů a vězeňkyň, které byly drženy od mužů, aby alespoň na chvíli zažily něhu a hezká slova, která jim tak chyběla.

7.5.3. Přátelství

Mít opravdové přátele či přítelkyně, které zažívají stejný osud, soužení, bolest a nabízejí přátelství, pomoc a pochopení, bylo to nejcennější, co člověk mohl mít. Drželi jedince doslova při životě, pomoc druhých byla k nezaplacení. Frankl vycházel ze zkušenosti, když říkal, že šanci přežít má ten, kdo je součástí kolektivu. „*Přítelkyně – to je symbol, magické*

¹²² ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 158

¹²³ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt*. Praha: Orbis, 1956, s. 96

¹²⁴ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 149

¹²⁵ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 150

ztělesnění rodinného života. Přítelkyni mohu vyprávět, „co jsem vlastně byla, dříve než...“ a tak si uvědomit svou bývalou osobnost, duchovně ji znovu prožívat, vlastnit. Vzpomínky znamenají znásobení nejvnitřnějšího já.“¹²⁶ Solidarita a přátelství byly dva pojmy, které pomáhaly zachránit život. Dostat tvrdou housku, být zcela vyčerpán a vyhladovělý, a přesto věnovat to sousto příteli, to je něco, co se dnes nevidí. „*Jak jsem byla vyhladovělá, byla bych jí slupla v chůzi tak, jak byla – ale najednou mě napadlo: Co kamarádka Marta? Nemocná a hladová na marodce? Ta je na tom hůř než já, housku musím schovat pro ni. I malý přídavek někdy pomůže. Sebrala jsem všechny síly, abych se ovládla a neuloupila z housky ani kousek kůrky.*“¹²⁷

7.6. Prostředí absolutního bezpráví

7.6.1. Ponižování, degradace a odlidštění

Pronásledovaní zažili ponižování a týrání už před odjezdem do koncentračního tábora či ghetta, nejen při zákazech a opatřeních, která jim byla nařízena, ale už při samotných výsleších mu byli vystaveni.

Člověk se stal na těchto místech pouhým číslem, jenž není hoden života. To, že pro německé příslušníky život zajatců nic neznamenal, odkrývá i ironický název, který se vyskytoval snad nad všemi branami koncentračních a vyhlazovacích táborů. Arbeit macht frei – práce osvobozuje. Jejich identita jim byla postupně ubírána, jejich jména nahrazena čísly, která jim byla tetována jako dobytku. Židům byly ostříhány vlasy, tímto úkonem dosáhli odindividualizování. Němci neoslovovali své zajatce jmény, ani nepronesli slova, jen po nich hodili kamení nebo je bili bičem. Tyto úkony nahrazovaly slova. Morální citění v koncentračním táboře vůbec neexistovalo (viz. příloha č. 07). Každý byl bezcenný, neměl na nic nárok, všechny své osobní věci musel odevzdat, nebyl nikdy sám ani na chvíli, musel se vzdát samoty a intimity a to ve všech směrech. Ponižující bylo velmi přihlížení SS při intimních situacích (návštěva latriny). „*Těch latrín tam bylo asi dvacet v jedné řadě na straně jedné a dalších dvacet na straně druhé, víte, co je to latrína, že ano – takže jsme tam nějak dorazily a konaly svoji potřebu, a stáli tam příslušníci SS s dlouhými tyčemi a šťouchali do nás, jen tak z... z legrace, prostě vás ani nenechali vykonat potřebu v klidu. Neměli to jako rozkaz, protože spousta lidí, s kterými jsem později mluvila, tohle nezažila. Takže si jedna jejich skupina prostě řekla, že si budou dělat legraci ze Židů, ať budou dělat cokoli. Nebolelo*

¹²⁶ AMESBERGEROVÁ, Helga; AUEROVÁ, Katrin; HALBMAYROVÁ, Brigitte. *Sexualizované násilí*. Praha: BB/art. s.r.o., 2005, s. 98

¹²⁷ FANTLOVÁ, Zdenka. *Klid je síla, řek' tatínek*. Praha: Primus, 1996, s. 207

to. Ale bylo to hrozně ponižující. Jak ti muži stáli v tom hrozném smradu – že tam vůbec lezli. Ne, to si nedovedete představit. Bylo to prostě – mimo všechno, prostě mimo. Strávila jsem v Osvětimi deset dní, které mi připadaly jako sto let.¹²⁸ Při neudržení moči, stolice pak oblečení zapáchalo a vojáci SS z toho měli zábavu a pro ně důkaz, že věznění lidé, podle jejich ideologie vyšší rasy, jsou jen podřazenými zvířaty. Při apelech se vojáci zvláště vyžívali v mučení vězňů. Nejen, že je nechávali hodiny stát v jakémkoli počasí, v lehkém oblečení, ale i používali tresty pro ty, co stát už nemohli. Oblíbený trest, trest smrti, bylo zlomení páteře ránou holí do hřbetu. Mnoho lidí ponižování, bolest, nemoce, izolaci, opuštění, hlad, nevydrželo. Den ze dne se ptali, zda utrpení má smysl, co je čeká další den (viz. příloha č. 06).

K samotnému ničení lidských životů přispívaly také pokusy na lidech, kdy měli přístup provádět zakázané a nevyzkoušené experimenty beztrestně a byly dokonce německou vládou a průmyslem podporovány. Nacisté z Birkenau dodávali vězně do hlavního tábora do bloku číslo 10, nebo je konali přímo v táboře. Bolestné bylo rentgenové ozařování pro pokusy sterilizace, kdy v bolestech lidé brzy umírali. „Profesoři a lékaři, kteří dělali tyto pokusy, se netajili tím, že účelem pokusů je příprava pro sterilisaci evropských národů po válce.“¹²⁹ Lidské maso používali pro vědecké pokusy v oblasti bakteriologie. Přeživší vězeň sonderkommando se zmiňuje o dalších zvěrstvech: „Nejmladším ženám také odbírali z žil na ruku krev. Trvalo to několik minut, než taková žena klesla vysílením, a potom ji položivou vhodili do ohně.“¹³⁰ Lidská krev se odebírala pro německé vojsko, jaký paradox, hlásali ideologii čisté rasy a přitom používali krev židovských obětí. V této době už od roku 1937 byli lékaři zastoupeni v SS sedmkrát více, než byl průměr všech zaměstnaných mužů. Lékaři, kteří přísahali, že neukončí úmyslně život člověka, se proměnili v experimentující bytosti bez soucitu, pocitů viny a morálního soudu. Významnou osobou byl doktor Mengele, uznávaný mezi nacisty, avšak obávaný pro trpící vězně. Vykonával experimenty, které člověka navždy poznamenaly a častěji však přímo vedly k úmrtí. I on přísahal. Stál spolu s mnohými lékaři i vojáky SS při selekcích, rozhodoval tak denně o usmrcení mnohých, kdo přijde rovnou do plynové komory a kdo na nucené práce, měli osud nevinných v rukou, a přesto se dokázali postavit proti morálce a zabít. Lidé byli využíváni jako levná pracovní síla pro soukromé německé firmy (často do zbrojních továren, dolů). Při práci v továrnách se snažili pašovat například munici do tábora i sabotovat samotnou výrobu.

¹²⁸ AMESBERGEROVÁ, Helga; AUEROVÁ, Katrin; HALBMAYROVÁ, Brigitte. *Sexualizované násilí*. Praha: BB/art. s.r.o., 2005, s. 87

¹²⁹ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt*. Praha: Orbis, 1956, s. 81

¹³⁰ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt*. Praha: Orbis, 1956, s. 125

V táboře vládla přísná táborová kázeň, stejně jako v jiných táborech bylo povinné nosit čapky, které museli smeknout při pozdravu SS či kápů. Podle nasazení na hlavě spoluvězni rozpoznali, kdo překonal krizi věznění a má vůli žít. Čím více měl vězeň jídla, tím více nosil čapku posunutou na stranu, hladovějící ji nosili staženou přes uši a používali ji také na jídlo, byla vždy špinavá. Jakmile se někdo dostal do blízkosti drátěných plotů, byl zastřelen.

Bylo nemalé množství těch, kteří pro svoji záchranu či nejbližších osob udělali téměř cokoli a někdo by se mýlil, pokud by si myslel, že krutostem SS „normální lidé“ nepomáhali. Čeští četníci ve spolupráci s nacisty, udavači, sousedé, a byli to vězni, kteří konali práci spojenou s popravami – pálením těl, pohřbíváním, bitím, vykopáváním hrobů, bez pomoci vězňů by to vše uskutečnit nešlo. Byli to samotní vězni, kteří se podíleli při konečném řešení a pomáhali při hromadném vraždění. Jako názorný příklad uvádím takzvané **sonderkommando** (viz. příloha č. 13), často otupělí a bezcitní jedinci, kteří vykonávali práce v krematoriu. Uklidňovali přivezené, říkali jim, aby se svlékli, dali si věci na věšák, že se po koupeli sejdou se svými blízkými a přitom věděli, že už se nikdy nevrátí, přihlíželi vraždění, připravovali plynové komory, které následně čistili, sledovali nahnání nevinných do smrtící místnosti, poslouchali bez viny jejich pláč, nárek a křik, odstraňovali udušená a nahá těla, kterým před spálením vytrhávali zlaté zuby. Stejně tak vynášeli popel, při masových transportech pálili těla na hranicích a hlavně o všem věděli a souhlasili s vykonáváním takovéto práce. Každý je součástí mašinérie, pokud se rozhodne to vykonávat, oni souhlasili, věděli, jakou práci budou konat, pokračovali v ní a získávali tak dny až měsíce navíc v tomto táboře. Aby se jim žilo lépe, kdy získali výsady, jako bylo dobré pití, alkohol, jídlo i ubytování a oblečení, vyměnili lidský cit za své přilepšení.

Stejně tak komando zvané **Kanada** (pojem skrývající hojnost, viz. příloha č. 42), vyklizovací oddíl působící ve skladu šatstva a osobních potřeb, kdy viděli, kolik lidí zemřelo, ale pro své výhody této pozice nic neudělali. Nebo ani žádný vzdor cenu neměl? Rozhodně přihlížení vraždění a podílení se na něm byla pozice, kterou by měl každý sabotovat, aby nemusel žít s vinou, že pomáhal Němcům na masových popravách.

7.6.2. Sadismus SS i samotných vězňů a rivalita mezi vězni

Se zelenými trojúhelníky byli často věznění Němci, pro odpykání trestu sem byli deportováni záměrně, aby ztrpčili život ostatním, byli to sadisté, jenž byli přínosem pro SS. Měli určitá privilegia a uvědomovali si nadřazenost nad Židy a Romy, proto se uchýlovali k týrání až k sadismu na spoluvězních.

Sadismus se z nemalé části vyskytoval i u žen SS (viz. příloha č. 08). Už jen ten rys, že žena vykonává „pozici“, kterou většinou zastávají muži. Vychutnávaly si ponižování žen, těšilo je zabírání věcí těm, kterým téměř nic nezbylo. Pokud se někomu podařila ukrýt nějaká památka, byla to jediná věc, která jim kromě holého života zbyla, lidé se na ni upínali. Ztráta poslední věci byla nepřekonatelná. Esesačky, které se vyznačovaly svou radostí z týrání, ať psychického či fyzického, prováděly i gynekologická vyšetření, aniž by k tomu byly vyškoleny, bez rukavic. Lidé si totiž svou poslední věc ukrývali tam, kam to šlo, a častou skrýší bylo místo pod jazykem či ve vagíně.

Josef Mengele, přezdívan andělem smrti, byl obávanou postavou v Birkenau. Prováděl pokusy i na mladých ženách, ze kterých se následně staly trosky. Středem jeho zájmů však byla dvojčata, která odcizil matkám. „*Nikdo si nedovedl představit, že ten úsměv a příjemné chování byly jen fasádou, za níž se rodily nejúspěšnější vyhlazovací plány, které si lidský mozek dokáže vymyslet.*“¹³¹ Vládla zde i rivalita, často „starousedlice“ dávaly najevo svou převahu a nebály se spoluvězeňkyním leccos odcizit. Lidé si zouvali boty před spánkem a dávali si je pod hlavu, aby je nikdo neukradl.

Lidé, kteří v sobě měli zlobu, nenávist, chuť ponižovat až známky sadismu, v těchto podmínkách se jejich skrytý charakter a touhy odkryly, nevadilo jim ani, že zlo páchají na svých krajanech, možná i sousedech (viz. příloha č. 05). Měli několik důvodů vykazovat takové chování. Jedna z možností je, že se zlo ukrývalo v jejich nitru, anebo to činili pro lepší život zde, ale i tak museli mít zlo v sobě, jinak by nemohli nechat trpět nevinné a ještě více je trýznit. Trpěl tam každý, ne však každý se uchýlil k nelidskosti. Dalším důvodem mohlo být jejich přizpůsobení se brutalitě převzaté od SS, psychicky se úplně změnili – nedostatek citu i soucitu, charakterizoval je jen prázdný pohled.

Důležité pro SS bylo, aby se vězni udávali navzájem, za odměnu či ulehčení života prozradili informace, a aby důvěřovali převlečeným německým zrádcům. Někteří vojáci využívali přetvářky a falešné empatie k pobízení k útěku s jejich pomocí, místo toho je udali a odhalili tak i organizované skupiny. Jejich úkolem bylo, aby se nevytvářely kolektivy, věděli, že jedinci nemají v odporu šanci, což umocňovali rozséváním nenávisti mezi samotnými vězni, kdy se za výsady i zabíjeli. Frankl sám poznal co obsahuje pojem závidět. „*Anebo, jak jsme záviděli těm z nás, jimž se naskytla šance, chodit do nějaké továrny a pracovat tam v krytých prostorách! Jak každý z nás toužil po takové šanci, která mu mohla zachránit život!*“¹³² Lidé záviděli, že ti výše postavení mají dobré přiděly, možnost koupání, což je

¹³¹ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 178.

¹³² FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 57.

pochopitelné, ale vládla zde i rivalita mezi stejně postavenými vězni. V tomto prostředí zrada číhala na každém kroku. Žít na úkor druhých – běžná situace v těchto podmínkách. Z výpovědí přeživších se dovídám, že Češi nedělali rozdíly mezi svými židovskými a nežidovskými občany, stejně tak neprozradili identitu ani příslušníci Sovětského svazu. Naopak polští fašisté obětovali spoluvězně pro svůj prospěch a ztrpčovali jim i tak bídný život. Trýznitelé se vyžívali v utrpení svých obětí. „*Přistoupil s úsměvem k matce, políbil její dítě, dal mu kousek čokolády a potom dítě odnášel pryč se slibem, že je zase vrátí. Hodil je však živé do škvaříčího se lidského sádla.*“¹³³

7.6.3. Sexuální násilí a nucená prostituce

Ženy, dívky i chlapci nebyli vystaveni jen selekcím, hladu, tvrdé práci, nemocem, osamocení, ale i sexuálnímu násilí. Ženy byly narukovávány do nevěstinců, vystavovány nebezpečí znásilnění, kdy si Němci při večerních zábavách „přizvávali“ k pobavení nedobrovolně ženy, nebo vydírání výše postavených spoluvězeňkyň. Mladí chlapci byli také vystaveni sexuální šikaně homosexuálních kápů, reagovali psychickým zhroucením nebo ztotožněním se s brutalitou svého „ochránce“.

Tím, že ženy byly nuceny k prostituci, sledovali Němci svůj plán, aby tyto ženy byly mezi ostatními nenáviděny a nepocíťovaly s nimi lítost. Když se měl někdo „lépe“, ostatní záviděly a pokud trpěly, měly na mysli jen to, že si za to mohou samy.

„*Státní moc nařizovala nebo povolovala nucené sterilizace, přerušování těhotenství, sexuální práci, lékařské pokusy apod. Pod zástěrkou národních zájmů a zdraví lidu nacističtí mocipáni dovozovali, aby se s lidským tělem zacházelo jako s nástrojem a bylo libovolně využíváno.*“¹³⁴

Na podzim roku 1939 byly z dobrovolnic z Německé říše, které se prostituci věnovaly nebo byly-li odsouzeny pro hanobení rasy k trestu zatčení v koncentračním táboře, provinily-li se stykem a to jakýmkoli s člověkem jiné národnosti, zřizovány nevěstince¹³⁵. Chtěli předejít homosexualitě a pozdvihnout morálku mezi vojáky, v roce 1940 se tato služba nabízel i účastníkům nucených prací převážně na území Německa. Do nevěstinců byly vybírány ženy německého původu (asociálky v poměru 9:1), aby vojáci nehanobili rasu, ale s rostoucí a táhnoucí se válkou toto pravidlo pomalu odsunovali do pozadí, nacisté v místech

¹³³ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt*. Praha: Orbis, 1956, s. 126

¹³⁴ AMESBERGEROVÁ, Helga; AUEROVÁ, Katrin; HALBMAYROVÁ, Brigitte. *Sexualizované násilí*. Praha: BB/art. s.r.o., 2005, s. 41

¹³⁵ První nevěstinec v koncentračním táboře byl zřízen v červnu 1942 v Mauthausenu, jenž fungoval do března roku 1945. V Osvětimi byl zřízen 30. 6. 1944 v Auschwitzu, tedy v základním táboře. Do nevěstinců byly posílány ženy z ženského tábora Ravensbrücku, v Osvětimi však to byly ženy z Birkenau.

absolutního bezpráví využili své moci a nutili vězněné ženy (i židovské) k prostituci. Nucená prostituce byla metoda psychického i fyzického násilí. „Prostitutky“ nosily černý trojúhelník a patřily k jedné ze spodních tříd.

Někdy se skutečně hlásaly dobrovolně, a to v tom případě, kdy si kladly na vědomí, že jedine v nevěstinci mají nejlepší možnost přežít pod vidinou slibovaného propuštění, lepších přidělů i oblečení. V Osvětimi byly tak nelidské podmínky, že se ženy raději ponížily, jen aby jim unikly. „*Hlásilo se hodně mladých dívek, protože jim nikdo nepomohl, neporadil, jejich kamarádky je nechaly ve štychu a vinou hladu a katastrofálních podmínek neviděly jinou možnost, jak svůj osud trochu „vylepšit“.*“¹³⁶ Jiné neměly na výběr a byly pro tuto práci jednoduše vybrány.

Z výpovědí bývalých vězeňkyň z rodinného tábora víme, že si příslušníci SS vybírali ženy i přímo na ubikacích (tedy židovské dívky) k sexuální činnosti, nejen pro dlouhodobé práce v nevěstinci. Navštěvovali je večer v opilosti, následně je znásilnili a často i zabili, aby nebyli obviněni z hanobení rasy. Po znásilnění, dívky či ženy zažívaly pocit studu, hnusu, viny a chtěly smýt tu nečistotu na nich spáchanou, avšak v tomto prostředí to nebylo umožněno a často byly znovu zneužity. „*V jakém stavu se vracela, nelze ani popsat.*“¹³⁷

Osudem žen určených pro práci v nevěstinci, ať to byly prostitutky nebo jen ženy, které chtěly utéci lágrovému životu, bylo buď vrácení se do tábora z důvodu onemocnění pohlavními chorobami, psychického zkolabování nebo otěhotnění, kdy jim byl proveden potrat či rovnou následovaly plynové komory. Nemocné ženy byly často umísťovány na nemocniční blok, kde na nich byly prováděny pokusy na vyléčení pohlavních chorob od roku 1942. Ženy až na výjimky trpěly a psychicky se hroutily, jelikož den za dnem musely vykonat soulož s minimálně deseti muži, uvádí se nejvyšší počet až čtyřicet. Příslušníci SS v blocích pro ně určené je často týrali a požadovali perversy. Nevěstinec pro SS byl nejhorší co do trýznění a počtu sexuálního uspokojení (až 16 hodin denně), vězeňkyně byly pro ně nejméně cenné, bez hodnoty, dávali jim najevo svou nadřazenost. „*Když s námi byli sami, byli hrozně úchylní a ohavní. Měla jsem vždycky pocit, že se nikde jinde nemohou prosadit, tak si všechny šikany nechávají pro nás.*“¹³⁸ Ženy měly v nevěstincích stejně špatnou stravu jako v táboře a ještě více byly ponižovány a mnoho z nich pomyslelo nebo i spáchalo sebevraždu. Šly za vidinou lepšího života či přinucením, aby se nakonec vrátily do tábora, kde našly smrt.

¹³⁶ AMESBERGEROVÁ, Helga; AUEROVÁ, Katrin; HALBMAYROVÁ, Brigitte. *Sexualizované násilí*. Praha: BB/art. s.r.o., 2005, s. 121

¹³⁷ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 152

¹³⁸ AMESBERGEROVÁ, Helga; AUEROVÁ, Katrin; HALBMAYROVÁ, Brigitte. *Sexualizované násilí*. Praha: BB/art. s.r.o., 2005, s. 150

Pro privilegované vězně byl zřizován nevěstinec zvlášť (pro kriminálníky, nikdy však pro Židy a Rusy) a pro SS. Přístup do bloku byl často mezi šestou až osmou hodinou večerní, kdy čas pro jednoho „návštěvníka“ skýtal 12 minut. Nevěstince však navštěvovali ti, kteří měli dost fyzických sil a měli větší a lepší přiděly jídla, jinak podvyživení muži neměli síly, ani fyzické ani psychické, k takovéto návštěvě.

V Osvětimi nebyly vzácností ani poměry vojáků a příslušníků SS s vězeňkyněmi (převážně s Polkami a Němkami), kdy se ženy mohly mít lépe, ale dozvěděli-li se o tom ostatní, končily tyto vztahy sankcí vojáka a trestem, či spíše smrtí ženy i od samého milence. Vše bylo ovlivněno postavením dotyčného. U všech navázaných vztahů stála v popředí pohnutka zlepšení šancí přežít. Ženy se ale vystavovaly nebezpečí, že muže omrzí a zášti spoluvězeňkyň, sexuální vztah byl považován ostatními za zradu.

7.7. Vůle žít

7.7.1. Odpor

Ne každý se poddal dobrovolně týrání a ničení životů. Někteří se snažili změnit běh každodenního zabíjení, jiní zvolili útěk, ten byl často pro vězně jedinou záchranou a proto nebyl ojedinělý.¹³⁹ Kromě již zmíněného Lederera, kterému se útěk podařil, nejlepší v nich byli Rusové¹⁴⁰, nikdy je nepřivedli zpět. Nejsmutnější na tom je, že podařil-li se útěk, mnohem horší bylo projít okolím, kde obyvatelé nesoucíli s vězni a prozrazovali je. V táboře probíhalo i politické organizování, lidé si předávali informace o vývoji války, připravovali se na ozbrojený odpor, muži i ženy spolu spolupracovali i různé národnosti v potají. Pracovní sabotáže také nebyly ojedinělou záležitostí. Budu-li mluvit o pracovním komandu Kanada¹⁴¹, o kterém jsem se v negativním slova smyslu už zmínila, musím označit i pozitivní stránky těchto vězňů. Sice odebírali u rampy zavazadla vyděšeným lidem, které následně třídili, i když věděli, že je už nikdy nedostanou zpět a oni z nich budou mít prospěch, stejně jako pomáhali při organizování u selekce, jejich kladem bylo pašování zboží těm, co ho potřebovali i s nasazením vlastního života a snažili se práci sabotovat (samozřejmě to bylo individuální, ne každý byl ochoten pomoci druhým) tím, aby věci třídili pomalu a zatím neroztříděná zavazadla mokla na dešti, nebo se věci rozbíjely, aby co nejméně užitku z nich

¹³⁹ Uprchlo několik set vězňů, některé při něm zabili, jiným se to povedlo. Pomoc nabídl i muž jménem Pestek, rumunský státní příslušník, člen ilegálního podzemního hnutí v Birkenau, který pomohl při několika úteků a podával zprávy o táboře.

¹⁴⁰ Největší počet jejich úteků byl v říjnu roku 1942 a na jaře roku 1944.

¹⁴¹ V červenci 1944 mělo toto komando 2 000 členů.

měli Němci, kterým byly posílány do Říše¹⁴². Stejně jako trhali bankovky, aby jim nepřišly do rukou, rozbíjeli hodinky, párali oblečení. V tomto komandu pracovali jen Židé.

O již zmíněném sonderkommandu musím také pohovořit z druhého úhlu pohledu, toho lidského. Jedinci konali činnosti spojené s vražděním lidí, krajanů, ale svůj úděl mnohokrát sabotovali a vyjádřili tak, že cit v nich Němci stále neubili a ve vhodnou chvíli, kdy měli shromážděnou munici, zbraně a výbušniny, svůj odpor najevo dali. Byl to projev toho, že jim vězňové nevezali úplně jejich hrdost, smysl života a identitu, a i když tuto nelidskou činnost po nějaký čas vykonávali a pomáhali tak popravám, svůj hřích si vykoupeni. V Osvětimi bylo celkem třináct komand, která zde postupně¹⁴³ pracovala, vždy oddělena od ostatních vězňů a důkazem je, že dvanáct z nich se vzbouřilo, kdy vězni zničili téměř polovinu pecí v táboře. Gesto nesouhlasu s dalším zabíjením se uskutečnilo 10. října 1944, kdy se členové obětovali, aby zmenšili možný počet těch, kteří měli projít krematoriem. 200 jich bylo posláno do sauny, aby se připravili na transport, věděli však, že budou otráveni plynem, a tak se vzbouřili a krematorium č. 3 zapálili. Všichni byli následně zastřeleni. Když vězňové sonderkomanda v krematoriu č. 1 viděli, že č. 3 hoří (shořelo celé), také se vzbouřili a utekli, ale byli chyceni a všech 96 postříleno. „Nováčci“ se často duševně zhroutili a ukončovali svůj život, když poznali, jaká práce je čeká.

Nacisté měli největší strach a obavy ze sovětských zajatců, proto se snažili o jejich rychlé vyhubení, avšak oni odolávali v co největší míře svých možností. *„Poznali jsme sami v koncentračních táborech, že sovětské vězňové, a z nich zvláště váleční zajatci, byli z vězňů všech národností nejsilnějšími odpůrci nacistů. Dokázali to svou soudržností i osobní statečností. Byli to právě oni, kteří v roce 1942, když nacistická armáda pronikla až na Kavkaz, nám až s nepochopitelným klidem a rozvahou vysvětlovali, že Sovětský svaz je neporazitelný a nakonec zvítězí.“*¹⁴⁴

Vždy vyvstává otázka, proč se samotní vězni nevzbouřili, i když věděli, že je čeká v každém okamžiku krutá smrt. Důvodů bylo mnoho, jedním z nich, že samotní zajatci spolupracovali s SS, nacisté si pohlídali kolektivy, které byly pevně semknuty a rozdělovali je. Lidé se sami považovali za součást masy a jejich znakem byla odevzdanost. Ale přesto v

¹⁴² Toto hromadění majetku bylo označeno pod pojmem „akce Reinhardt“. „Z 35 skladišť, naplněných uloupenými věcmi, spálili nacisté během evakuace 29. po odchodu nacistů jich zbylo 6. Našlo se v nich asi 800 000 ženských šatů, 350 000 mužských obleků, 44 000 párů obuvi, 14 000 kobereců a jiné věci. Ze zbytku táborových dokumentů je zřejmé, že za půl druhého měsíce (od 1. prosince 1944 do 15. ledna 1945) bylo odvezeno do Německa 92 022 obleků a dětského prádla, 192 652 ženských šatů, 222 269 mužských obleků a prádla.“ (KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt*. Praha: Orbis, 1956, s. 118)

¹⁴³ Vždy je po určité době, zhruba po třech měsících, měli vystřídal další a oni měli dostat stejného osudu v plynových komorách. V květnu 1944 byli poslání pod záminkou práce do Lublina a postřílení (150 členů).

¹⁴⁴ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt*. Praha: Orbis, 1956, s. 142

táboře existovalo vězeňské hnutí odporu. Organizovali informační síť o životě v táboře, radili jiným, zajišťovali materiální pomoc vysíleným, plánovali útoky.

7.7.2. Motivace

Představuje ji myšlenka milované osoby, upínání se na nové cíle, kterých postupně dosáhneme, či na předměty, které jsou nám podporou, ať je to kus pomačkaného papíru, kterému vyhladovělý vězeň předá svou bolest, žal, osamocení a je veden každým dnem, aby vše zaznamenal a dodělal své dílo. Frankl při svém přežívání v táboře, kdy musel stále nalézat smysl života, vycházel z teorie, kterou uvedl ve svém díle *Lékařská péče o duši*. „V ní tvrdí, že pokud pacient najde smysl uprostřed utrpení, něco, co dává smysl jeho životu i uprostřed krizí a ve velmi limitujících situacích, může pak znovu najít vnitřní rovnováhu.“¹⁴⁵ Každý jedinec, který chtěl přežít, musel najít také motivaci, která ho povede utrpením až k svobodě, cíl, za kterým půjde, aby přežil. Například u Frankla to byla touha zrekonstruovat rukopis, myšlenka na blízké a absolutní odmítnutí smrti. Ženy se snažily i zpívat, aby si procvičovaly paměť. „Instinktivně jsme tušily, že vzdáme-li se duševně, nepřežijeme.“¹⁴⁶

Motivace k přežití byla posilována nadějí v opětovné setkání s rodinou a blízkými. Někdy ale váhali, i když měli stále pevnou vůli žít, jelikož viděli tisícové davy odváděné do komor smrti, a pochybovali, že zrovna jejich rodina žije. „Zmocňovala se mne jistá lhostejnost, neboť jsem v tom čase neměla nikoho blízkého a často jsem si kladla otázku, proč a k čemu ještě žít. Odpověď na „proč“ jsem nacházela v naději, že snad ještě žije má sestra, můj otec nebo jiní blízcí příbuzní a že musím žít, abych se s nimi setkala.“¹⁴⁷ Myšlenka na milovanou osobu byla prvotní motivací u všech vězňů. „Prstýnek si nechám. V něm je moje láska, moje celá naděje.“¹⁴⁸ „Odpověď na otázku „k čemu, nač“ jsem hledala ve své nynější práci. Ty krádeže dávaly mému životu smysl. Jak absurdní. Ale krádežemi jsem mohla pomáhat svým spoluvězňům, aby méně hladověli.“¹⁴⁹ Museli si uvědomit, že na ně něco doma čeká, někdo milující nebo nějaká činnost, kterou vykonávali. Frankl se o tomto zmiňuje následovně: „Člověk, který si uvědomí tuto zodpovědnost vůči svému dílu nebo vůči čekajícímu milujícímu člověku, už nikdy nebude s to svůj život odhodit. Zná totiž ono „proč“ své existence, proto snad unese i každé „jak“.“¹⁵⁰ Avšak stalo se, že někdo o vše přišel, či o všechny, a proto

¹⁴⁵ FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 8

¹⁴⁶ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 155

¹⁴⁷ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 213

¹⁴⁸ FANTLOVÁ, Zdenka. *Klid je síla, řek' tatínek*. Praha: Primus, 1996, s. 177

¹⁴⁹ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 213

¹⁵⁰ FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 92

neviděl nic, co by ho drželo při síle do budoucna. „Dnes vím, že to bylo soustředění na konkrétní činnost, které mi pomohlo utišit bolest.“¹⁵¹

Naději viděl každý i ve vysvobození, avšak slábla s měsíci a roky. Nesměl prožívat přítomnost, ale vzpomínat na minulost a zaměřit se na budoucnost. Vidina budoucnosti byla velmi mlhavá a těžká. „Průměrný tamní vězeň podle počtu pravděpodobnosti nemohl počítat s tím, že by patřil k tomu nepatrnému procentu těch, kdo přežijí všechny možné druhy selekcí, které je ještě čekají.“¹⁵² K přežití pomáhalo i pracovní zařazení. Byl-li někdo v komandu nosící třeba cementové pytle, zemřel brzy vyčerpáním, ale práce v kuchyni obnášela minimum toho, co ostatní těžké práce, a mohla tak prodloužit život a tím i naději na záchranu.

Ale i jejich vůle žít byla plná rozhodování, která byla osudová, aniž by věděli, zda jsou správná či povedou-li k zániku. Často se museli rozhodnout zda jít dál nebo zůstat. Dívka se svou sestrou šla pochod smrti, jedna z nich už nemohla. Jak se měla vysílená sestra zachovat? Nechat ji padnout nebo zmobilizovat síly obou? „Lída se musí vzchopit a jít dál. Obě musíme jít dál, musíme žít a musíme přežít. Všecko se ve mně vzepřelo. Někde máme zamontovanou záchrannou skříňku s první pomocí a sebezáchovou. Ale nevíme, kde a co v ní je, až když se v kritickém okamžiku sama otevře. Nejsou v ní ani medikamenty, ani obvazy. Jen pevné pokyny, které nás vedou. A síla. Obrovská, neznámá, záhadná síla, o které jsme nikdy nevěděly, že existuje nebo odkud vyvěrá. Projeví se jen v nejkratším okamžiku, kdy nám jde o holý život. Nerozumíme, kde se v nás vzala a jako zázrakem můžeme pak překonat i to nejnemožnější.“¹⁵³

Každý sám za sebe stál před volbou, zda říci životu ano nebo ne, zda propadne dosavadnímu životu, nebo zda bude věřit v budoucnost lepší a svobodnou. Stejně tak, zda si zachová svou důstojnost, vnitřní identitu a svobodu, nebo zda se stane loutkou s prázdným výrazem a propadne-li moci věznění. Museli zmobilizovat v sobě vše, co napomůže přežít. Svítla jim naděje a nabrali druhý dech, jakmile se dostali do tábora, který neměl krematoria, člověk se tedy nemusel den co den strachovat o svůj život. „A přesto – všichni jsme byli prodchnuti krajní radostí! Vždyť – v tomhle lágru nebyl komín a Osvětim byla daleko...“¹⁵⁴

7.7.3. Adaptace

Co se týče zadaptování na těžké podmínky, člověk přetrpěl i to, co si nikdy představit nedovedl, je schopen adaptovat se na mnoho situací, je překvapen sám nad sebou. „Osvětim

¹⁵¹ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 115

¹⁵² FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 29

¹⁵³ FANTLOVÁ, Zdenka. *Klid je síla, řek' tatínek*. Praha: Primus, 1996, s. 215

¹⁵⁴ FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 56

znamenal slepou poslušnost, nebo smrt.“¹⁵⁵ Člověk si brzy uvědomí, že přišel o vše, nyní nemá nic, jen pouhé tělo, zvykne si žít bez hygieny, kdy se nemůže umýt ani si vyčistit zuby, nosit stále 1 oblečení v jakémkoli počasí. „*Kdyby se nás někdo zeptal, zda a nakolik si člověk může zvyknout na všechno, pak bychom mu odpověděli: ano, ale neptejte se nás, jak...*“¹⁵⁶ Musel najít cestu zadaptování, přizpůsobit se životu v izolaci, v prostředí bezpráví, bez soucitu, lidskosti, soukromí, a použít při tom všechny své znalosti a dovednosti, které dosud nabyt. „*Už jsem se naučila všelijakým podfukům. Třeba že nemusím všude být první, abych mrhala svým zdravím a svými silami tam, kde to nemá vůbec žádný účel.*“¹⁵⁷ Hlad se musel také obelstít, jinak se křeče nedaly vydržet. „*Někdo našel ve stodole nůž, veliký poklad, který pak koloval mezi děvčaty. Jedna si rozdělila svůj příděl chleba na tři stejné dílky. Jeden snědla, druhé si schovala na dva příští dny. Jiná si zas nakrájela tu malou denní část na tenoučké plátky a měla iluzi, že k večeři neměla jeden krajíček chleba, ale pět.*“¹⁵⁸

Člověk musel opustit vše, co dříve měl a znal, byl odkázán k tomu, aby si našel nějaký důvod, pro který by se snažil přežít. Někdo se snažil vydržet a nepřipouštět si ponižování a snažil se v rámci možností zadaptovat se, ale jiní byli zlomeni hned při příchodu do tábora. „*Prvními kroky do koncentračního tábora se ovšem vnitřní scénérie změnila: s koncem nejistoty přišla též nejistota konce.*“¹⁵⁹ „*Nuže, člověk, který nevidí konec svého existenčního provizoria, nemůže ani svůj život zaměřit k nějakému cíli.*“¹⁶⁰

Každý je v podstatě strůjcem svého osudu a vždy se může vnitřně rozhodnout, zda propadne nebo ne okolním silám, jež odcizí vnitřní svobodu a stane se typickým koncentračníkem, ať mluvíme ve smyslu propadnutí apatii nebo ztotožnění se se svým vězňem. Podle Frankla: „*Z psychologického pozorování na lágrových vězňích vyplynulo, že vlivům lágrového světa propadá ve vývoji svého charakteru jen ten, kdo před tím připustil svůj pád po duchovní stránce, když padl lidsky. Tento pád však připustil jen ten, kdo už neměl žádnou vnitřní oporu!*“¹⁶¹ Vnitřní oporu narušovala neurčitost délky věznění a omezenost, prožívali jen pobyt v lágru, svět mimo něj byl nepřístupný. „*V koncentračním táboře museli všichni odložit své masky a vyjevit svou skutečnou tvář.*“¹⁶² Důkazem byly i výkresy, myšlenky podané v písemné formě, kterými dávali vězni pocity najevo a mohli tak na ně

¹⁵⁵ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 147

¹⁵⁶ FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 28

¹⁵⁷ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 62

¹⁵⁸ FANTLOVÁ, Zdenka. *Klid je síla, řek' tatínek*. Praha: Primus, 1996, s. 197

¹⁵⁹ FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 82

¹⁶⁰ FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 82

¹⁶¹ FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 81

¹⁶² ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 213

upnout svou motivaci proč žít – jednou je všem ukázat. Výjimkou nebyly ani hromadné modlitby, či různá povídání na nejrůznější téma.

Typické charakterové znaky podle Frankla při pobytu v takto krajních podmínkách jsou: apatie a podrážděnost, tyto jevy mají psychickou příčinu, přispívá k nim absence nikotinu a kofeinu. Hlad a nedostatek spánku, ty mají fyzickou příčinu, díky hmyzu, hygieně, palandám, na kterých se vězňové museli tísnit. Zažívali i méněcennost, byli v životě něčím a co je z nich nyní. Faktory, které podmiňovaly přežití: vůle žít, nebýt zabit vojáky, práce schopnost, neonemocnit, získat jídlo, uchování vnitřní svobody, nepropadnutí lágrové mentalitě, nepřipouštět si bezvýchodnost situace, mít nadhled nad situací, věřit v budoucnost!

V dnešní době v moderních státech by si lidé těžko představovali svůj život bez tak základních hygienických potřeb, jako je mýdlo, vložky, kartáček na zuby, hřeben, ručník, šampon, nemluvě o čistém spodním prádle. Věznění lidé museli podstoupit něco, co dosud nebylo známo a vyzkoušeno na civilním obyvatelstvu. Hromadně jim bylo odepřeno vše, co je lidské. Každý si v Osvětimi i v jiných místech sáhl na samé dno svých psychických i fyzických sil a chtěl-li přežít, musel se rychle zadaptovat. Musel snést ponížení a zbavení všeho, co je v životě běžné, od materiálních věcí po city, ale přitom neztrácet svou lidskou tvář. Nikdo si nedokáže představit, jaké to je, když je 20 až 30 stupňů pod nulou, a to jedno jediné oblečení musíme mít neustále na sobě, i když je promočené. Vynalézavost a přizpůsobivost se vždy pozitivně uplatnila. *„Z jehly se stala naše záchrana. Každá jsme si ji směly jeden večer vypůjčit a začaly jsme šít. A co se všechno s jednou jehlou dalo vyrobit! Nitě jsme neměly, ty se vyťahovaly z existujících šatů. Z podšívky kabátku se dal ušít šátek na hlavu a ještě vybylo kousek látky, aby se obalily ruce a zavázaly tkaničkou – a ejhle, byly rukavice!“*¹⁶³ Vykonávat těžkou práci v mrazu, sněhu, podvyživení, s myšlenkou, že nesmíme upadnout ani zastavit, jak obrovská vůle v každém musela být! *„Jak dlouho tohle vydržíme? To je práce pro koně, ale ne pro pár vyhublých ženských promrzlých na kost, kterým každý nový den ubírá zdraví a sílu. Denně jsem ušly 12 kilometrů. Večer jsme si dávaly na sedřenou kůži na ramenou sněh, ale rány přesto mokvaly. Každý den se jedna z nás zhroutila a onemocněla vysokou horečkou. Byla pak poslána na „marodku“. To byla tmavá špinavá díra, kde se nikdo o nemocné nestaral. Léky žádné nebyly. Buď je příroda uzdraví – nebo umřou.“*¹⁶⁴

¹⁶³ FANTLOVÁ, Zdenka. *Klid je síla, řek' tatínek*. Praha: Primus, 1996, s. 200

¹⁶⁴ FANTLOVÁ, Zdenka. *Klid je síla, řek' tatínek*. Praha: Primus, 1996, s. 206

„Neměli jsme kalendář, nevěděli jsme kolikátého je, ani jsme nevěděli, jaký je den, žili jsme jako ta boží zvířátka.“¹⁶⁵ „Pojem času se vytrácel, apely, selekce, hladovění, strach před smrtí – to vše se dělo v nepřetržitém sledu a v horečnatém polovědomí.“¹⁶⁶

Běžný vězeň se snažil být součástí masy, nezviditelňovat se, naopak, být nenápadný. Frankl se o tomto zmiňuje. *„Vědomě se tedy snaží vnořit „do masy“, aby splnil jeden z nejvyšších příkazů lágrové sebezáchovy, totiž: jen nebýt nápadný, jen nevzbudit žádnou, ani sebemenší, pozornost SS!“¹⁶⁷*

Smrt doprovázela „život“ v koncentračním táboře, stala se nedílnou součástí každého dne. Jedinec byl vystaven hrozbě popravu, ať střelbou či cyklonem B, vyhladovění, smrti při vykonávání nucené práce a ztrátě smyslu svého života. Lidé, jenž ho ztratili, neviděli jiné východisko ze situace, než byla smrt zvolená naběhnutím na elektrické dráty (viz. příloha č. 16) či sociálním odumíráním, kdy vzdali souboj života a smrti, přestali psychicky fungovat, jen leželi, odmítali jíst a už se nikdy nezvedli.

Frankl rozdělil reakce vězně na táborový život do tří období. Přijetí do tábora – je specifické přijímacím šokem, kdy žili v nevědomosti o svém budoucím bytí, nevěděli, co jim každá minuta přinese, zda budou moci žít, nebo budou-li posláni na cestu, která má konečnou stanici. Prožívali oddělení od svých blízkých. Věděli-li už o plynových komorách a krematoriích, báli se každé selekce, onemocnění. Avšak zprvu jim šok nedovolil toto vnímat. Frankl říká: *„Vězeň je v Osvětimi ještě ve stadiu šoku a smrti se naprosto nebojí. V prvních dnech jeho zdejšího pobytu pro něj ztrácí plynová komora svou hrůzu. Je v jeho očích jen něčím, co mu ušetří sebevraždu.“¹⁶⁸* V první fázi vězeň reaguje na situaci tak, že klame sám sebe, že to nemůže být tak zlé, což Frankl označuje pod pojem „šílená víra v omilostnění“. Uvádí pojem „depersonalizace“, což je stav, kdy se vše jeví jako pouhý sen a realitu si jedinec nepřipouští, ještě v sauně doufají, že by si mohli něco nechat ze svých věcí. V další pociťuje apatii, lhostejnost a otupění citu. Vlastní život je doprovázen apatií, což je sebezáchovný mechanismus duše, kdy je afektivní život stlačen na nízkou úroveň. Frankl doslova říká: *„Stále ještě jsme v první fázi psychické reakce. Situace je bezvýchodná, denně, hodinu co hodinu, minutu co minutu na nás číhá nebezpečí smrti. Umírání druhých, většiny, je tak blízko. Proto je vlastně samozřejmé, že snad každý, byť sebekratší dobu, myslel na*

¹⁶⁵ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 65

¹⁶⁶ RAKYTKA, Ján. *Žít zakázáno*. Praha, 1999, s. 45

¹⁶⁷ FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 61

¹⁶⁸ FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 29

sebevraždu.“¹⁶⁹ Definuje druhé stadium jako fázi relativní apatie, kdy dochází k vnitřnímu odumírání. Přestává vnímat fyzickou bolest a zvyšuje se bolest duševní nad nespravedlností. Díky apatii je skutečnost částečně zastřena, je to tedy další z našich obranných mechanismů. Je to apatie z odloučení od rodiny a milých z okolního prostředí. Mimo to také otupění citů a lhostejnost. Už jim nevadil pohled na bité spoluvězně, na kupy mrtvol okolo sebe. Frankl říká: „*Vězeň, který už je ve druhém stadiu svých psychických reakcí, se už nedívá jinam. Je natolik otupen, že klidně přihlíží.*“¹⁷⁰ „*Co se opakuje x-krát, právěže x-krát, to už žádnou citovou reakci nevzbuzuje.*“¹⁷¹ Poslední, třetí stadium je osvobození, kdy zažívali již zmíněnou depersonalizaci, kdy jedinec neprožívá naplno radost, která byla v něm celá ta léta potlačována, i když si svobodu den co den představoval. Nemůže uvěřit, že je volný. Caissonova nemoc je pojem, kdy se náhle uvolní potlačovaný vnitřní tlak a dochází tak k psychické újmě.

7.8. Myšlenky, pocity a otupění citů

Zažívali pocity: izolace v neznámých podmínkách, možnost útěku, strach z transportů, každý den strach ze selekce, jež znamená smrt, úplné odloučení od svých blízkých, absolutní vyhladovění (nejednou se matky obětovaly pro dítě, ať dospělé, přenechávaly jídlo a sobě ubíraly, následkem byla jejich smrt), apatie, touha po samotě. „*Těžce snášel obtížné podmínky a nedostatek jídla, ale zejména to, že se nemohl starat o rodinu a pečovat o její blaho.*“¹⁷² „*Šest těžkých, strašných měsíců. My, co jsme ještě žili, byli jsme už jen svými vlastními stíny.*“¹⁷³ Všechny negativní myšlenky se snažili vytěsnit, nechtěli si připustit, že jsou Židé vražděni v plynových komorách, nechtěli věřit realitě, jelikož byla příliš krutá. Otupělost citu se projevila z velké části u každého vězněného, nejdříve to je otupělost k opačnému pohlaví, pak i k ostatním a i absolutní otupělost. Frankl vzpomíná: „*Vidím, jak jeden kamarád po druhém běží k mrtvole ještě teplé. Jeden uloví pár zbylých ukoptěných brambor od oběda, druhý zjistil, že dřeváky na mrtvole jsou o něco lepší než jeho vlastní a tak si je vyměňuje.*“¹⁷⁴ Nikdo nemohl dělat soudy, nemohl vědět, jak se dotýčný cítí, zda je na pokraji smrti. V těchto podmínkách tyto činy byly pochopitelné. „*Tato necitlivost je krajně nutný pancíř, který na*

¹⁶⁹ FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 28 - 29

¹⁷⁰ FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 32

¹⁷¹ FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 32

¹⁷² ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 119

¹⁷³ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 160

¹⁷⁴ FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 32

sebe včas navléká věžňova duše.“¹⁷⁵ Frankl pobyt v táboře prožíval z pohledu psychologa, proto si všímal těch věcí, které běžný vězeň nezaznamenal. „*Kdybych nebyl z profesionálního zájmu nad svou nepohnutostí udiven, vůbec by mi tento zážitek v paměti nezůstal: tak malá citovost tu existovala.*“¹⁷⁶

Myšlení se degradovalo na získání jídla, jelikož bez něho by nepřežili a otázka přežití byla na prvním místě. „*Co může dělat vyhublý a vysílený vězeň? Naše myšlenky kroužily jen kolem jídla a přežití.*“¹⁷⁷ To myšlenka na blízko je hnala kupředu. Degradace se odvíjela i ve snech. Obsahem byla primitivní přání týkající se jídla, koupele, neměly ani obsah sexuální, stejně tak i jejich hovory ovlivněné podvýživou. Jejich zájem byl náboženský, kulturní a politický, ovšem klamavé pozitivní zprávy mohly mít destruktivní následek na psychiku člověka. Názorný příklad: v táboře se rozneslo, že po vánočních svátcích přijde osvobození, všichni tomu věřili a jelikož válka neskončila, hned po Vánocích začali vězni hromadně umírat. Víra pomáhala při těžkých chvílích, neboť umožňovala vnitřní únik. „*Neboť právě oni mají ze strašného okolí otevřené dveře k návratu do království spirituální svobody a k vnitřnímu bohatství. Tak a jen tak docházelo k paradoxu, že leckdy lidé s něžnější konstitucí lépe přežívali lágr než lidé robustnější přirozenosti.*“¹⁷⁸ Otázek bylo mnoho. Zajatci se zabývali myšlenkami, zda je denně spalováno tolik lidí, kolik se proslýchá, zda je to technicky možné, celkově téma plynových komor bylo součástí života zde. Myšlení se sužovalo na dva základní faktory: žízeň a zima. Frankl bojoval proti stále se opakujícím myšlenkám tím, že si představoval budoucnost, například jak bude přednášet o tom, co zažil. Nepodleh, získal nadhled nad situací.

7.9. Plynové komory

Ze začátku lidé nevěděli, co je ve „sprchách“ čeká, proto byli téměř klidní. Stejně i zde si prošli pocity studu, když museli muži, ženy i děti stát před sebou nazí. Byli vystaveni neuvěřitelnému ponížení.

Později, když už plynové komory byly v „plném provozu“, mohli cítit, že jdou na smrt (viz. příloha č. 39). „*Zatím co muži se chovali celkem netečně, ženy po celou jízdu křičely a kvílely. Často vyskakovaly z jedoucích automobilů, všechno však bylo marné.*“¹⁷⁹ Celým táborem se nesl zápach spáleného masa, létal popel ze čtyř komínů krematorií, která

¹⁷⁵ FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 33

¹⁷⁶ FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 33

¹⁷⁷ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 195

¹⁷⁸ FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 46

¹⁷⁹ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt*. Praha: Orbis, 1956, s. 80

fungovala celý den i noc, a všude byl hustý dým. „Denně hledíme k nebi a sledujeme hustá mračna dýmu z krematoria. Dávno přestala být zvěst o plynových komorách vágni jako zpočátku.“¹⁸⁰ Zprávy a informace se roznášely i ústním podáním těmi, co měli dovolen volný pohyb mezi tábory a bloky. „Viděli jsme stoupat kouř z komínů a šířily se zvěsti, že jsou tam lidé usmrcováni plynem a spalováni.“¹⁸¹ Lidé však negativní myšlenky odsouvali do pozadí, i když věděli, že je to reálná hrozba. „Vytvořili jsme si v té době takový obranný systém. Věděli jsme, že to jsou zprávy pravdivé, ale náš obranný systém nepřipustil, abychom jim přikládali víru. Možnost hromadného vyvražďování židů jsme prostě odmítli.“¹⁸² „Byla tu školní radová, která po příjezdu do Osvětimi – tváří v tvář kouřícím, plameny šlehajícím komínům – poučovala své okolí, že to, co je zjevné, je nemožné, protože se nacházíme ve 20. století a ve střední Evropě, tedy v srdci civilizovaného světa.“¹⁸³ „Řekl do komína? Co to tady blábolí? To je nějaký nesmysl. Chudák Ota, už je tady dva roky a asi se pomátnul z toho všeho, co tady viděl a zažil.“¹⁸⁴ „Plameny jsem sice viděla, ale řekla jsem si, že je to asi pekárna, kde pečou čtyřicet hodin non-stop, když tady musí žít tolik lidí.“¹⁸⁵

Někteří se o osudu svých blízkých přímo dověděli. „Mladší z děvčátek, učitelka, mi napsala těsně před zaplynováním (zaplynovali všech 5 tisíc lidí, mezi nimi i 900 krásných dětí) 7. března 1944: „Sedíme v podzemním bunkru a čekáme na smrt. Ostatní jsou už mrtvé. Vy půjdete 15. června za námi. Ať se mladí lidé vyzbrojí! Braňte se! Rudá armáda nás pomstí!“ Moták mi přinesl malý polský chlapec v ústech. Šel z ruky do ruky a hoši si nosili domů kusy železa, krumpáče, kladiva a schovávali je ve slámnících – chtěli vzít esesáky sebou.“¹⁸⁶ Svědci hovořili o statečnosti českých Židů: „Ještě v plynové komoře zpívali nešťastníci *Kde domov můj?*, *Nad Tatrou sa blýska* a židovskou píseň *Hatikvah*.“¹⁸⁷

Při velkém počtu transportů se událo, že děti před krematoriem oddělili od rodičů a zaživa je v peci upálili (viz. příloha č. 14). Z výpovědí se dovídám, že počet usmrcených dětí podle dochovaných kočárků byl i 1 000 za den. Upalování zaživa nebylo výjimkou: „Velitel všech krematorií esesák Moll je sázel živé do ohně. Vězně, který se pokoušel o sebevraždu, vstrčil na půl do pece a druhou polovinu jeho těla nechal vyčnívat; přivřel dveře a vyhrožoval ostatním, že nebudou-li dělat, co od nich žádá, udělá to s nimi také tak. Jindy polil šaty takového vězně benzinem, zapálil a honil ho s bičem po nádvoří krematoria, až nešťastník skončil na

¹⁸⁰ HERMANNOVÁ, Margit. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 19

¹⁸¹ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 146

¹⁸² ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 146

¹⁸³ KLÜGEROVÁ, Ruth. *Poslední stanice život*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1997, s. 114

¹⁸⁴ FANTLOVÁ, Zdenka. *Klid je síla, řek' tatínek*. Praha: Primus, 1996, s. 186

¹⁸⁵ FANTLOVÁ, Zdenka. *Klid je síla, řek' tatínek*. Praha: Primus, 1996, s. 187

¹⁸⁶ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 66

¹⁸⁷ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt*. Praha: Orbis, 1956, s. 135

ostnatých drátech nabitých elektrinou.“¹⁸⁸ Transporty duševně chorých lidí byly ihned posílány na smrt s těmi, co nebyli uznáni práce schopnými (viz. příloha č. 40).

Plynové komory spočívaly v několika systémech (viz. příloha č. 36). Před krematorii je vojáci rozdělili na muže a ženy s dětmi, obě skupiny zavedli do jiného krematoria. Zástupy lidí vcházely po schodech do podzemí, kam šly za doprovodu hudby. V jedné místnosti se svlékly za utišování sonderkommanda tvořeného z Židů, že jdou do koupele, v další místnosti se měly sprchovat, místo toho byly do místnosti vhozeny krystalky cyklonu B. „*Naskytl se hrůzný obraz: nahé ženy s dětmi, v nejohroženějších křečovitých postaveních, s rozdrásanou kůží, se zaťatými pěstmi a s údy, které si navzájem v bolesti pokousaly, stály mrtvé, neboť byly tak napěchovány, že nemohly padnout.*“¹⁸⁹ Lidé se začali dusit, v této chvíli pochopili, co deportace do koncentračního tábora, respektive vyhlazovacího, znamená. Smrt. Umírali až dvacet minut mezi cizími lidmi, zůstala jim pouze myšlenka na milované osoby. Ale i tyto poslední vzpomínky byly sužované obavami, zda je nestihne nebo už nestihl stejný osud. Někteří ještě po dvaceti minutách stále dýchali a byli tak upáleni v peci zaživa. „*Plynování, odklizení mrtvol a vyčištění komor trvalo asi hodinu, takže transport 2000 až 3000 lidí byl zničen a odklizen v několika hodinách.*“¹⁹⁰ „*Stalo se, že v komoře našli mrtvou matku s dítětem, které bylo tak pevně přitisknuto k jejímu prsu, že se nenadýchalo plynem a ještě žilo. Zastřelili je tedy a hodili k ostatním mrtvolám.*“¹⁹¹ V dalších už byla těla shromažďována a následně spalována. Jejich popel byl sypán a rozprášen v nedalekém rybníčku (viz. příloha č. 29). Později byla těla pro masové popravy spalována na samotných hranicích za krematorii.

Terén poblíž všech plynových komor byl vymyšlen psychologicky a strategicky velmi dobře. Okolo krematorií je i dnes bujná vegetace, stála přímo u lesa na samém konci koncentračního tábora. Lidé, kteří byli přivezeni ke krematoriím, byli vehnáni do lesa (viz. příloha č. 41), ten je měl uklidňovat a navodit pocit bezpečí. Mohli ho ale mít, když viděli popel, který stoupal z komínů? Museli přece vědět, že zajatci nahnání do oněch budov už nikdy nevyšli (viz. příloha č. 35).

¹⁸⁸ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt*. Praha: Orbis, 1956, s. 120 - 121

¹⁸⁹ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt*. Praha: Orbis, 1956, s. 107

¹⁹⁰ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt*. Praha: Orbis, 1956, s. 108

¹⁹¹ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt*. Praha: Orbis, 1956, s. 114

8. DALŠÍ TRANSPORTY

Z Osvětimi byli práce schopní, a to především ke konci války, posílání do nejrůznějších míst na práci jak do dolů, továren, tak na práce spojené s bombardováním Německa či do pracovních a koncentračních táborů. „*Odjet z Osvětimi, vyváznout odtud živý, to byl zázrak.*“¹⁹² Jakmile byli lidé naloženi do vagonu vlaku¹⁹³, zmocnil se jich strach a zmatek, zda jedou do plynových komor nebo pryč z Osvětimi. „*Znovu se přihlásil instinkt: „Pryč z Osvětimi znamená pryč od plynových komor, pryč od jisté smrti.“* Nestaraly jsme se příliš o to, kam jedeme, neboť nikde to nemohlo být horší než v Osvětimi.“¹⁹⁴ Každé převážení bylo spojeno s nejistotou a s obavou ze smrti, došli tak daleko a teď by měla smrt přijít?

Ti, co měli štěstí, měli v jiných místech (např. tábor Taucha) lepší „stravu“ i ubytování, možnost dobrých pozic a umístění v komandu, volnější režim i vedení a hlavně naději, že válka je u konce. „*Ani dívky vracející se z továrny nemluvily o trestech a sadismu, jaké jsme poznaly z Osvětimi.*“¹⁹⁵ Takže pokud byli mladí a měli v sobě ještě kus sil, měli v této fázi šanci přežít. „*Od Osvětimi se Taucha lišila dvěma základními okolnostmi: drátěné oplocení nebylo pod vysokým napětím a nebyly tu plynové komory.*“¹⁹⁶

Jiné na novém místě čekala těžká fyzická práce v mrazu, bez oblečení, a jídlo téměř nebylo, i z důvodu, že Němci začínali být pod tlakem postupující fronty a čím více se blížila válka ke konci, **podmínky se zhoršovaly** (Bergen-Belsen). „*Ale přece jenom jsme odjížděly někam jinam a tam to nemůže být tak zlé jako tady. Ale ukázalo se, že každá změna byla vždycky k horšímu. Jenomže lidská nátura s tím nikdy nepočítá, až teprve, když se o tom přesvědčí.*“¹⁹⁷ „*Nikdo nás sice do práce nehonil, ani nás nekontroloval, vacha nás sem ráno přived a večer zase odved – ale stát na jednom místě deset hodin denně v ostrém větru bez hnutí a bez jídla, byl těžký úděl.*“¹⁹⁸ Při pracích v dolech a při kopání člověk vydržel maximálně 2 měsíce při životě. Na jedné straně potřebovali všechny, co mohli pracovat, na straně druhé se snažili „využít“ lidskou bytost doslova a do písmene (viz. příloha č. 11), avšak bylo lepší utéci z vyhlazovacího tábora do táborů pracovních. „*Pracovaly jsme těžce, o hladu, ale neměly jsme aspoň v dohledu plynové komory a krematoria.*“¹⁹⁹

¹⁹² SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 67

¹⁹³ Jeden vagon byl určen pro zhruba 80 lidí.

¹⁹⁴ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 164

¹⁹⁵ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 211

¹⁹⁶ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 210

¹⁹⁷ FANTLOVÁ, Zdenka. *Klid je síla, řek' tatínek*. Praha: Primus, 1996, s. 193

¹⁹⁸ FANTLOVÁ, Zdenka. *Klid je síla, řek' tatínek*. Praha: Primus, 1996, s. 196, 197

¹⁹⁹ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 69

9. OSVOBOZENÍ

9.1. Situace před osvobozením v konečném táboře

Víra ve vysvobození a naděje na přežití se zachovává v každém jedinci. „*Svět tam venku by přece nemohl přihlížet se založenýma rukama.*“²⁰⁰ Ale když byl člověk v koncentračním táboře dlouho, a stále svoboda nepřicházela, a válka trvala roky, mnoho z nich víru ztratilo a získalo dojem, že budoucnost neexistuje. „*Bože, jak bychom si přáli takový nálet, i kdyby nás měl stát život. O co by bylo lepší zahynout při bombardování než udusit se v plynu. Jenže čas běží a nad lágrem se neukazuje jediné letadlo.*“²⁰¹

Ti přeživší, co alespoň trochu mohli zmobilizovat síly, se ke konci války, pokud měli čím, snažili vyzbrojit a chtěli ve vhodný okamžik utéci. Jakmile slyšeli bombardování a zachytili kus zpráv tajně z rádií, svítila nová naděje, že konec je nablízku a tak měli novou motivaci ještě chvíli utrpení vydržet. 18. 1. 1945 proběhla evakuace Birkenau, kdy část osazenstva odjela do Gross Rosenu²⁰². V době osvobození 27. 1. bylo v táboře 11 000 vězňů.

Před svobodou je dělilo několik událostí, odlišných od míst dění. Někteří byli vystaveni pochodu smrti, ponechání napospas osudu, upálení v blocích tábora, či hrozbě postřelení vojáky. V době, kdy se blížil konec války, často vyklidili vojáci SS tábor, kdy nemocní zůstali a ostatní se vydali na cestu z tábora, tento pochod byl nazýván „**pochodem smrti**“. S pravděpodobností byli vězni zastřeleni, padli únavou a vysílením, nebo měli-li štěstí, osvobození postupující armádou. „*Jak jsme se potom dověděli, měli nás dovést třicet kilometrů za frontu a postřílet podle Himmlerova rozkazu „nedat nepříteli ani jednoho živého vězně.*“²⁰³ Při pochodu museli snášet krutý mráz, bití, hlad a žízeň, nesměli se zastavit. „*Najednou jsem zjistila, že už nedokážu jasně uvažovat; všude kolem byl nesnesitelný mráz a můj žaludek svíral křeče. Věděla jsem ale, kolikátý den již pochodujeme, protože aspoň to jsem dokázala ještě vnímat. Byl to osmý den na naší pouti bůhvíkam...*“²⁰⁴ Svědectvím o události vypovídá jedna přeživší z ženského tábora Taucha: „*14. dubna 1945 nás časně ráno probudili na mimořádný apel.*“ „*Dostavil se na něj osobně velitel tábora, který nám oznámil: „Tábor musí být okamžitě vyklizen. Každý dostane na cestu nějaké jídlo a pak vyrazíme.“ „V táboře je asi padesát nemocných a potřebuji pětadvacet dobrovolnic.*“²⁰⁵ Ti, co zůstali v táboře, byli často v **blocích zaživa upálení nebo postřeleni**, pokud neměli sílu uprchnout,

²⁰⁰ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 146

²⁰¹ HERMANNOVÁ, Margit. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 20

²⁰² 6 000 vězňů v den evakuace pochodovalo do hlavního tábora, poté odjelo transporty.

²⁰³ KRÍŽKOVÁ, Marie Růt; KOTOUČ, Kurt Jiří; ORNEST, Zdeněk. *Je mojí vlastní hradba ghetto? Básně, próza a kresby terezínských dětí*. Praha: Aventinum, s. r. o., 1995, s. 114

²⁰⁴ BERNHEIMOVÁ – FRIEDMANNOVÁ, Ráchel. *Jak jsem přežila*. Praha: G plus G, s. r. o., 2002, s. 102

²⁰⁵ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 238

když byli osvoboditelé poblíž. Právě tábor Taucha byl jeden z koncentračních táborů, z kterého se vězni vydali na pochod smrti a nemocní měli být upáleni v blocích. „Byli v pracovním táboře nedaleko našeho. Také u nich vyhnali esesáci vězně na pochod smrti, do tábora přišli muži domobrany a zase zmizeli. Také u nich věžňové předpokládali, že jsou svobodní a zůstali v táboře. Zakrátko se esesáci vrátili. Zahnali vězně do jednoho baráku, okna zakryli dekami, které polili benzinem a zapálili. Zvenku obehnali baráky kulomety, a kdo se pokusil o útěk, byl zastřelen.“²⁰⁶

Přežít všechny nástrahy a správně se v dané chvíli rozhodnout pro jednu z variant bytí, byla jedna velká náhoda. Vypovídá o tom osud Ruth Elias, která v táboře Taucha zůstala, když ostatní odcházeli na pochod smrti a včas z něho utekla se zbývajících, než měli být upáleni. „Tři roky jsme si toužebně přáli dostat se z tábora a zvažovali všechny možnosti úniku, a teď, když nás konečně čekala svoboda, jsem si přála v táboře zůstat. Byl to opět můj živočišný pud, který vedl mé rozhodování.“²⁰⁷ Někteří se při pochodu smrti rozhodli pro útěk, jelikož neviděli jiné východisko, zemřít při útěku nebo vysílením, to byly pro ně dvě volby. „Slyšely jsme, že se několik dívek o útěk už pokusilo, ale pokaždé je chytili vojáci nebo vesničané, kteří je pak buď vrátili zpět do kolony, nebo je zastřelili rovnou namísto.“²⁰⁸ „Příprava na útěk nás zaujala natolik, že jsme úplně zapomněly na bodavý mráz i na to, jak máme popraskané rty nebo jak hrozně nám kručí v žaludku. Najednou jsme totiž měly pro co žít, a co víc, najednou jsme měly naději.“²⁰⁹

Smrt hrozila nejen ze strany nepřátel, ale i ze strany spojenců: „A měla jsem přátele, kteří zažili pochody smrti a byli ostřelováni hloubkovými letci, ačkoliv právě tito letci si museli všimnout, že tu po silnici jdou nikoliv nepřátelé, ale vyčerpané, umírající oběti nepřátel.“²¹⁰

Například v Bergen-Belsenu byli přivezení vězni **ponecháni svému osudu**, neměli jídlo ani pití, a byli vystaveni alarmující hygieně. „Situace se rychle stávala kritickou. Některé ženy už nemohly vysílením ani vstát z palandy a jít na latrínu. Jejich výkaly pak tekly všemi směry na ty, co ležely pod nimi. O bloky se nikdo nestaral, nikdo je nečistil.“²¹¹ Přežívali v přeplněných ubikacích, všude lidé umírali a šířily se tak nemoci, pracovat už nechodili, jelikož na denním pořádku byly nálety. „Příděl byl asi 12 deka chleba, jen jednou za týden, a šufánek polévky, ani ne plný, jednou denně.“²¹² „V Bergen-Belsenu bylo prý asi 16000

²⁰⁶ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 246 - 247

²⁰⁷ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 238

²⁰⁸ BERNHEIMOVÁ – FRIEDMANNOVÁ, Ráchel. *Jak jsem přežila*. Praha: G plus G, s. r. o., 2002, s. 104

²⁰⁹ BERNHEIMOVÁ – FRIEDMANNOVÁ, Ráchel. *Jak jsem přežila*. Praha: G plus G, s. r. o., 2002, s. 105

²¹⁰ KLÜGEROVÁ, Ruth. *Poslední stanice život*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1997, s. 182

²¹¹ FANTLOVÁ, Zdenka. *Klid je síla, řek' tatínek*. Praha: Primus, 1996, s. 243

²¹² SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 73 - 74

nepohřbených mrtvol, ty strašně zapáchaly, jak se rozkládaly a slunce do nich pálo.“²¹³ V březnu 1945 se zde totiž rozšířila epidemie tyfu, která usmrtila 17 000 žen a 17 000 dalších během prvních šesti týdnů po válce. „*Všecky jsme onemocněly. Tělo rozpálily horečky, v hlavě to hučelo, sluch se ztrácel, dostavila se nepopsatelná žízeň a to nejhorší – vysilující průjmy.*“²¹⁴ V těch táborech, které byly opuštěny německými vojáky, jenž prchali před postupující armádou, se vězni snažili získat jídlo, ať z pole, pokud bylo poblíž, nebo rabovali sklady, jelikož ke konci už nic nedostávali a hlavně nebyla v táboře vůbec pitná voda.²¹⁵

9.2. Svoboda a její přímé následky

Němci chtěli za každou cenu své zajatce usmrtit, úlohu při osvobození hrál čas a štěstí: „*Přišli jsme včas, poněvadž pro vás bylo připraveno ve skladišti, které se nepodařilo vašim vězňům rozbít a otevřít, 1000 porcí chleba s namletým sklem.*“²¹⁶ O tom svědčí i výpověď z tábora Bergen-Belsen: „*Letec, který nad námi letěl, si spltl trasu a viděl náš tábor. Jelikož byl Bergen-Belsen zakreslen jako vojenský zajatecký tábor, neměli o něj žádný zájem a věřili, že podle Ženevské konvence vojáci, kteří jsou tam věznění, mají to, co mají dostat. Pak tedy poslali na výzkum ještě tři velká letadla a generál Montgomery nařídil, aby když táhnou na Hamburk, Bergen-Belsen osvobodili.*“²¹⁷

Ne každý však i po osvobození přežil (viz. příloha č. 12), čas skrýval ještě mnoho nástrah: „*Asi za tři dny nám dali gulášovou polévku a po té umřelo hodně z našeho osazenstva, protože ji nesneslo, byla na ně příliš silná.*“²¹⁸ „*A slyšela jsem o lidech, kteří zemřeli po osvobození z koncentračního tábora jen proto, že nikdo pro tyto lidi nezajistil zdravotní péči, anebo také proto, že těm, kteří umírali hladu, dávali – ze sentimentality – jídla tučná, sytá a tedy nestravitelná, a v té sentimentalitě nebyla špetka rozumu a rozvahy. Dost často se také stávalo, že se oběti prostě přehlížely. Bylo přece snadnější oddat se jakémusi rozhořčení, které se dalo uspokojit fotografováním.*“²¹⁹ Osvoboditelé dali bývalým vězňům jídlo jako různé sušenky, sušené mléko a chleba. Rudá armáda či američtí vojáci zajistili cisterny s vodou a snažili se obstarat alespoň minimální péči na tomto místě, kde museli ještě chvíli vydržet, než se vše zorganizovalo a mohli být odvázeni po skupinách do různých ubytoven či blízkých domů, kde jim zajistili stravu a nocleh.

²¹³ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 74

²¹⁴ FANTLOVÁ, Zdenka. *Klid je síla, řek' tatínek*. Praha: Primus, 1996, s. 242

²¹⁵ V Bergen-Belsenu bylo přerušeno zásobování, jídlo v táboře už ani nebylo a ke všemu Němci uzavřeli i přívod vody.

²¹⁶ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 77

²¹⁷ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 78

²¹⁸ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 77

²¹⁹ KLÜGEROVÁ, Ruth. *Poslední stanice život*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1997, s. 181

Mnoho vězňů po osvobození a po opuštění táborů, které trvalo i dny, pokud přežili přemísťování do jiných míst pod rozkazem prchajících Němců, kteří se snažili zahladit stopy svých činů, či rovné popravě a masovému spalování v plynových komorách na konci války, bylo usmrceno dlouhodobým vyhladověním.

Každá válka má ale i druhou stranu vítězství. Rusové opláceli zvěrstva páchaná léta Němci, stříleli je na potkání bez rozdílu, zda se jedná o civilní obyvatelstvo (jenž se muselo vystěhovávat ze svých domovů), nebo vojáky SS, znásilňovali nevinné ženy,²²⁰ rabovali a často zapomínali, kdo jsou oběťmi a ani ruští vojáci se nevyhnuli diskriminaci Židů. Jak je nepředstavitelné, že se lidé na prahu smrti těší na své vysvoboditele a pak se dočkají dalších nelidskostí. „*Nebylo to tak dávno, kdy jsem při útěku před Němci přišla do té vesnice, našla tam útočiště, a teď najednou z téže vesnice utíkám – tentokrát před Rusy.*“²²¹ Výpovědi se shodují v tom, že když je osvobodili Američané, bylo to pro ně lepší.

Lidé umírali následkem vysokého příjmu potravy, a to v takovém množství, na které jejich organismus nebyl zvyklý, a v důsledku nemocí, velký počet vyhublých jedinců muselo ležet dlouhý čas v nemocnici. Ti šťastnější bez „závažné nemoci“ mohli po osvobození odjet domů, jakmile to jen bylo možné. „*Hodně už se změnilo, to jsme mohli pozorovat i podle nenávislných pohledů Němců, když museli vyklízet pokoje.*“²²² Z měst byly vysílány autokary pro své občany, kdy lidé přespávali po cestě na německém území u místních obyvatel či cestovali vlakem. „*Ta cesta z Bergen-Belsenu až na Plzeň unavila, trvalo to několik dnů, také ve velkém nepohodlí, a potom to rozčilení, vždycky nocovat někde jinde u Němců, kteří dělali, jako by nás milovali, a byli by nás nejradši viděli v pekle.*“²²³

²²⁰ Znásilňování se nevyhnuly ani ženy, které přežily koncentrační tábory, nejednou se stalo, že příslušníci ruské armády znásilnili a zabili válkou zubožené Židovky, jenž se nedovedly bránit. S českým národem Rusové jednali nejlépe.

²²¹ BERNHEIMOVÁ – FRIEDMANNOVÁ, Ráchel. *Jak jsem přežila*. Praha: G plus G, s. r. o., 2002, s. 131

²²² ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 251

²²³ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 84

10. NÁVRAT DO „NORMÁLNÍHO ŽIVOTA“

10.1. Setkání s blízkými

Po osvobození, když už se bývalí vězni vrátili zdoluhavou a náročnou cestou do vlasti, čekalo je zklamání ze smrti jejich blízkých. Obzvláště bolestné bylo, když neměli zprávy o nejbližších a stalo-li se, že ani dlouho po válce nezískali žádné informace o místě, kde rodina zemřela a za jakých podmínek. Mnohé, po celou dobu věznění, udržovala při životě myšlenka na opětovné setkání s milovanými, a tak najednou ztratili v poválečné době vůli žít. Být na vše sám, to bylo to nejtěžší, co člověk v této době mohl prožívat. Lidé v depresi a bez chuti žít stáli tak před dvěma rozhodnutími, buď ukončí své trápení, nebo se i přes všechno přenesou a budou žít nový život. Potřebovali najít opět smysl svého života, to, pro co by žili dál. Ti, co přežili to mnohé utrpení, nemohli přeci teď, když jsou svobodní a měli to štěstí, že stále žijí, vzdát své právo na život. I po válce mělo nesmírnou váhu pravé přátelství. Přátelé byli podporou v nejtěžších chvílích, kdy si lidé kladli otázky po smyslu života a ztráceli naději žít dál. Ti šťastnější se po čase opět s rodinou shledali. Shledání bylo doprovázeno slzami, bolestí, ale i štěstím z opětovného shledání a přetrpění hrůz a utrpení, dožili se konce války. „On mě viděl, a když si mě prohlédl, šel k oknu a plakal, to jsem ho viděla prvně v životě plakat.“²²⁴ Každého válka poznamenala, každý se změnil a utrpělo jeho fyzické i psychické zdraví, nemluvě o ztrátě rodiny a známých. „Viděl, že jsem lidská troska a ne už ta jeho máma, která byla tak pěkná, blahobytná, tlustá. Co se jen ze mě stalo.“²²⁵

10.2. Adaptace na zátěžovou situaci

Po návratu do bydliště se každý registroval, šel do míst a domů, které znal a hledal své příbuzné. Bylo jim přiděleno ubytování v záchytných střediscích, bezplatná strava a často i peníze, zajišťoval to repatriační úřad. „Naše hodnoty byly teď úplně jiné, a věci a peníze nejsou hodnotami ve srovnání se životem, lidmi a jejich charakterem.“²²⁶ Mnohým byl navrácen i jejich byt či dům, ve kterém během války bydleli Němci. Museli si opatřit také nové doklady, jejichž vyřizování bylo zdoluhavé a časově náročné. „Češi byli opravdu skvělí: byl to jediný národ v Evropě, který mně a všem ostatním, jež válka obrala o všechno, dal malou knížečku, s níž jsme mohli dostat jídlo v restauraci, zajít si ke kadeřnici, přenocovat v hotelu, a dokonce i bezplatně jezdit tramvají.“²²⁷ Zubožení lidé si museli navyknout na

²²⁴ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 86

²²⁵ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 86

²²⁶ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 281

²²⁷ BERNHEIMOVÁ – FRIEDMANNOVÁ, Rachel. *Jak jsem přežila*. Praha: G plus G, s. r. o., 2002, s. 136

běžnou stravu a na společenský život, na lásku i důvěru, také si museli najít práci. Válku z větší části přežili mladí lidé, kteří nemohli dostudovat a tak ani neměli konkrétní profesní zaměření. Někteří si po válce vzdělání dodělali. Ti, co hledali zaměstnání, byli odmítáni z důvodu nedostatku zkušeností. Museli souhlasit s hůře placeným místem a za čas najít nové. Hledání bydlení bylo také obtížné, pokud jim nebyl byt či dům vrácen nebo žádný neměli, často museli bydlet u známých, nebo bydlelo pospolu více lidí. Ale vždy tu byli přátelé či zbylí členové rodiny, kteří si také prošli ty samé hrůzy, sdíleli stejný osud a přežili. Bohužel ne vždy návrat domů byl přijat. „*A mluvila jsem s polskými Židy, kteří se po koncentráku vrátili do svého rodiště a byli zase vyhnáni.*“²²⁸

Opět začít věřit nebylo vůbec lehké a v některých nedůvěra přetrvala i nadále. Avšak s minulostí se museli naučit žít, nic jiného jim nezbylo. Každým dnem po osvobození se setkávali s následky války. „*Šest let jsme žili bez rádia, čtyři roky bez novin. Teď jsme se divili, kolik se toho ve světě přihodilo, a politice jsme vůbec nerozuměli.*“²²⁹

10.3. Trauma a syndrom přežití

Mnoho vězňů po návratu zažívalo opětovné trauma jak z prožitých zkušeností a útrap, tak z následného chování po válce. „*Slovo **trauma** pochází z řečtiny a znamená ránu – ránu, která se stále znovu otvírá. Již tento překlad obsahuje podstatnou charakteristiku traumatu: rána je zranění, jež se dosud nezhojilo; ještě se nezajizvilo. Přitom se jedná o ránu, jež se stále otvírá, uzdravovací proces tedy pokračuje velmi pomalu. Otvírání znamená ovšem i to, že se projeví náhle nebo může dojít k novému zranění.*“²³⁰ Působení traumatu na jedince je individuální, roli hraje několik určujících faktorů, jsou jimi, věk v době prožívání traumatu, síla a důvod stíhání a věznění a v neposlední řadě doba trvání traumatické situace. U některých jedinců se traumatizace může projevit už v prvních třech měsících od traumatu, u jiných se příznaky mohou vyskytnout až po letech.

Dále je vhodné ve vztahu vyjádření toho, co zažívali lidé po ukončení války a zajatectví, popsat definicí termín **traumatická událost**. „*K traumatické události dochází, nastane-li nějaká extrémní situace ohrožující život nebo je tak pocíťována.*“ Jednou z nich je znásilnění. Po válce chtěly vzpomínky potlačit a nechtěly se o tom vyjadřovat se svými blízkými a natož manžely a dětmi. Téma sexualizace bylo plně společensky tabuizované. Individuálně se u zneužívaných žen objevovaly nevědomé asociace, např. znásilňovaná žena dostávala větší

²²⁸ KLÜGEROVÁ, Ruth. *Poslední stanice život*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1997, s. 181

²²⁹ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 260

²³⁰ AMESBERGEROVÁ, Helga; AUEROVÁ, Katrin; HALBMAYROVÁ, Brigitte. *Sexualizované násilí*. Praha: BB/art. s.r.o., 2005, s. 45

příděl jídla než ostatní, proto po válce nutila své děti jíst a musela mít doma stále dostatek jídla. Je to vazba mezi sexualizací a jídlem.

Lidé zažívali od počátku stíhání až do osvobození traumatické situace, které ani po válce neskončily. Dají se rozčlenit na několik **traumatických sekvencí**: „*První traumatická sekvence: počáteční fáze stíhání. Vyznačuje se celkovým znejistěním a obavami, jež jsou dány neustále se zhoršujícím právním postavením, útoky na důstojnost a integritu jedince i rodiny, jakož i odnímáním až zničením hospodářské základny. Druhá traumatická sekvence: přímé pronásledování, tedy deportace do koncentračního, resp. vyhlazovacího tábora, nebo život v úkrytu. Třetí traumatická sekvence: poválečné období. Osvobození a počínající nové začlenění do společnosti znamenalo nejprve konfrontaci s rozsahem zkažení. Těžké choroby způsobené represemi vedly k dočasnému nebo trvalému omezení pracovní schopnosti, kterou si vyžadoval společenský vzestup. Rozhodující je a byla reakce okolí na prožité zkušenosti.*“²³¹

U přeživších se projevoval i **syndrom přežití**, jež je pojem, který se vyznačuje hlavními znaky, jimiž jsou: „*náhle propukající stavy podráždění a strachu, poruchy pocitu identity a silně proměnlivé, často těžké psychosomatické průvodní jevy (např. závratě, bolesti hlavy, zad a žaludku).*“²³² U bývalých vězňů ve srovnání s těmi, co válku nepocítili na „vlastní kůži“, se častěji objevila nesčetná onemocnění, jež souvisela s mučením, poraněními a hladověním. Stále se jim vracely vzpomínky z koncentračních táborů a znovuprožívali a byli konfrontováni s vězněním. Cítili se hlavně zpočátku otupělí, zažívali pocity prázdnoty a osamělosti, někteří chtěli opustit vše, co by jim připomínalo dobu trýznění, ať to byla místa či lidé.

Na druhé straně až nyní mohli prožívat svobodu a lásku, znovu být milován a lásku dávat. Často lidé ztratili své protějšky ve válce a teď stáli v konfrontaci s novou láskou, stejně tak si po letech mohli užívat přírody a možností, které svoboda dává. „*Vážili jsme si každé maličkosti, která nám přinášela radost, zhodnocovala náš život a dávala mu hlubší smysl. Rozrůstal se okruh našich přátel, ale všechno to byli bývalí vězni. Těžko jsme navazovali styky s lidmi, kteří neprošli koncentračním táborem. Naše názory a životní postoje byly příliš odlišné.*“²³³

²³¹ AMESBERGEROVÁ, Helga; AUEROVÁ, Katrin; HALBMAYROVÁ, Brigitte. *Sexualizované násilí*. Praha: BB/art. s.r.o., 2005, s. 46

²³² AMESBERGEROVÁ, Helga; AUEROVÁ, Katrin; HALBMAYROVÁ, Brigitte. *Sexualizované násilí*. Praha: BB/art. s.r.o., 2005, s. 48

²³³ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 284

11. SITUACE PO VÁLCE

Co se týče postojů k bývalým vězňům, německé obyvatelstvo ve větší míře souhlasilo s názory Hitlera a mělo odpor k Židům i po osvobození. A nejen oni. Některé civilní obyvatelstvo mělo proti Židům stále odpor, příkladem bylo Polsko, kde bylo v červenci roku 1946 zabito 42 polských Židů, jež se stali oběťmi pogromu. Bývalí vězni nebyli pochopeni ze strany „normálně“ žijícího obyvatelstva během války. „*Příliš dlouho a příliš hluboko jim byla vštěpována nenávist k Židům a jejich názory se za těch pár měsíců sotva mohly zcela změnit.*“²³⁴ Setkávali se s odporem a nenávistí nejen ze strany německého národa, ale i od svých krajanů a sousedů, kteří neprošli koncentračními tábory, doba nalhávání, že jsou podlidmi, se podepsala v mnoha národností. „*Židovky a Židé stejně jako Romové a Sintové patřili k oněm skupinám, které po návratu nebyly příliš vítány. Antisemitismus a anticikánské postoje obyvatelstva a politiků s koncem války nezmizely, jen předsudky vůči nim nebyly dávány najevo tak veřejně.*“²³⁵ Nevěděli, co tam museli vše prožít, že jejich mysl degradovala na úroveň pouhých základních pudů, že se změnily jejich hodnoty a pohled na svět. Ani rodinnými příslušníky, samotnými Židy, kteří opustili vlast před válkou a teď se vrátili, nebyli pochopeni. „*Normálně myslící člověk si tento vyhlazovací proces přece vůbec nemohl představit.*“²³⁶ Těžce nesly za války zneužívané ženy postoje, které se vyjadřovaly negativně k nucené prostituci a byly za to odsuzovány. Bylo to téma, které bylo po válce tajeno, ženy o zkušenostech nechtěly vypovídat, jelikož byly diskriminovány kvůli tomu, co musely vykonávat a muži, jež při svých nucených pracích v koncentračních táborech nevěstince navštěvovali, se báli odsouzení.

Před válkou si ti, co měli být transportováni, ukrývali svůj majetek k těm, o kterých si mysleli, že jsou to jejich přátelé. Rádi majetek přijali k úschově, ale většina z nich se po válce zachovala jako nelidská stvůra. Jak se dřívější přátelé mohli obrátit v této chvíli zády k těm, kteří si protrpěli to, co nikdo jiný. „*Napřed to byli Němci, kdo nás připravil o veškerý majetek, nyní se o totéž pokoušeli Češi.*“²³⁷ „*Jak málo se za války i po válce našlo lidí, ochotných Židům pomoci. Šest milionů našich lidí bylo zavražděno, zplynováno, a když se zachránění vraceli do svých domovů, žádali o vrácení svého majetku, který dali do úschovy nežidovským občanům, slyšeli: „Škoda, že vás všechny nešoupli do plynu. Proč právě vy jste*

²³⁴ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 293

²³⁵ AMESBERGEROVÁ, Helga; AUEROVÁ, Katrin; HALBMAYROVÁ, Brigitte. *Sexualizované násilí*. Praha: BB/art. s.r.o., 2005, s. 52

²³⁶ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 194

²³⁷ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 297

se museli vrátit? ²³⁸ Některí Židé se rozhodli vystěhovat do Palestiny, ovšem tam museli o místo v této zemi bojovat. Byl to boj především psychický. Lidé tam přijeli bez peněz, bez majetku, s holýma rukama, jen s touhou žít a mít rodinu. „*Sotva si zachránili život před nacisty, obětovali jej pro vytvoření vlastního státu, který se měl stát jejich novou vlastí.*“ ²³⁹

Trvalo ještě nějaký čas, než se státy vyrovnaly s válkou a vše se vrátilo do původního stavu. Po válce byl všeho nedostatek, jídlo bylo ještě na příděl, nebyly dostatky bytů a domů k bydlení, pro bývalé vězně bylo těžké vše začínat od začátku. Neměli peníze a trvalo dlouho, než se postavili na vlastní nohy.

Nenávidět či odpustit? Většina přeživších neodpustila a neodpustí, jak by mohla, válka jim vzala vše (viz. příloha č. 18). „*Vy jste holt Angličan, vy nevíte, co se tady všechno dělo. Jedno vám řeknu, ty vrahy, ty gangstery jsem do sedmého kolena proklela, těm se nesmí dobře dařit v životě!*“ ²⁴⁰ „*Všecky kolem mě podlehly a zmizely. Pro nic za nic. K čemu to vlastně mělo všechno sloužit? V čí dobro? Svět půjde dál – a bude lepší? Lidská nátura bude pořád stejná. Nikdo se z dějin nic nenaučí.*“ ²⁴¹ „*Žádný Němec mě nepřesvědčí, že o ničem nevěděl.*“ ²⁴²

²³⁸ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 296

²³⁹ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 296

²⁴⁰ SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994, s. 79

²⁴¹ FANTLOVÁ, Zdenka. *Klid je síla, řek' tatínek*. Praha: Primus, 1996, s. 256 - 257

²⁴² ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 251

ZÁVĚR

Během přibližně šesti let německé nadvlády bylo utrpení přehlíženo v ovládaných územích. Stovky a tisíce životů končilo každý den v plynových komorách – něco, co muselo být jasné i obyvatelům žijících blízko koncentračních táborů, ale nikdo s tím nic neudělal. Moje babička, které v této době bylo 14 let, říká: „*Ono to nějak tak nešlo, Němců bylo moc. Bydleli jsme tady kousek od Terezína, a přesto jsme nevěděli, co se tam děje, to až pak se něco doneslo.*“

Pojem koncentrační tábor – tento pojem by neměl být nikdy zapomenut - je to symbol utrpení, lhostejnosti, masového zabíjení, rozdělování rodin, pokusů na dětech i dospělých. Ti, co stále žijí, vědí, co tento pojem všechno skrývá, my bychom měli alespoň stále zachovávat na paměti, že lidé, ano lidé, byli schopni tohoto zvěrstva (viz. příloha č. 10). Byli to nejen vojáci, ale i sousedé a hlavně lékaři, kteří dělali selekce a nejeden experiment.

SUMMARY

During the approximately six years of German hegemony this suffering was condoned in the dominated territories. Hundreds and thousands of lives ended in the gas chambers each day – something which must have been evident to the people living near the concentration camps – yet no one did anything. My grandmother, who was fourteen at the time says: „*It somehow happened; there were many Germans. We lived just a short distance from Terezín, nevertheless, we knew nothing about what they were doing there, until finally we were told.*”

The concept of the concentration camp – a concept which can never be forgotten – is a symbol of suffering, apathy, mass murder, the separation of families, experiments on children as well as adults. Those who live must know what this concept shelters, must always keep in mind that people, ordinary people, were capable this barbarity. It was not only soldiers, but even neighbours and mainly doctors who did the selection and many of the experiments.

POUŽITÁ LITERATURA:

AMESBERGEROVÁ, Helga; AUEROVÁ, Katrin; HALBMAYROVÁ, Brigitte. *Sexualizované násilí: ženské zkušenosti z nacistických koncentračních táborů*. Přeložil Eduard Světlík. Praha: BB/art. s.r.o., 2005. 383 s. ISBN 80-7341-585-2.

BERNHEIMOVÁ - FRIEDMANNOVÁ, Ráchel. *Jak jsem přežila*. Přeložila Tereza Spencerová. Praha: G plus G, s. r. o., 2002. 174 s. ISBN 80-86103-57-9.

BURGER, Adolf. *Ďáblova dílna*. Praha: Mon, 1988. 79 s.

ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Přeložila Anna Lorencová. Ostrava: Sfinga, 1994. 327 s. ISBN 80-85491-65-6.

FANTLOVÁ, Zdenka. *Klid je síla, řek' tatínek*. Praha: Primus, 1996. 279 s. ISBN 80-85625-71-7.

FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano: psycholog prožívá koncentrační tábor*. Přeložil Josef Hermach. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 175 s. Osudy. ISBN 80-7192-848-8.

FRANKL EMANUEL, Viktor. *Lékařská péče o duši*. Přeložil Vladimír Hochmann. Brno: Cesta, 1996. 237 s. ISBN 80-85319-50-0 (přečtena k tématu 100 s. - 107 s.).

FRANKL EMANUEL, Viktor. *Co v mých knihách není: autobiografie*. Přeložili Lea a Josef Švancarovi. Brno: Cesta, 1997. 117 s. ISBN 80-85319-66-7.

FRIEDLER, Eric; SIEBERTOVÁ, Barbara; KILIAN, Andreas. *Svědkové z továrny na smrt: historie a svědectví židovského sonderkommanda v Osvětimi*. Přeložil Vladimír Čadský. Praha: Rybka Publishers, 2007. 358 s. ISBN 80-87067-64-9.

HERMANNOVÁ, Margit; SCHÜTZOVÁ, Helena. *Kdo chce budoucím něco říci, má promluvit*. Praha: Židovské muzeum, 1994. 89 s. Svícen. ISBN 80-85608-12-X.

KAZIMIERZ, Smoleń. *Auschwitz Birkenau: průvodce*. Přeložil Marek Poloncarz. Osvětim: Státní Muzeum v Osvětimi, 2007. 24 s. ISBN 978-83-88526-92-3.

KLÜGEROVÁ, Ruth. *Poslední stanice život*. Přeložila Františka Faktorová. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1997. 267 s. ISBN 80-85844-37-0.

KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt: Dokument o Osvětimi*. Praha: Orbis, 1956. 217 s.

KŘÍŽKOVÁ, Marie Rút; KOTOUČ, Kurt Jiří; ORNEST, Zdeněk. *Je mojí vlastní hradba ghett? Básně, próza a kresby terezínských dětí*. Praha: Aventinum, s.r.o., 1995. 207 s. ISBN 80-7151-528-0.

MOMOT, Maria. *Auschwitz Birkenau: památné místo a muzeum*. Přeložil Jan Bajger. Zakopane: Krokus, 2007. 32 s. ISBN 978-83-924275-3-7.

MOULIS, Miloslav; CÍLEK, Roman. *Zapomeňte, že jste byli lidmi...: nacistické koncentrační tábory – symbol barbarství*. Praha: Epoque, 2005. 299 s. ISBN 80-86328-79-1.

MUNZAROVÁ, Marta. *Eutanazie, nebo paliativní péče?* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005. 108 s. ISBN 80-247-1025-0 (přečtena k tématu 29 s. – 31. s.).

RAKYTKA, Ján. *Žít zakázáno*. Praha, 1999. 65 s.

REES, Laurence. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Přeložila Zlata Kufnerová; Jana Jebáčková. Praha: Euromedia Group k. s. – Knižní klub, 2005. 320 s. ISBN 80-242-1401-6.

VRBA, Rudolf. *Utekl jsem z Osvětimi*. 2. vyd. Praha: Sefer, 2007. 437 s. ISBN 80-85924-50-1.

SEZNAM PŘÍLOH:

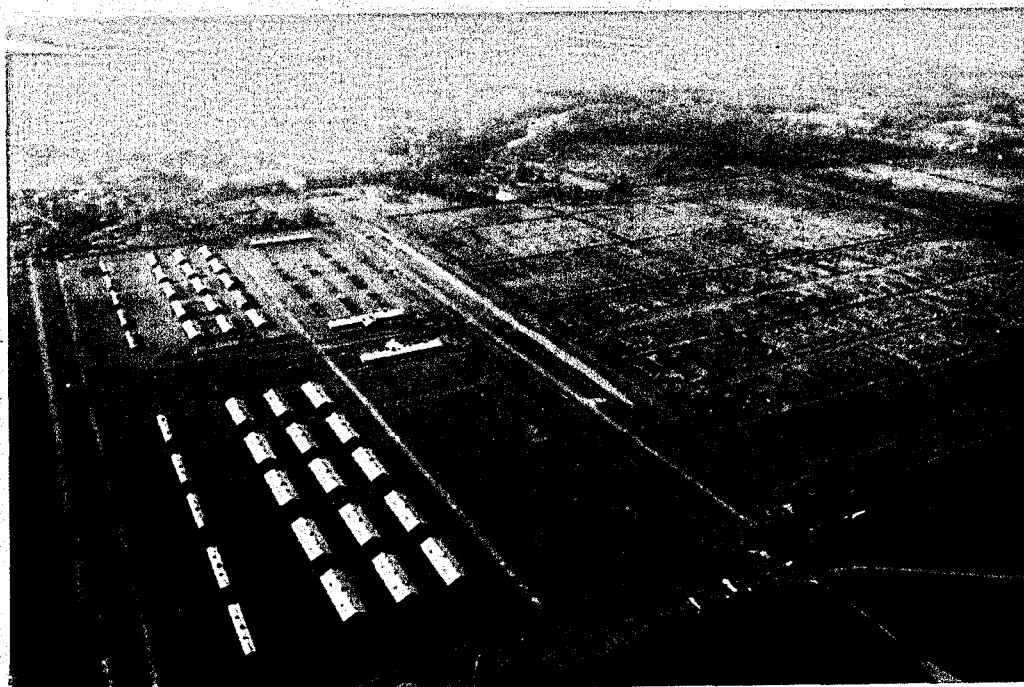
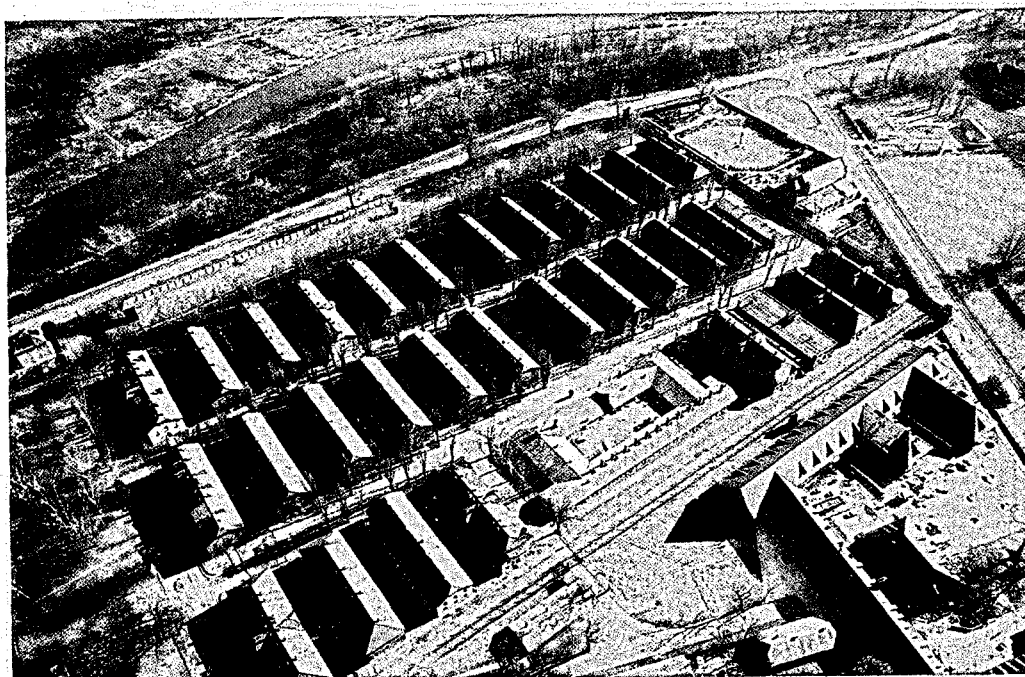
Příloha č. 01 Auschwitz, Birkenau (obrázek)	72
Příloha č. 02 Orientační plán hlavního tábora (obrázek)	73
Příloha č. 03 Orientační plán Birkenau (obrázek)	74
Příloha č. 04 Fotografie znázorňující utrpení lidí (obrázek)	75
Příloha č. 05 Utrpení způsobené „lidmi“ (obrázek)	76
Příloha č. 06 Žít dál? (obrázek)	77
Příloha č. 07 Ponižování (obrázek)	78
Příloha č. 08 Zrůdnosti SS žen (obrázek)	79
Příloha č. 09 Selektce (obrázek)	80
Příloha č. 10 Jedni z těch, co jsou odpovědní (obrázek)	82
Příloha č. 11 Tolik jich muselo trpět a zemřít v bolestech (obrázek)	83
Příloha č. 12 Po osvobození (obrázek)	84
Příloha č. 13 Seznam členů sonderkommanda (seznam)	85
Příloha č. 14 Seznam příslušníků SS nasazených v krematoriu (seznam)	94
Příloha č. 15 Vstupní brána do hlavního tábora Auschwitz (obrázek)	97
Příloha č. 16 Elektrické dráty nabitě elektřinou (obrázek)	97
Příloha č. 17 Úryvky ze zpovědí přeživších (text)	97
Příloha č. 18 Spokojený život versus na pokraji smrti (obrázek)	100
Příloha č. 19 Zabavené věci (obrázek)	102
Příloha č. 20 Vstupní brána do továrny smrti – Birkenau (obrázek)	103
Příloha č. 21 Rozhled z hlavní strážní věže (obrázek)	103
Příloha č. 22 Umývárny (obrázek)	104
Příloha č. 23 „Palandy“ (obrázek)	105
Příloha č. 24 Latríny (obrázek)	105
Příloha č. 25 Vlasy (obrázek)	106
Příloha č. 26 Ubikace (obrázek)	106
Příloha č. 27 Koleje u krematorií (obrázek)	108
Příloha č. 28 Obrázky ze „sauny“ (obrázek)	108
Příloha č. 29 U sauny (obrázek)	109
Příloha č. 30 Autentický obrázek těch, kteří tady museli žít (obrázek)	109
Příloha č. 31 Pověstný blok č. 25 (obrázek)	110
Příloha č. 32 Blok 16d (obrázek)	110

Příloha č. 33 Plánek zděných a dřevěných bloků (obrázek)	111
Příloha č. 34 Plán „sauny“ (obrázek).....	112
Příloha č. 35 Krematoria (tabulka, text)	113
Příloha č. 36 Plánky krematorií (obrázek)	114
Příloha č. 37 Tabulka znázorňující rozdělení transportu selekcí (tabulka).....	115
Příloha č. 38 Apely (obrázek)	115
Příloha č. 39 Dopis na rozloučenou (obrázek).....	116
Příloha č. 40 Cesta ke krematoriu (obrázek).....	117
Příloha č. 41 Poslední chvíle (obrázek)	118
Příloha č. 42 Kanada (obrázek).....	119
Příloha č. 43 Početní stav vězňů k 6. 10. 1944 (obrázek).....	120
Příloha č. 44 Druhá likvidace rodinného tábora (text).....	121
Příloha č. 45 Přeživší (text).....	122

Příloha č. 01

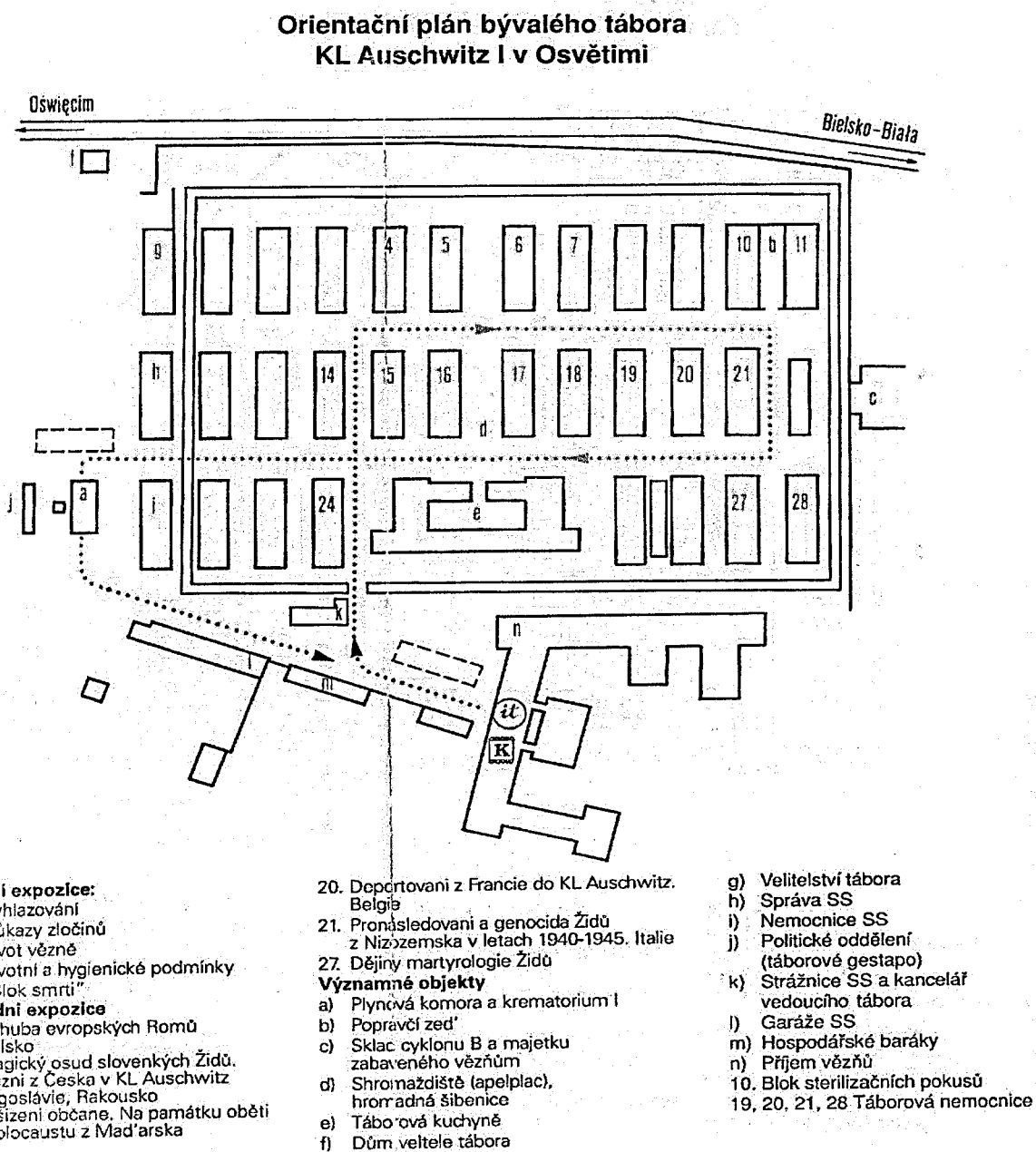
Auschwitz, Birkenau.

Letecký snímek hlavního tábora Auschwitz, níže je pobočný tábor Birkenau, na němž je vidět neskutečná rozloha a dobře zvolená lokalita. V červenci, srpnu 1944 dosáhl kapacity 105 700 lidí, k čemuž připočítáme ještě ty, co přijížděli rovnou do plynových komor. V plánu nacistů bylo zvýšit jeho kapacitu na třičtvrtě milionu.

Příloha č. 02

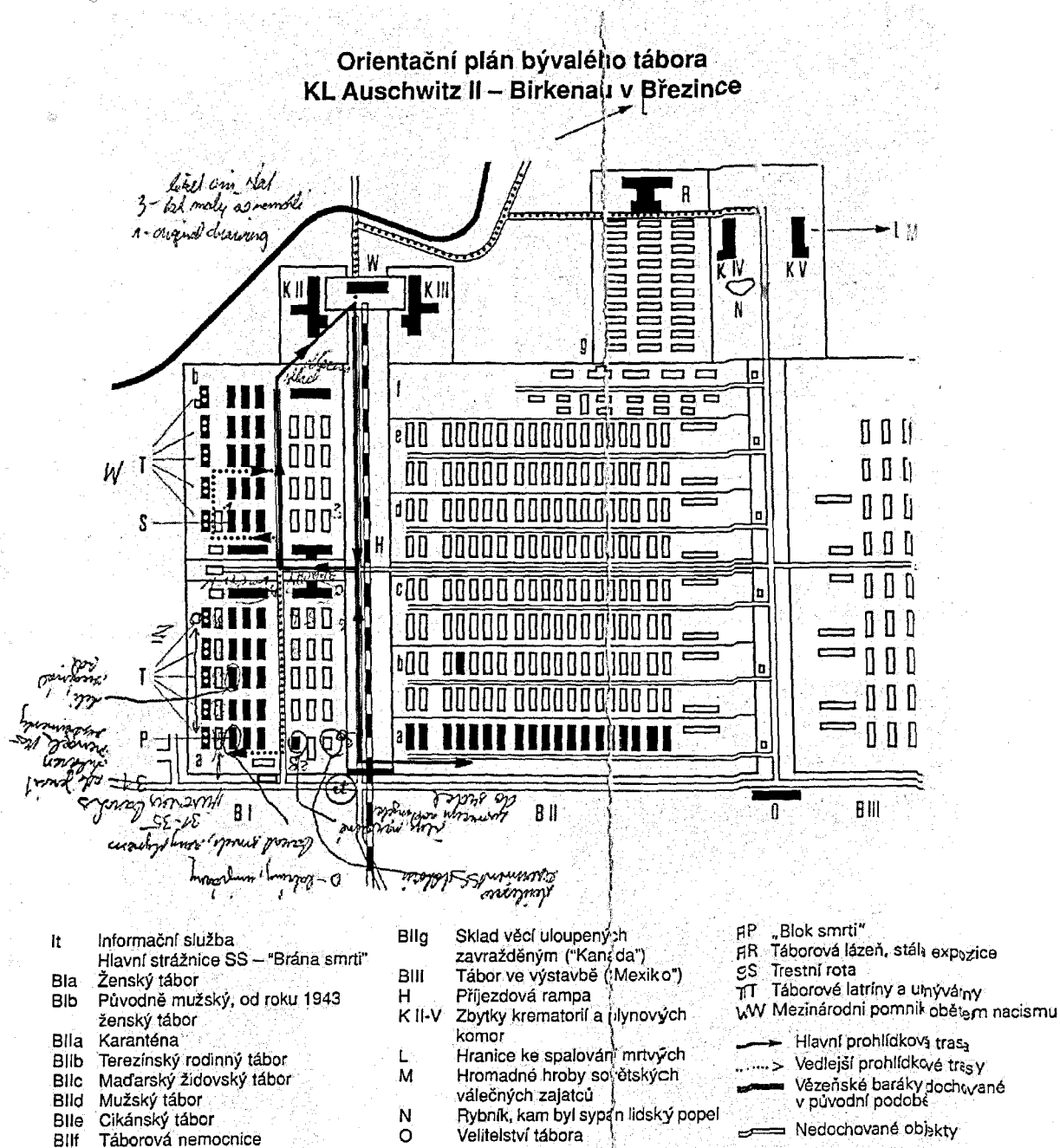
Orientační plán hlavního tábora.¹

¹ KAZIMIERZ, Smoleń. *Auschwitz Birkenau: průvodce*. Osvětim: Státní Muzeum v Osvětimi, 2007.

Příloha č. 03

Orientační plán Birkenau.²

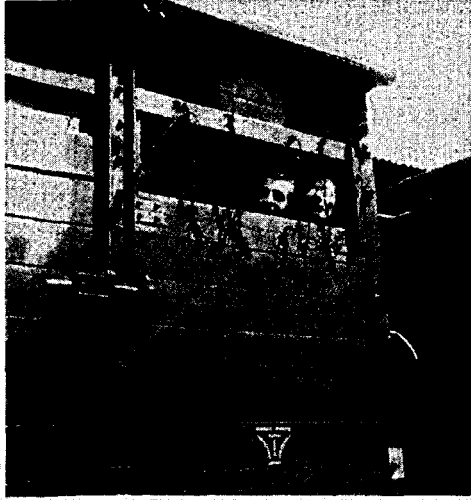
² KAZIMIERZ, Smoleń. *Auschwitz Birkenau: průvodce*. Osvětím: Státní Muzeum v Osvětimi, 2007.

Příloha č. 04

Fotografie znázorňující utrpení lidí.³

První okamžiky v Mauthausenu. Zazněl povel: „Svléknout do naha!“ Speciální komando pak třídilo jednotlivé části oblečení a hledalo cenné předměty.

Takhle byli do tábora přiváženi političtí vězňové.

Utrpení se netýkalo jen mužů. Speciální ženský koncentrační tábor Ravensbrück vznikl v letech 1938–1939 na sever od Berlína.

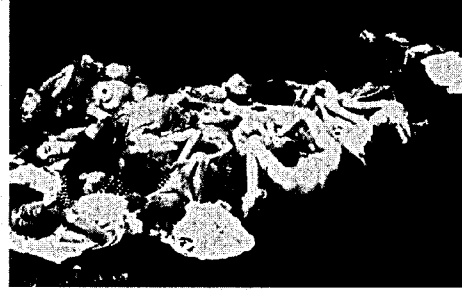

Zima 1941: transport sovětských válečných zajatců byl odveden přímo do mauthausenských plynových komor.

³ MOULIS, Miloslav; ČÍLEK, Roman. Zapomeňte, že jste byli lidmi...: nacistické koncentrační tábory – symbol barbarství. Praha: Epocha, 2005.

Lágrem Ravensbrück prošlo přes 120 000 žen z celé Evropy, z toho jich více než 90 000 nepřežilo. Zbyly zde hromady mrtvol a pece krematoria.

O mnohém vypovídá i výraz a vzhled dozorkyň SS, které se vzájemně předháněly v míře krutosti.

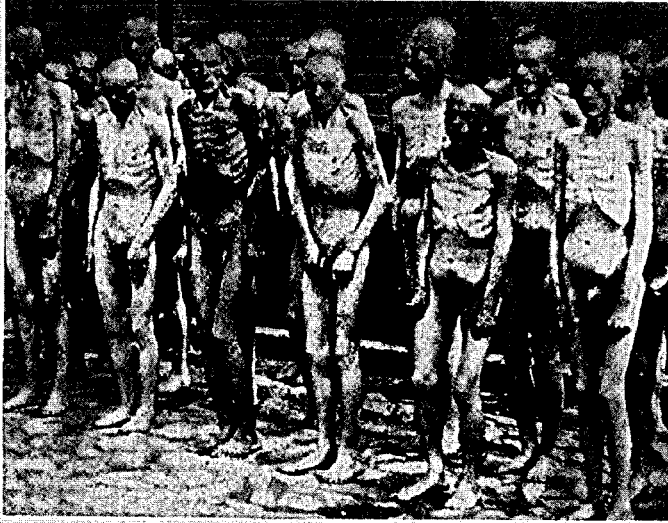

Ulička mezi „bunkrem“ a komandaturou, kde byly vězenkyně zákeřně stříleny.

Esesáční mocipáni v táboře Mauthausen působili blahobytným dojmem. A takhle vypadali ti, kteří jim podléhali: třeba lidé na zdejším nemocničním revíru.

⁴ MOULIS, Miloslav; CÍLEK, Roman. Zapomeňte, že jste byli lidmi...: nacistické koncentrační tábory – symbol barbarství. Praha: Epocha, 2005.

Pobyt v koncentračním táboře byl traumatickým pro celý život.

Mohli být lidmi ti, kteří takto zacházeli s jinými lidskými bytostmi?

Mnoho lidí zemřelo v drátech, do nichž byl zaveden elektrický proud. Většinu z nich tam často i z malicherných důvodů zahnali dozorcí SS, jen zcela výjimečně to bylo některým věznem zvoleno jako způsob sebevraždy, a tedy i úniku z utrpení.

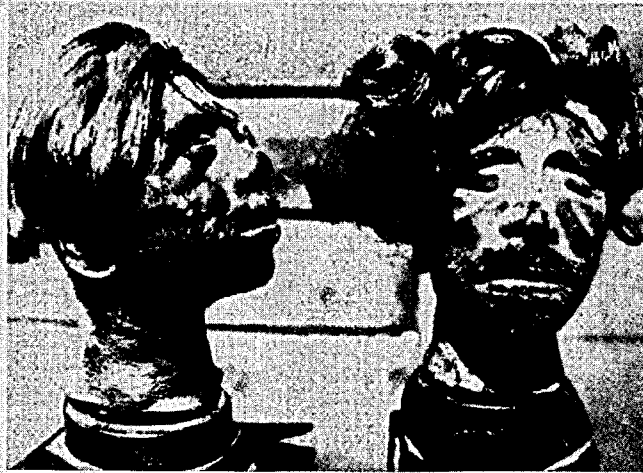
⁵ MOULIS, Miloslav; ČÍLEK, Roman. *Zapomeňte, že jste byli lidmi...: nacistické koncentrační tábory – symbol barbarství*. Praha: Epocha, 2005.

Příloha č. 07

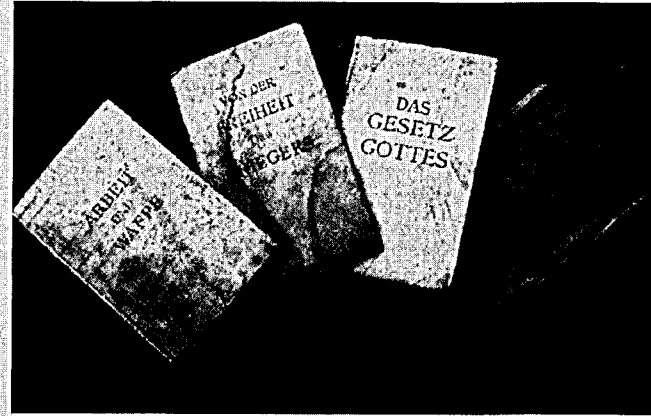
Ponižování.⁶

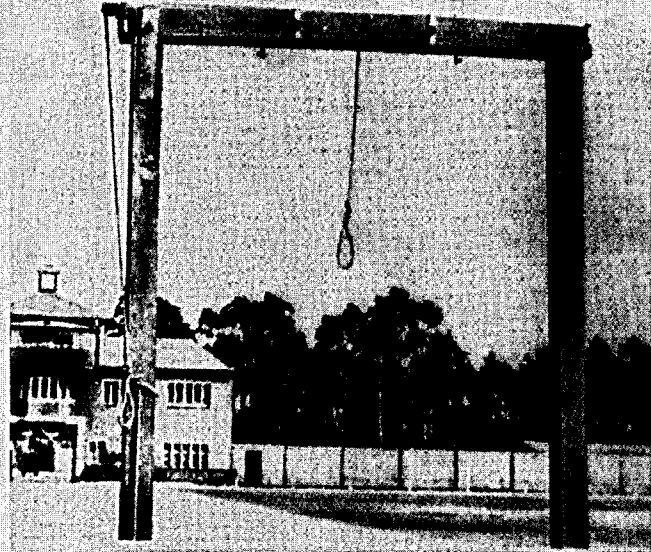
⁶ MOULIS, Miloslav; CÍLEK, Roman. *Zapomeňte, že jste byli lidmi...: nacistické koncentrační tábory – symbol barbarství*. Praha: Epoque, 2005.

Prostředí absolutního bezpráví vedlo až ke zvrhlostem. Manželka komandanta Kocha si nechala dělat z lidské kůže stínítka k lampičkám a dávala také preparovat lebky zabitých vězňů...

... a lidská kůže jí posloužila také pro vazbu knih.

Popraviště v Sachsenhausenu.

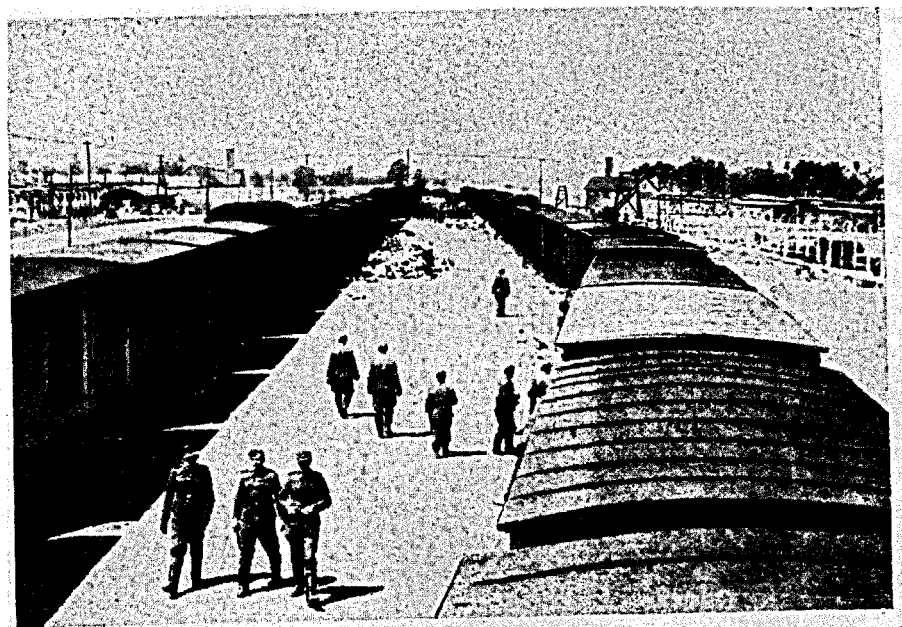
⁷ MOULIS, Miloslav; CÍLEK, Roman. *Zapomeňte, že jste byli lidmi...: nacistické koncentrační tábory – symbol barbarství*. Praha: Epocha, 2005.

Autentické fotografie ze zruďného dění, jež se v soustředovacích táborech, ghettech, ve vyhlazovacích koncentračních táborech, při transportech, selekcích, zabíjení jako na běžícím pásu a likvidování mrtvých těl uskutečňovalo v rámci „konečného řešení židovské otázky“, nepotřebují popisky. Snímky hovoří výmluvnou řečí samy o sobě.

⁸ MOULIS, Miloslav; CÍLEK, Roman. *Zapomeňte, že jste byli lidmi...: nacistické koncentrační tábory – symbol barbarství*. Praha: Epocha, 2005.

Příloha č. 10

Jedni z těch, co jsou odpovědni.⁹

Poslední ohlédnutí za životem.

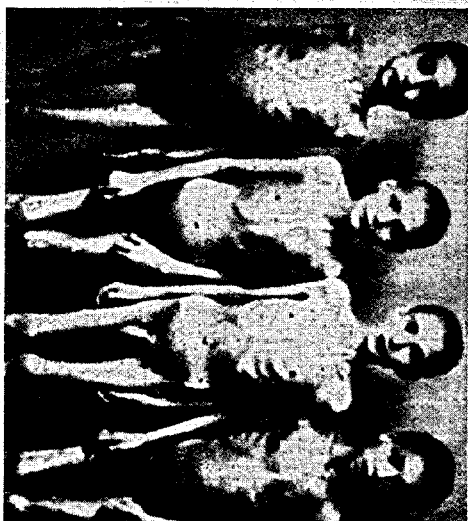
Říšskému vůdci SS Heinrichu Himmlerovi jako nejvyšší instanci podléhalo vše, co se týkalo konce nitráčních táborů i vyhlazovacího programu...

⁹ MOULIS, Miloslav; CÍLEK, Roman. *Zapomeňte, že jste byli lidmi...: nacistické koncentrační tábory – symbol barbarství*. Praha: Epoque, 2005.

Příloha č. 11

Tolik jich muselo trpět a zemřít v bolestech.¹⁰

¹⁰ MOULIS, Miloslav; CÍLEK, Roman. *Zapomeňte, že jste byli lidmi...: nacistické koncentrační tábory – symbol barbarství*. Praha: Epoque, 2005.

Příloha č. 12

Po osvobození.¹¹

Brána Sachsenhausenu se otevřela...

Spojeneckým jednotkám se v koncentračních táborech – zejména v severoněmeckém Bergen-Belsenu, který byl Brity osvobozen až jako poslední – naskytly úžasně pohledy...

¹¹ MOULIS, Miloslav; CÍLEK, Roman. *Zapomeňte, že jste byli lidmi...: nacistické koncentrační tábory – symbol barbarství*. Praha: Epocha, 2005.

SEZNAM VĚZNŮ ZVLÁŠTNÍHO KOMANDA
A KOMANDA V KREMATORIU*

1 BEZPEČNĚ ZJIŠTĚNÉ PŘÍPADY A ÚDAJE

(Pozn.: Podtržená jména osob znamenají, že tyto lidé žijí. Tučně vtištěná jsou jména osob, které prokazatelně přežily válku.)

Příjmení, jméno (vězeňské číslo), povolání	Životní data	Národnost	Příjezd Aw/transport/při- dělení k SOKO	VA: K I K II	Pracovní komando v SOKO
Agrestowski, Jan (74 545)	24.06.1912- 03.04.1945 zastřelen v KL Mau (přeložen 05.01.1945)	PL	13.11.1942 Varšava	A I K I K II	od 06.02.1943 topič od 04.03.43 potom K IV
Alkus, Szymon	-07.10.1944	PL			
Ardetti, Michel (182 XXX)	z Korfu	GR	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944	K I	15.05.1944, kuchář?
Bachrach, Mojše	z Makowa	PL			
Beirach, Berl	z Luny	PL			
Babin, André (Abraham) (41 769)	12.05.1909 V Tomaszowě Mazowieckém	F	27.06.1942 RSHA, Pithiviers	B	komando u jam, na asi 3 týdny, pravděpodobně v srpnu 1942
Baruch, Joseph (Giuseppe, zvaný „Pepo“) (182 XXX) důstojník řeckého jezdectva	z Korfu – koncem dubna, začátkem května 1945 v Ebensee	GR	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944	K I K II	15.05.1944 K I 15. 05. 1944 K II
Barsilai, Yitzhack (Aaron) (182 XXX)	kolem 1905 -07.10.44?	GR	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944	K III	dentista?
Bauer, Fredy (160 403)	28.04.1912 ve Vídni		03.11.1943 RSHA, Szopienice?	B	pohřební komando?
Becker, Berko (Berl) (80 778)	05.05.1896 v Luně zemřel v New Jersey, USA	PL	08.12.1942 RSHA, Grodno	B2 K IV	tahač těl, později předák (jako invalida a strýc kápa Weibela)
Benbenisti, Jacques (182 XXX) malíř	1944 zastřelen	GR	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944		
Bendel, dr. Paul (Siegmund) (167 460)	14.09.1914	F	10.12.1943 RSHA, Drancy (64.7)	K I- K IV	lékař od začátku/ poloviny srpna 1944-? /terven?/ K IV
Bennahmias, Daniel	16.06.1923	GR	11.04.1944	K I	15.05.44 třídič

* Při zpracování seznamu se autoři opírali o výsledky dlouhodobého archivního bádání. Přes veškerou snahu nebylo a nemohlo být patrání v době vzniku této knihy dokončené. Proces doplňování dat neustále pokračuje. Pro aktualizovaný seznam viz např. http://www.sonderkommando.info/skawschwitz/differents_SK/les_individus.html.

(182 477) student	v Soluni -00.10.1994 v Oaklandu		RSHA, Athény 12.05.1944		oděvu, tahač tahač těl (jen 1 den) B V K II K IV
Benroubi, Maurice (51 059)	27.12.1914 v Soluni	GR	23.07.1942 (8. Tr.) RSHA, Angers St. Laud	B 1	Cca 27.07.- 04.09.1942 pohřební komando, tahač těl
Biskup, Wladyslaw (74 501)	25.06.1909- 03.04.1945 zastřelen v KL Mau (převlečen 05.01.1945)	PL	12.11.1942 Krakow	A I K I K II, pak K IV	od 06.02.1943 topič od 04.03.43
Blum, Baruch (80 2767)	05.12.1917? v Bialystoku? - 00.12.2000 v Izraeli	PL	06.12.1942 RSHA, Mława		
Borenstein, Bar (74 858)	10.02.1920- 17.12.1942 zavražděn	PL	14.11.1942 RSHA, Ciechanów	B 1 nebo 2	
Borenstein, Nojeh (74 859)	25.03.1925 ve Szrensku -17.12.1942 zavražděn	PL	14.11.1942 RSHA, Ciechanów	B 1 nebo 2	
Borenstein, Josef	z Płonska	PL			květen 1944
Bukl, Milton (80 312) dlaždič	01.11.1909 v Drobnynu (Reichenfeld) -1988 v Jeruzalémě	PL	06.12.1942 RSHA, Mława 10.12.1942	B 2 K I K II	třídič oblečení, tahač těl tahač těl předák
Burak, Moše	z Lomži -07.10.1944	PL			
Burger, Adolf		SLO		A I K IV?	Fischkovo komando květen 1942
Busszyn, Icko (89 084)	12.12.1905	PL	17. nebo 18.01.43 pravděpodobně RSHA z Lomži nebo Gh Zambrow		
Brück, August (106 293) zámečnick	22.10.1897 v Altstaden/ Oberh. -27.12.1943 HKB	DR	05.03.1943 KL Bu, sběrný transport	K I	vrchní kápo
Capon, Henri Nahama (182 XXX)		GR	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944	K IV	
Chasan, Saul (182 527)	15.08.1924 v Soluni	GR	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944	BV K II	tahač těl tahač těl, čistění GIK
Chmielnicki, Pinkus (41 270)	- v táboře	F	24.06.1942 RSHA, Francie	Bl. 22	blokový maršál léto 1942

Chrzan, Zawek (80 351)	16.07.1919 z Gostynina	PL	06.12.1942 RSHA, Mława		
Cohen (182 XXX)		GR	11.04.1944 RSHA, Athény	K I	15.05.44-
Cohen (182 XXX)		GR	11.04.1944 RSHA, Athény	K I	15.05.44-
Cohen, Leon (182 492)	15.01.1910 v Soluni	GR	11.04.1944 RSHA, Athény	K I	15.05.1944 – pak 3
obchodník, dodavatel zbraní	-00.00.1989 v Bat Yam/Israel		12.05.1944	K IV K II	na 3 dny, potom „dentista“ částečně zavázec
Culea, Samuel (38 113)	04.05.1901 v Jasceh (Rum.) - 15.12.1942 zavražděn	RUM	07.06.1942 RSHA, Compiègne	B 1 nebo 2	
Cyrner, Moezek (184 6617)	28.04.1925? z Jaworzna	PL	29.04.1944? sběrný transport z polského Slezska	K IV	cca od června 1944
De Geller, Šlomo advokát	z Volkovysku	PL			
Derenski, Jicchak	z Białystoku v létě 1943 updlen zaživa	PL			
Deresinski (Derewanski) Josef	27.07.1906? v Żyrardowě? -07.10.1944	PL	Tr. z Lunny (08.12.1942?)		
Dorelus (Warszawski), Josef (Jussel, Jossele di maneles), odborář, kvec	27.07.1944 v Żyrardowě -07.10.1944	PL	04.03.1943 RSHA, Drancy	K I	asi od 05.03.43
-? (106 143)			04.03.1943 RSHA, Drancy		
Dragon, Abraham (80 360)	18.06.1919 v Żerominu (Sichelberg)	PL	06.12.1942 RSHA, Mława	B 2	10.12.1942 tidič oděvů od 11.12.42
Dragon, Šlomo (80 359)	19.03.1922 v Żerominu -00.10.2001 v Izraeli	PL	06.12.1942 RSHA, Mława	B 2	10.12.1942 tidič oděvů, od 11.12.42 služba na ubikaci (naposledy v K III)
Ehrlich, Jisajahu Eisenschmidt (Ajzenszmidt), Eliezer (80 764)	z Bendžina 27.01.1921 v Lunně	PL LIT	08.12.1942 RSHA, Grodno	B 2 K IV	od 10.12.42 tahač těl (3-4 měsíce), poté elektrikář v krematoriu, po 07.10.44 topič a drtič kostí
Epstein	sebevražda 07.10.1944	F		K III nebo IV?	dentista

Errera (Michaelides), Albertos (Alekos) (182 XXX)	z Larissy – polovina září 1944	GR	11.04.1944 RSHA, Athény	K IV	
důstojník řeckého námořnictva	zastřelen na úřku				
Feinsilber, Alter Szmul (Fajnzylberg) alias Jankowski, Stanisław (27 675)	23.10.1911 ve Stoczku/ Lukowě -00.09.1987 v Paříži	PL	30.03.1942 (1. fr.) RSHA, Compiègne 00.11.1942	AI K IV	topič 00.11.42- 00.07.43 topič 00.07.43- 18.01.45
Fater, Simon (80 390)	00.00.1907	PL	06.12.1942 RSHA, Mława		
Feldmann, František (Franz) (36 661)	nar. 1910 z Trenčian- ských Teplic -26.11.44 selekcce	SLO	22.05.1942 KL Ma (slovenský tr.) 02.02.1943	K II K IV	komando zubních techniků od konce léta 1943
Ferstenfeld, Benek	z Bedžina	PL			
Figlarz		PL		K II	
Finkel (Fink), Louis (Welke)	12.07.1916 Varšava	PL		K III nebo IV	od 1943
Finkelstajn, Daniel krejčí	22.12.1926? v Lodži?	PL	deportován z Francie		
Fischl, Goliath ferrník	asi 1919 - konec léta 1942	PL		A I	předák polovina/konec 05.42 – konec léta 1942
Fischer, Adolf (170 XXX)	24.08.1907 v Kyjích? -zastřelen nejspíš v evakuačním transportu	CZ	pravděpodobně 20.12.43 RSHA Terezín	K I	sežní komando od 00.09.1944
Fleischer, Max		DR		K I	
Foeldisch, Béla (106 099)	10.05.1909 v Budapešti -16.03.1943 zavražděn v bl. 11 A1		04.03.1943? -?		pokus o útěk 09.03.1943
Flekscher, Samuel (106 099)	18.12.1894 v Ettanu	RUS	04.03.1943 RSHA, Drancy		
Frenkel, Wladek	z Makowa Maz.	PL			
Fridmann, Lejb (81 459)	08.09.1910 Naselsk	PL	10.12.1942 RSHA, Malkinia		
Frydman, Moše (Moniek)	ze Zambrowa -1997 v Izraeli	PL			
Fuchs, Welwel	z Makowa Maz.	PL			
Fuchs, Moše					

Fuksenbrunner, Julek (Tauberův bratranec)	-26.11.1944 sel?	PL	08.12.1942	K IV	zastřelen
Forman, Kalmin (80 810)	asi 1919 -1943 či 1944 zemřel v táboře	PL	RSHA, Grodno		
Gabal, Dario (182 568)	10.09.1922 v Soluni	ITA	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944	K I B V K II	potom K IV, navíc celkové 1 měsíc od poloviny/konce června 1944 tařač těl v hale krematoria
Gabal, Jaakov (182 569) nřkat	26.09.1912 v Athénách -00.00.1993	ITA	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944	K I B V K II	15.05.44 zasouvač (3 dny) tařač těl topič/zasouvač asi od 23.05.44
Getcek, Herszko (97 937)	00.00.1911 v Numcích? -07.10.1944	PL	30.01.1943 RSHA, Oranczyce	K I	v létě 1944 s celou SK zařazen do SOKO
Gertner, Saje		PL			
Glücksman, Chaim	z Bedzina	PL			
Golan, David		PL			
Görg, MUDr. Denes (A 17 677) sonkromý docent	29.01.1901 v Budapeřti -zemřel asi koncem ledna 1945 v Mau	HUNG	z Mařarska deportován v červenci	K I	seřtnř komando, od 00.09.1944
Goldberg	ze Sosnowce	PL			
Goldschmidt	-31.05.1942 zastřelen			A I	31.05.1942 Fischlovo komando
Gotland, Simon (53 908) obchodník	13.12.1898 ve Varšavě	F	29.07.1942 (11.) RSHA, Drancy	B	pohřebnř komando 08.-09.1942 (4-6 třdnř)
Gradowski, Salmen (80 XXX) obchodník, zaměstnanec v kancelářř, novinářř	narozen 1908/1909 v Suwalkách -07.10.1944	PL	08.12.1942? z Kielbasina/ Grodno	B K I	od 09.12.1942?
Grinberg, Nusen (81 483)	25.12.1904 v Makowě	PL	10.12.1942 RSHA, Malkinia		
Grof	z Debreřina	HUNG		K	
student agronomie					
Gruszkowski, Abram (80 818)	00.05.1906	PL	08.12.1942 RSHA, Grodno		
Grybowski, Motl	z Lomži -07.10.1944	PL			
Gutman, Dawid	z Bedzina -07.10.1944?	PL			
Guz, Juliusz	-00.00.1944 zastřelen	PL			
Haberman, Dawid (154 305)	27.12.1900	PL	02.10.1943 Radom		

Hamog, Jidi? (182 XXX)	-00.05.1944 sebevražďa	GR	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944		
Handelsman, Jankiel (106 112) dřmský krejřř	30.08.1908 v Lipsku -00.11.1944 zastřelen	PL?	04.03.1943 RSHA, Drancy	B K I	pravděpodobně od 05.03.43
Havas, dr. Max (A-13 315) lěkař	asi 1895 -00.10.1944 sebevražďa	HUNG	07.06.1944 RSHA, Mařarsko	K III či IV	
Hejblum, Erko (49 269)	-00.00.1994	F?	19.07.1942 (6.) RSHA, Beaune-la- Rolande/Pithiviers 00.09.1942	B	Hösslerovo komando 00.09.42-00.10.42
Hejblum, Samuel (57 177)	10.08.1925 v Lukowě	F?	07.08.1942 (15.) RSHA, Beaune-la- Rolande	B	08.08.1942 pohřebnř komando na 2 třdny
Herman, Chaim (106 113)	03.05.1901 ve Varšavě -26.11.1944 selekce	F?	04.03.1943 RSHA, Drancy	B K II	od 05.03.1943
Ilczuk, Józef (14 916) majitel mlěkřrny, uřřitel	23.08.1910 v Koperczyně -03.04.1945 zastřelen v KL Mau (přelořen 05.01.1945)	PL	06.04.1941 Lublin (3. transport)	A I K III?	od června 1941 přsař od 19.07.1943 svářeč od 15.10.1943 předřk, potom křpo topičř
Jachon, Albert (182 XXX)	ze Soluně – konec dubna '45 v Ebensee (na TBC)	GR	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944		
Jachon, Raoul (182 XXX)	ze Soluně – lěto '44 zastřelen (nebo 07.10.1944?)	GR	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944		
Jachon, Henri (182 XXX)	ze Soluně -06.05.1945? v Ebensee	GR	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944		
Jurkowski, Sigmund Kaganovič	řil v Polsku	PL		K IV	
Kaiser, Julius obchodník	asi 1890 ze Zřhřebu -07.10.1944 zastřelen	ITA	04.04.1944 RSHA, Terst		
Kalmanowicz, Tuvia	ze Zagřebie	PL			
Kalniak, Ajzyk (Icik)	z Lomži -07.10.1944	PL		K IV K II	křpo suřřrna vlasř
Kaminski, Jaakov nebo Chaim (Litvak) (80 XXX – 83 XXX) uřřitel?	asi 1910 (mezi 1904 a 1911) Z Ciechanow, Skidelu či	LIT	listopad ři prosinec 1942 přes Ciechanów nebo Bialystok	K II K I?	křpo uřř od ledna 1943 od konce pros. 1943-16.4.44 vrchnř křpo, po Brřckovi,

	Sokolky -03.08.1944 zavražděn			před Karolem)	
Karel, Honia (94 297)	12.04.1918 ve Volkovysku -26.02.1943 blok 11 A1	PL	28.01.1943 RSHA, Volkovysk		
Katz, Šmuel	zavražděn 09.12.42	SLO		BL 2	služba na ubikaci do 09.12.42
Katz, Leibl (Paul) klenotník?	z Paříže 26.11.1944 selekce	CZ	02.02.1943?	K II	od konce léta 1944 komando zubních techniků
Katz, Béla	ze Sighetu	RUM	pravděpodobně 16.05.44 RSHA ze Sighetu (I. tr.)		
Kesselman, Morris Menachem (Moniek) (111 900)	30.12.1926 v Lodži	PL	31.03.1943 RSHA, Gh Sieradz? z SK do SOKO koncem května 1944	B V K II	konec května 1944 (1 den) Lemkův pipel, osobní služba SS- velitele komanda
7, Chaim Jankl	z Lomżyce -07.10.1944	PL			
Kiel		PL		K I	květen/červen 1942 Fischlovo komando
Kirszenbaum, Šlomo (81 573)	01.06.1916 z Makowa (Mackheim) -70. léta v N.Y.?	PL	10.12.1942 RSHA, Malkinia	K IV	kápo denní směny
Klasner, Icek (90 067)	10.07.1910	PL	19.01.1943 RSHA, Krakow		asi srovnatelná dráha jako u Taubera
Kleib, Mosiek van	přežil	HOL	-18.01.45		
Klein, Bennie boxer	-00.00.1942	HOL		B I	v srpnu 1942 předák
Kluss, Judka (153 983)	20.03.1893		02.10.1943 Radom		
Knopp, Ladislaus (16 816) autozámečnick	06.05. 1912 v Topolčanech -15.12.1942 zavražděn	SLO	22.05.1942 KL Majdanek	B 1 nebo 2	
Körner, MUDr. Josef (Jecheskiel) (169 840) lékař	asi 1912 z Nizzy	F	20.12.1943 RSHA, Drancy (63. transp.?)	K I	sekční komando, od 00.09.44
Kohen, Jaime (182 XXX)	z Athén -07.10.44	GR	11.04.1944 RSHA, Athény konec 04.44?	K I?	
Kolias, Pepo (182 XXX)	asi 1924 z Arty, vrátil se do Řecka	GR	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944	K II	svlékárna
Konvoent?, Karl (184 XXX)	-07.10.44	DR	16.04.1944 KL Ma	K I	vrchní kápo

Kotchak	-26.11.1944 selekce	PL		K II	předák
Krupinski, Hersz	z Wysokie Mazow.	PL			
Kufeld, Icek (82 233)	24.02.1914 Mława	PL	11.12.1942 RSHA, Malkinia		
Kulba	z Poltresku	PL		B	od 09.12.1942?
Kurkowski, Abram (154 313)	14.01.1914	PL	02.10.1943 Radom		
Kurnik, Herschel (Ejbisz Leib)	z Makowa -07.10.1944	PL		K II	
Kutscher	/bratranec Josepha Weisse/	SLO			
Kuzyn	z Radomi	PL			
Lahana, David (106 XXX) továrník, obchodník s kůžemi)	10.01.1906 v Toulouse -24.02.44 selekce	F	04.03.1943 RSHA, Drancy	B K II	od 05.03.43
Langfuss, Lejb (dajan z Makowa) (80 XXX) dajan, dočasně údajně rabín	asi 1910 ve Varšavě -26.11.44 selekce	PL	mezi 06. a 08.12.1942? RSHA od pros. '42 nebo ledna '43 v SOKO	B 1, B 2 K II	třídění oděvů a střel u brány mytí a sušení vlasů
Lejbowicz, Aron (80 880)	25.02.1899 ve Wolpé	PL	08.12.1942 RSHA, Grodno		
Lejbowicz, Szmul (8X XXX)		PL			
Lemberger	Z Baranowic -00.00.1944 zastřelen?	PL	z Fr.		
Letlich, André (51 224) student medicíny	27.06.1908 Pojaha, Micolui	RUM	23.07.1942 (8. tr.) RSHA, Angers St. Laud	Bl. 2	ošetřovatel asi leden až březen 1943
Levi, Moše (182 XXX)		GR	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944	K II	
Lewenthal, Salmen (81 XXX) student	05.01.1918 v Ciechanowé	PL	10.12.1942 RSHA, Malkinia 25.01.1943	B 2 K II	od 25.01.43
Lewin	nar. 1912	PL	08.12.1942		
Nathan (Nysel) (80 885)	z Lunny -?, v Argentíně		RSHA, Grodno		
Lewkowicz, Israel	z Makowa Mazowieckéo	PL		K	předák
Lipka, Wacław (Wenzel) (2520) mechanik a stroinř	20.11.1908 v Dziarnowé -03.04.1945 zastřelen KL	PL	15.08.1940 Varšava (1. transport)	A I K III	topič od září 1940 topič od 19.07.1943 kápo topičů 15.10.43 (veden jako

zámečník	Mau (převezzen 05.01.45)			a IV	kvalifikovaný dělník) koncem list. 1944 vrchní kápo
7. (3 2XX)	-00.06.1941	DR	28.08.1940 transp. KL Sah	A I	kápo od září 1940-asi do června 1941
Utschi, Menachem (182 XXX)	-18.05.1944 sebevražda	GR	11.04.1944 RSHA, Athény	B V	jámy
výrobce opasků			12.05.1944		
Lubin, Szmul (89 943)	04.03.1911	PL	19.01.1943 RSHA, Zambrow	K III	Welbelův pipel
krojet					
Lubowicz, Aaron (Arčik)	-7 v Kanadě	PL			
Lulus, Maurice	asi 1916/1917 konec dubna '44 v Ebensee	ALG	31.05.42 do SOKO	A I K IV?	Fischlovo komando (možná působil i jako popravčí mimo tábor?)
Mapowczyk	z Varšavy zastřelen na úniku začátkem ledna '44	PL			
Malinski, Gabriel (138 449)	18.05.1915 Stulska Wola	PL	23.08.1943 RSHA, Kolo (ZAL)	B	Tahač těl? 00.00.43 utekl do lesa?
Mahoka, Elusz	v Gostynině -00.10.1944 zastřelen	PL		K I	
Mandelbaum, Henryk (181 970)	15.12.1922 v Olkuszi	PL	22.04.1944, sběr. tr. vězení Sosnowiec zhruba od června v SOKO	K IV K II K IV	tahač těl (na 3 týdny) jámy atd.
Matkowski, Nathan	z Lomži -07.10.1944	PL			
Matkezin	z Janniny	GR	11.04.1944 RSHA, Athény		
(182 XXX)			12.05.1944		
Marly, Chaim (153 982)		PL	02.10.1943 Radom		
Mila, Jecheskiel	asi 1921/1922? ze Zakroczymi, zastřelen v létě 1944	PL			

Morawa, Mieczysław (5 730) obkladač	19.03.1920 v Krakově -03.04.1945 zastřelen v KL Mau (přeložen 05.01.45)	PL	08.10.1940 Krakow (4. transp.) Tarnów vězení	A I K III a IV K I	kápo topičů od června 1941 do března 1943 kápo topičů od 15.07.1943 kápo (1944) dočasně vrchní kápo
Müller, Filip (29 236) Instalátor	03.01.1922 v Seredi nad Váhom	SLO	13.04.1942 RSHA, Slovensko	A I K I K III a IV, doč. K II	Fischlovo komando od 31.05.1942 topič v červnu 1943 topič a osobní služba srpen 1943-18.01.45
Nadžari, Marcel (182 669) obchodník	01.01.1917 v Soluni -31.07.1971 v New Yorku	GR	11.04.1944 RSHA, Soluň 12.05.1944	K I K II	15.05.1944
Nagraba, Ludwik		PL			
Nencel, David (83 321) hodinář	10.07.1916 v Rypinu	PL	12.12.1942 RSHA, Malkina 00.01.1943	B2 K I K II	tahač těl, tříděč oděvů, hodinářská dílna
Neuhoff, Chaim	asi 1895 ze Sosnowce -07.10.1944	PL		K III	od 00.00.1944? v SOKO
Neumann	-31.05.1942 zastřelen			A I	31.05.1942 Fischlovo komando
Neumann,	ze Sosnowce	PL			od léta '44
Nowik, Ajzik (80 910) truhlář	22.11.1918 v Lunně, po skončení války žil v Itálii?	PL	08.12.1942 RSHA, Grodno	K IV?	kápo denní směny?
Nyiszli, dr. Miklós (A- 8 450)	17.07.1901 v Somlyo -05.05.1956	RUM	29.05.1944 RSHA, Maďarsko	K I	sekční komando, asi od 00.09.1944
Obydzinski, Roman (292)		PL	14.06.1940 Krakow (I.GG)	A I	topič 1940?
Obstbaum, Daniel (38 XXX) bývalý voják cizinecké legie, dělník	nar. 1910 ve Varšavě -počátkem ledna 1944 zastřelen na úniku	PL	07.06.1942 (2. tr.) RSHA, Compiègne	K III	napřed kápo, pak předák
Olère, David (106 144) malíř, scénograf, sochař a designér	19.01.1902 ve Varšavě -21.08.1985 v Noisy-le- Grand	F	04.03.1943 RSHA, Drancy	B 2 K II	(pohřební komando: nejisté) malíř (datum přidělení neznámé, byl totiž nějakou dobu v KL Monowice)

Pach, Jacques (Jean) lékař v Paříži	15.06.1908 v Bukurešti -26.11.1944 selekce	RUM	00.00.1942	blok	od jara 1943 v bloku SOKO 2, potom ně- kolik měsíců ve „volném“ bloku, pak bl. 13, od června 1944 vedoucí ošet- řovny v HKB BA III.
-7- (106 154)			04.03.1943		
-7- (106 165)			RSHA, Drancy		
			04.03.1943		
			RSHA, Drancy		
Paliković, Dov („Maulziar“) (A-3076)	01.04.1924 ve Velkém Rakovci na Slovensku -1988 v Chedeře?	HUNG	21.05.1944 RSHA, Maď. 27.05.1944	B V K I K II	tahač těl, třídění oděvů (8 dní) nosič jídla, kopáč jam, tahač těl, výtah (1-2 týdny) asi od konce června do konce srpna: tahač těl, pak Lemkův osobní sluha, nosič jídla, stráž u brány
Paliković, Isaak (A-3075)	kolem 1895?	HUNG	21.05.1944 RSHA, Maď.	B V K I K II	od poloviny června 1944 od července 1944, stráž u brány
Panecz, Jajb (Herszke)	asi 1911/1912 z Lomži -07.10.1944	PL	17.01.1943?		
Perstaden, David (182 XXX)	z Athén? -07.10.1944	GR	11.04.1944 RSHA, Soluň 12.05.1944	K II	
Peter, dr. Zoltán lékař	-00.10.1944 sebevražda	HUNG		K III či IV	
Pickarczyk, Meir	asi 1920 z Makowa -00.00.00? sebevražda	PL	SOKO asi od 09.12.1942	K III či IV	
Plazko, Lemke (Chaim) (88 674)	narozen 1918 v Czerwoném Boru	PL	16.01.1943 RSHA, Lomža	K II	předák, podkápó
Reinholz, Jusek (81 735)	06.06.1918 v Sierpci (Sichelbergu)	PL	10.12.1942 RSHA, Malkinia		
Rybak, Jechreckel	z Lomži -07.10.1944	PL			
Rochkin, Salman	z Lomži	PL			
Rosenblum, Jehochua (174 466)	25.02.1923 v Jaworzne -00.05.1998 v Haifě	PL	26.02.1944 RSHA Sosnowiec 15.05.1944	K IV	od 15.05.1944 tahač těl, mj. svlékárna

Rosenthal, Felix (176 475) automechanik	24.02.1916 v Karviné – (po roce 1971 osud neznámý)	SLO	pravděpodobně 31.03.44	K I a II?	od konce května? od 06.44. mj. jímny, stráž u brány
Rosin, Ernst (Arnošt)	20.03.1913 ve Svině u Košic -00.04.2000 Düsseldorf	SLO	17.04.1942 RSHA, Žilina	B I	komando u jam, počátek května až červen 1942, poslední den pohřební komando
Rudo dělostřelecký důstojník	-07.10.1944	GR	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944	K III	
Sackar, Josef (182 739)	00.00.1924 v Artě	GR	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944	K III K II	(3 dny) svlékáci hala, zčisti tahač těl
Sagi (Schlesinger), Nicolo (Miklos)	28.01.1896 -07.10.1944 u K III	ITA	04.04.1944 RSHA, Terst	K IV	
Sak, Szymon (92 844)	16.08.1916 v Grodně -24.02.1943 v bl. 11 A1	PL	22.01.1943 RSHA, Grodno	B	
Sava	z Janniny				
Scheiner (36 425)	z Trnavy -09.12.1942	SLO	22.05.1942 KL Ma	B	
Schellekes, Maurice (58 053)	00.00.1916 v Zandvoortu -00.00.1993 v Haifě	HOL	11.08.1942 RSHA, Westerbork	B I	12.08.42 – polovina září 1942 pohřební komando („orevřené zvláštní komando“)
Schwarz, Max (Moritz)	z Brezova	SLO		A I K II	od 31.05.1942 Fischlovo komando 1944 pokladník
Segal, Tuvia dámský krejčí	kolem 1920 z Makowa Maz. -07.10.1944	PL	asi 09.12.1942	K III nebo IV	tahač těl
Sijui, Leon	-09.12.1942 selekce	SLO?		B I	první starší bloku SOKO
Silberberg (Zyiberberg) Jakov (Janki) alias Jablonka (84 129) pekář	17.01.1918 Zakroczym u Varšavy	PL	17.12.1942 RSHA, Plonsk 00.08./09.1944	K III K IV	od 00.08.1944 tahač těl různé, také osobní sluha a kuchař u kápaKirszenbauma a velitele komanda Grünberga
Skálpas	z Podolince	SLO		B 2	kápo nebo předák
Sobotka, Moše	z Lomži	PL			
	00.10./11.1944				
Sokal, Berl (Bernhard) truhlář	05.03.1905? z Białystoku -	PL			

Sosnowski, Jankiel (89 284)	02.08.1915 z Lomżyce -?- v Australii	PL	18.01.1943 prawdopodobně RSHA, Zambrow		
?	z Trnavy	SLO	22.05.1942 slovenský transport z KL Ma	B 2	23.05.42 márnice v táboře, od července přeprava těl k jámám a pohřební komando do konce srpna 1942
Spanik, Milan (Spitzer) (36 820)	08.01.1912	SLO	22.05.1942 KL Ma	B 2	23.05.1942 do pros. 1942: pohřební kdo a asi hned poté exhumační kdo (přežil selekci v HKB)
Spitzer, Aladár (36 618)	z Trnavy -09.12.1942	SLO	22.05.1942 KL Ma	B	
Stein, Leo	z Tábora, 1943 nebo 1944 upálen zaživa	CZ			
Strassvogel, Hertz průmyslník (v Paříži)	-23.09.44 selekce	F		K I	
Suchowlański, Abel (80 955)	12.11.1897 ve Skidelu	PL	08.12.1942 RSHA, Grodno		
Szabla, Chaim	z Wysokého Maz.	PL			
Szawinski, Serge (28 417) obchodník s textilem (v Paříži), pušák(?)	10.10.1910 v Polsku	F	30.03.1942 (1. tr. RSHA z Fr.) z Compiègne	Bl.	starší bloku od jara 1943, bl. 2 B Ib, potom bl. 13, bl. 11 list. 1944 - poč. 01.45, bl. 16, 00.01.45-18.01.45
Szontak, Mojše	z Makowa	PL			
Szulman, Icek (81 797)	15.04.1904 Popowo Koscielne Pullusk	PL	10.12.1942 RSHA, Malkinia		
Szyjes, Rubin (88 953)	00.00.1907	PL	17.01.1943 RSHA, Lomża		
Tauber, Henryk alias Fuksenbrunner alias Fuchs, Henry (90 124) obuvník	08.07.1917 ve Chranowě -00.11.1999 v New Jersey	PL	19.01.1943 vězení Montelupich, Krakow	A I K I K III	poč. 02.43-04.03.43 topič 04.03.43-polovina 04.43. topič topič
Tapper, Berko		PL			
Tapper, Icik	z Makowa Maz.	PL			
Tomiczek, Wladyslaw (1483)	z Těšína -00.08.1943 zavražděn	PL	09.08.1940 Katowice	A I	topič 1941 (přechodně, pak změna komanda), od

Umachweiff, Simon (85 075)	? ve Vídni -1985 ve Vídni	AUT	30.12.1942 sběrný tr. z Vídne	K 7	K I K III kápo kápo (po Morawovi) - srpen 1943 asi na 4 týdny na jaře/v létě 1943
Van Ryk, George (58 028)	nar. 1920 -00.08.1999	HOL	11.08.1942 RSHA, Westerbork	B I	12.08.1942-pol. zář. 1942
Vater, Šmul (81 469)	10.06.1912 z Ciechanowa	PL	10.12.1942 RSHA, Malkinia		
Venezia, Hugo (182 XXX)	asi 1926 -00.10.1944?	GR	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944	K II K I	potom
Venezia, Baruch (182 XXX) krejčí	ze Soluně	GR	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944	K II	
Venezia, Isaac (182 XXX)	-07.10.1944 (jediný uprchlík do B IIg) podle jiných údajů zastřelen při evakuačním tr.	GR	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944	K III nebo IV	
Venezia, Bruno (Šlomo) (182 729)	29.12.1923 ze Soluně	ITA	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944	K I B V K II	15.05.44-17.05.44 tahač těl stříhač vlasů, drčení kostí, svlékárna
Venezia, Morris (Maurice) (182 728) holič	25.02.1921 ze Soluně	ITA	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944	K I B V K III K II	15.05.1944 tahač těl topič
Vrona, Avraham	z Lomži -23.09.1944 selekce	PL			
Vrona, Jokl	z Ciechanowa	PL			
Wagner, Fero (Franz) (36 614)	z Trnavy -09.12.1942	SLO	22.05.1942 KL Ma	B	
Wassermann, Abram (153 966) fezník	nar. 1906	PL	02.10.1943 Radom		
Weinkranz (Wajnkranc) Moise (80 653)	06.08.1912 v Popowě -30.08.1996 v Tel Avivu	PL	06.12.1942 RSHA, Mlawa		
Weinkranz (Wajnkranc) Jankiel (81 882)	23.06.1910 v Popowě -00.03.1975 v Tel Avivu	PL	10.12.1942 RSHA, Malkinia		
Weiss, Aleksander	z Trnavy -09.12.1942	SLO			

Weiss, Filip	ze Sereď -31.05.1942 zastřelen	SLO		A I	31.05.1942 Fischlovo komando
Weiss, (Jožka) Jozef (29 054)	08.10.1923 v Trenčíně/ okres Sereď?	SLO	13.04.1942 RSHA, Sereď	B I	pohřební komando cca srpen/nebo 2. září 1942 (2-3 týdny)
Weiss, Karol (strýc Jozefa Weisse)		SLO			
Weiss, Vojtech	z Trnavy -09.12.1942	SLO			
Weibel (Leon) Eliezer (80 982)	12.07.1916 v Lunně	PL	08.12.1942 RSHA, Grodno	K III & IV	asi od léta 1943 kápo
Wetzler, Dezider	z Trnavy -09.12.1942	SLO			
Winiak, Kadusz (90 964)	26.10.1921	PL	20.01.1943 RSHA, Grodno		
Wrobel, Jurek pekař	- 00.10./11.1944 zastřelen	PL		K II či IV	
Wygnanaki, Moše (132 4367)	v Bedzinu -00.00.1948 padl v boji v Guš Ecionu	PL	01.08.1943 RSHA, Bedzin		
Yakuel, Yom Tov (182 XXX)		GR	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944		
Yohanan, Shlomo (Mahl) (182 XXX)	kolem 1914 z Arty po osvobození žil v Athénách	GR	11.04.1944 RSHA, Athény 12.05.1944	K II	svlékárna
Zander	z Berlína	DR		K I?	byl údajně seřvazěn s esesmanem Steinbergem
Zelmanowicz, Dov					
Zimberknop, ?		PL			
Zimberknop, ?	z Bedzina (bratři)				

2 NEJISTÉ ÚDAJE

Arouq, Salomon

Baczko (Beczka)

Berkowicz, Jehuda

Brandsztajn, Gutman

Brona (Wrona)

Brook, Joseph

Brook, Yitzhak

Brown

Caruso, Sam (Carasso?)

Cols, Heinz

Cu(c)k(i)ermann, Catriel

Cu(c)k(i)ermann, Srulek

Derbitscher, Abraham

Deus, Stanislaus

Deutscher, Ota

Fischer, Ida

Friedmann, Salman

Galek, Berl

Gedzig,

Goldmann, Roman

Grafman, Joel

Guzik, ?

Guzik, ? (bratři)

Ieremias, Issak

Kabeli, I.

Katz, Leib

Kerber

Kersch,

Kluger, ?

Kuhn, David

ze Soluně, možná Salomon Arouch, nar.
1928, 115 873 ze 17. 04. 1943

z Makowa Mazowieckého

z Nowého Dworku

z Lomži, -07.10.1944

GR

GR

GR, -07.10.44?

nar. 27.07.1911 v Berlíně, inženýr, v říjnu
1944 z Terezína do KL AU, údajně v po-
hřebním kdu (u BV?)

ze Žuromina

151 198, nar. 22.04.1915 PL

z Kežmarku

HUNG?

žije v Mexico City, osobní sluha

ze Žuromina

z Nowého Dworku

ze Soluně?

GR z Athén

z Makowa Mazowieckého

ze Sniny, Slovensko, krejčí

z Nagykanizse (Maďarsko), zemřel asi 1955
HUNG, nar. 02.1900, majitel benzínové sta-
nice a dodavatel dřeva, červen 1944 do AU

Kurnik, Ibiš-Leib	z Makowa Mazowieckiego
Kurnik, Hersz	
Leventhal, David	z Żuromina
<u>Levite, Abraham</u>	z Brezova
Litwinowitz, Josef	z Makowa Mazowieckiego
Ludynowicz, Arie	
Lutek	(po válce žil ve Švýcarsku)
Miodak (Majdan), Mietek	
Mitmacher, Wilf	
Moskowiec, Dawid	
Mucha, Moše	ze Żuromina
Mucha, Mordechaj	83 319?, nar. 07.02.1924 v Żurominu?, výrobce tyčí
	82 317? nar. 09.05.1923
	po roce 1964 žil v New Yorku, nar. asi 1927
Mucha, Jacob	73 832? nar. 17.07.1923 v Żurominu
Pachman, Aaron	ze Żuromina
Popiel, Zelig ze Żuromina	89 981?, nar. 13.11.1913 v Zambrowě, malíř
Popiel, Meir (Motek)	z Kežmarku
Rizov, Abraham	ze Żuromina
Słowik, Fajwel	z Nowého Dworku
Solmann	z Makowa Mazowieckiego
Sorgel, Jicchak	128 259?
Szul, Josef	
Szustak, Moše	
Szklarz, Menachem	
Tabak	
Tumitschewski, Roman	
Wollberg	
Zemanek, Georg	
Zukier, Šalom	z Nowého Dworku

3 ZÁMĚNY

Sender = Zander

Süssner = Cyzner

Weingarten = Weinkranz

4 NESPRÁVNÉ ÚDAJE:

Baklasch, Josef	
Eisenbach, Alexander	32 704 z Piešťan
Farber, David	161 051
Grabarz., Maurice	5X XXX 12.12.1913
(Moszek-Ajzyk)	
<u>Graber, Šlomo</u>	
Neumann, Jozef	29 867
<u>Perkal, Max</u>	00.00.1926
Poslusny, Chaim	34 300
Schindel, Sol	161 628
Seefeld, Karl	113 581
<u>Silber, Godel</u>	73 978
Slezak, Stanislaw	39 340
Watt, Donald	
Weinberg, Mark	151 648
<u>Wisznia, Dawid</u>	

SEZNAM PŘÍSLUŠNÍKŮ SS NASAZENÝCH V KREMATORIU,
PŘI ZPLYNOVÁNÍ A SPALOVÁNÍ (A TAKÉ JAKO BLOKOVÝCH
VEDOUCÍCH ZVLÁŠTNÍHO BLOKU)

I BEZPEČNĚ ZJIŠTĚNÉ PŘÍPADY A ÚDAJE

Příjmení, křestní jméno (poslední holnost KL Au)	Životní data (povolání)	Doba služby KL Au	VA: funkce SOKO	Odchod KL Au	Následky
Aikermann, Fredi (SS- Uscha)	26.09.1909	doložen: 05.02.1942	K II velitel komanda B II	00.10.1944	neznámé
Berezki, Stefan (SS- Uscha) Fim	24.03.1919 v Cernovicích (strojník v textilní továrně)	podzim 1941- 18.01.45	blokový vedoucí bl. 13 dočasně 1944 i bl. 16 v lednu 1945	18.01.1945	doživotní rozsudkem z 19.08.65
Benzingen, Josef (SS- Strm.)		doložen: 03.06.1943	K II strážný?		neznámé
Bu kel (SS- Strm.)		doložen: 18.07.1944	strážný nebo velitel kda		neznámé
Buch, Hermann Balthasar (SS- Buch)	30.12.1896 v Niederhöchstadu v Taunusu (obch. příručí)	28.02.43- 18.01.45 (z ženského KL Ra)	K III velitel komanda a IV 00.09.1944	18.01.1945	odsouzen k 6 letům vězení v Krakově 22.01.1948
Bucholz, Franz			strážný/velitel komanda		neznámé
Busch, Hubert (SS- Uscha)	02.07.1914 v Javorníku u Frývaldova (v Sudetech) - (N) 00.2000? v Hamburku? (tezník)	1940; 15.09.1944- 18.01.1945	K III a IV vedoucí krematoria od 00.09.1944 KI?	18.01.1945	žil nepotrestán v Hamburku
Chaimides, Victor	01.06.1914 v Kretinze (Krottingen) na Litvě		Velitel komanda		neznámé
Eckhardt, Josef (SS- Uscha; člen od 1939)	22.12.1918 v Bratislavě (VD), přišel z Mačarska (dělák)	00.12.1940-44 (z KL Da)	BV velitel komanda od května 1944 KIII 2. velitel komanda KIV7 - 00.12.1944		neznámé
Eidenmüller (SS-Ruf.)			KI a II strážný a velitel komanda 1944		neznámé
Fuchs			KI a III vedoucí kr.	1943 převlezen na	neznámé

		1944	frontu		
Gorges, Johann (SS-Uscha; člen od 1933)	01.12.1900 ve Fellu u Trevíru -18.07.1971 v Trevíru (zemědělský dělník, koč)	00.04/05.1941- 20.01.1945	B 1 strážný asi podzim 1942 KIV vedoucí kr. od čer- vence 1943 do konce, likvidační komando kr.	20.01.1945	neznepokojován do 1961, po Müllerově podání vyšetřování, během něhož zemřel
Grünberg					neznámé
Gutas			K IV strážný		neznámé
Herbert, (SS- Hscha)			velitel komanda?		neznámé
Hirsch (SS- Hscha)			velitel komanda nebo vedoucí kr.		neznámé
Hössler, Franz (SS- Ostuf; čl. od 1932, čl. 41 940)	04.02.1906 v Oberdorfu/Allgäu -13.12.1945 v Hameln (fotograf)	00.06.1940- 18.01.45 (z KL Da)	B1 a 2 velitel komanda asi od 05.- 00.12.1942	18.01.1945	rozsudek smrti v Lüneburku 17.11.45, vykonán v Hameln 13.12.45
Holländer (SS-Uscha.)		00.00.1912? (VD)	B2 strážný KI a II strážný/velitel komanda		neznámé
Kaduk, Oswald (SS- Uscha; člen od 1939)	26.08.1906 v Königshütte/O.S. (tezník, hasič)	1942?- 18.01.1945	B údajně zastupování velitele ko- manda Molla koncem 1942, počátek 1943?		Doživotní vězení, rozsudek z 19.08.65 ve Fim
Keller,			strážný nebo velitel kda		neznámé
Kelm, Ewald (SS-Uscha.)	22.02.1913 v Bruzijské, okres Lož (zemědělec, tkadlec)	21.04.41- 18.01.45	BV 2. velitel komanda od května 1944 KI vedoucí kr. léto 1944	18.01.1945	neznámé
Knaus, Hermann (SS- Ruf.)	09.02.1908 v Ramsau/Liezen -00.00.1996? tamtéž	doložen: 04.12.1941	velitel komanda		1962 vyšetřování zastaveno
Köln,			vel. komanda		neznámé
Kunzelmann, Romuald (SS- Uscha)	09.07.1916 v Radauti/Rumunsko (VD) -podzim 1998 v Lingenu na Emži	1941-18.01.45	KIII nebo IV strážný nebo velitel kda	18.01.1945	žil naprosto neodhalen nedaleko Osnabrücku
Kurschuss (SS-Strm.)			XIV strážný 1943, asi od května 1944 velitel kda		neznámé

Moll, Otto (SS-Hscha.; člen od 1935)	04.03.1915 v Hohenschönbergu, Meklenbursko -15.12.1945 v Dachau (zahradník)	02.05.1941- 00.09.1945	B 1 a 2 vedou- cí bunkrů od 12.1942- 00.00.1943 (nejpozději září) KI-B V vedoucí všech krematorií květen-konec září 1944	rozsudek smrti v Dachau 13.12.45, vykonán 28.05.1946
Muhsfeldt Erich (SS- Oscha.; člen od 1440)	18.02.1913 v Beubrücku n. Správou -22.12.47 v Krakově (pekař)	z KL Ma 16.04.1944 (tam byl vedoucí kr. od 06.1942) 00.08.1940- 15.11.41)	K I a II od května 1944 vedoucí kr. srpen 1944 přeložen na frontu	rozsudek smrti v Krakově 22.12.47, vykonán
Quakernack, Walter Konrad (SS- Oscha.; č. 132 855)	09.07.1907 v Bielefeldu -11.10.1946 v Hameln (kancelářský zaměstnanec)	00.06.1940-	AI jako vedoucí referátu civilního úřadu politického oddělení, vedoucí starého kr. 1941 a 1942	rozsudek smrti v Lüneburku, vykonán v Hameln 11.1.1946
Ruschek,			K II velitel kda?	
Scheimetz, (SS Ruff.)	00.00.1948?		B 2 vel. ko- manda v pros. 1942, KIII do- časně velitel, asi 1943	neznámé
Schulz, Heinz Arthur (SS- Oscha.; člen od 1939)	09.04.1920 v Hedwigsdorfu (dělák)	z KL Na	vedoucí kr. léto 1944	neznámé
Seitz, Robert (SS Oscha.; člen od 33)	14.01.1911 v Liedolsheimu (zemědělec)	Z KL Ma (kdo krema) duben 1944	K III a IV vedoucí kr. květen 1944	neznámé
Steinberg, Karl Fritz (SS- Oscha.; člen od 1941)	22.10.1897 v Atzendorfu, Sasko (předák zedníků)	1941- 18.01.1945	K I a II vedoucí kr. do května 1944 K I vedoucí kr. od května 1944	neznámé
Strutz, Robert (SS Ruff.)		doložen: 20.04.1943	B2 nebo 1 strážný asi září/říjen 1942	neznámé
Voss, Peter	18.12.1897 ve	1943-	KI-IV vedoucí	neznámé

2 NEJISTÉ ÚDAJE

Hertwig

Meier

Müller, SS-oberscharf.

Schmidt

3 NESPRÁVNÉ ÚDAJE

Graf, Otto; SS-unterscharführer, od 25.09.1942 v KL Au

Höcker, Georg; SS-hauptscharführer, od 25.09.1942 v KL Au

Weise, Gottfried; SS-unterscharführer, od května 1944 v KL Au

Wusch, Franz; SS-unterscharführer, od 19.09.1942 v KL Au

4 ZÁMĚNY

Achtermann = Ackermann

Forst = Voss

Kell = Kelm

Kuzschluss = Kurschuss

Mausfeld = Muhsfeldt

Puch = Buch

Zajc = Seitz

SEZNAM ZKRATEK

A I	staré krematorium v kmenovém táboře Osvětimi
Au	Auschwitz, Osvětim
AUT	Rakousko
B	provizorní zplynovací bunkr Brzezinka 1 a 2 (od 1944: V)
BA	stavební úsek
Bl.	blok
CZ	Česko
Bu	Buchenwald
Čl.	člen
Da	Dachau
DR	Německá říše (Deutsches Reich)
F	Francie

-f.	vedoucí, vůdce
GG	Generální gouvernement (okupované Polsko, pozn. překl.)
Gh	ghetto
GK	plynová komora
GR	Řecko
HKB	vězeňský nemocniční barák
HOL	Holandsko
H.S.	Horní Slezsko
HUNG	Maďarsko
FFM	Frankfurt n. Mohanem
ITA	Itálie
K/Kr./Krema	krematorium (Brzezinka, I – IV)
Kdo	pracovní komando
KL	koncentrační tábor
LIT	Litva
Ma	Majdanek
Mau	Mauthausen
Maz.	Mazowiecki
Na	Natzweiler-Struthof (koncentrační tábor v Alsasku)
PL	Polsko
RSMA	Hlavní úřad říšské bezpečnosti
RUM	Rumunsko
RUS	Rusko
SA	Sturmabteilung
Sah	Sachsenhausen
SK	trestná rota
SLO	Slovensko
SOKO	zvláštní komando
SS	Schutzstaffel
SS-Hscha	SS-Hauptscharführer
SS-Oscha	SS-Oberscharführer
SS-Ostuf.	SS-Obersturmführer
SS-Rttf.	SS-Rottenführer
SS-Strm.	SS-Sturmmann
Terez.	Terezín
Tr.	transport
USA	Spojené státy americké
VA	vyhlazovací tábor
VD	Volksdeutscher (etnický Němec, příslušník německé menšiny)

Příloha č. 15

Vstupní brána do hlavního tábora Auschwitz.

Z mých cest dokládám na fotografiích a dokumentech znázorněné utrpení lidí, kteří museli zažít hrůzy života v koncentračním táboře.

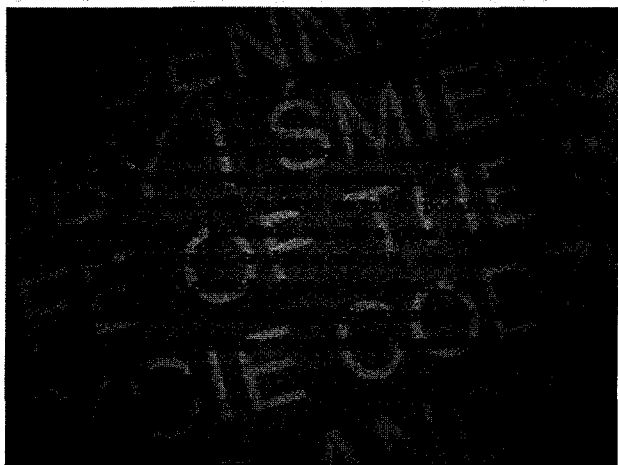
Příloha č. 16

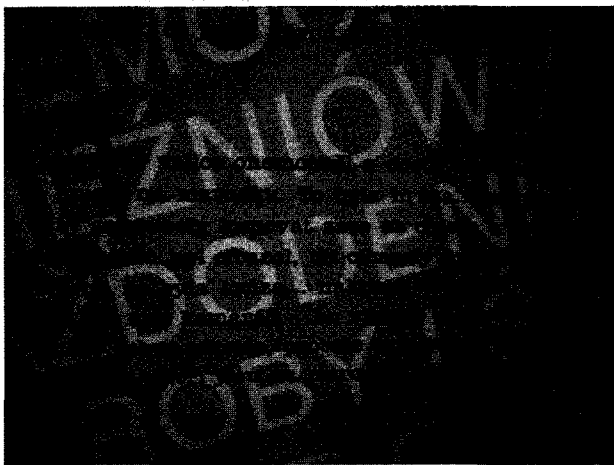
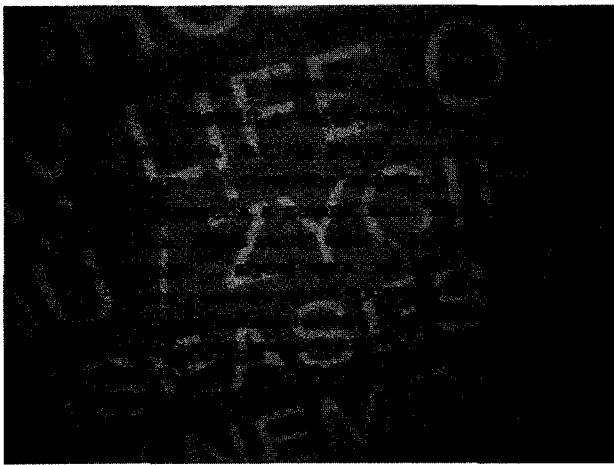
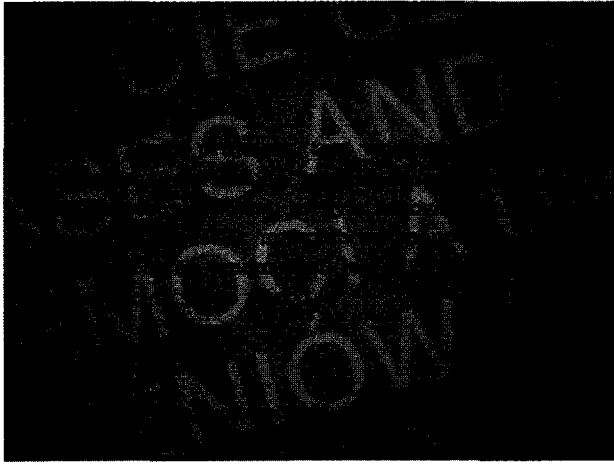
Elektrické dráty nabitě elektřinou.

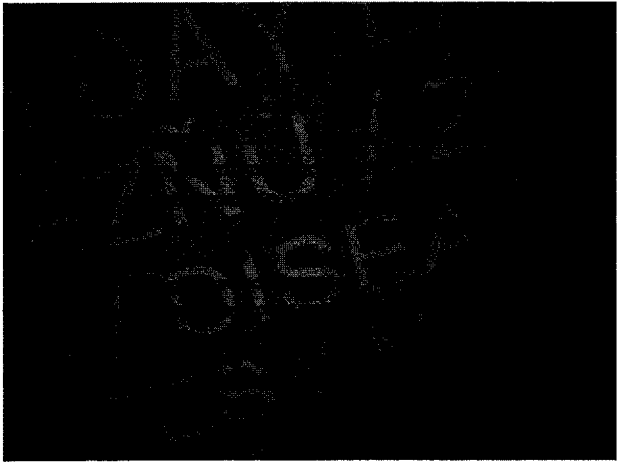
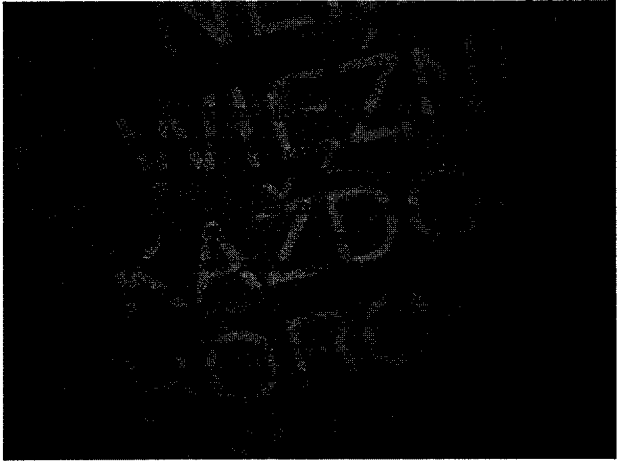

Příloha č. 17

Úryvky ze zpovědí přeživších.

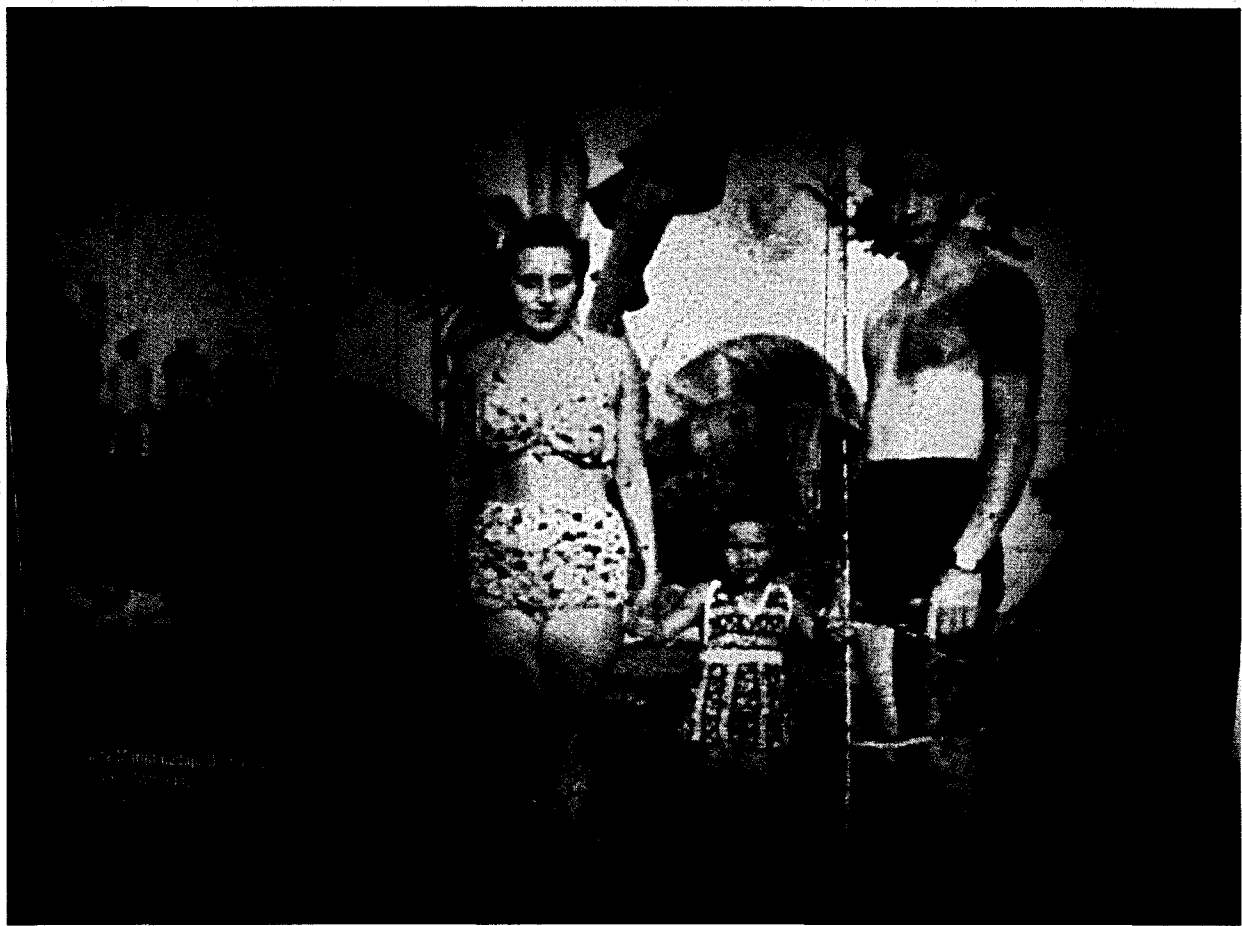

Příloha č. 18

Spokojený život versus na pokraji smrti.

Pro srovnání, co znamenal hlad a fyzické i psychické vyčerpání, naznačím na dvou obrázcích.

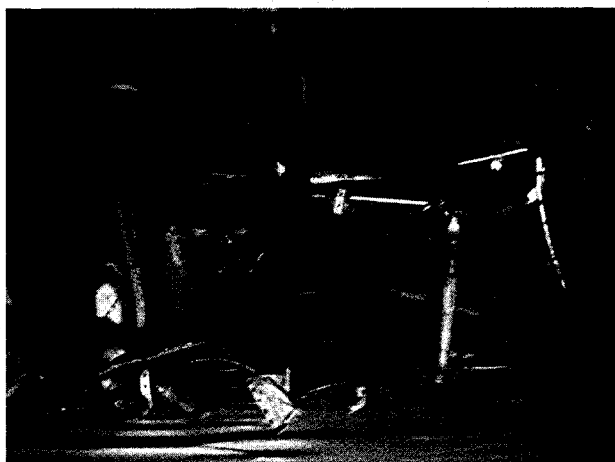
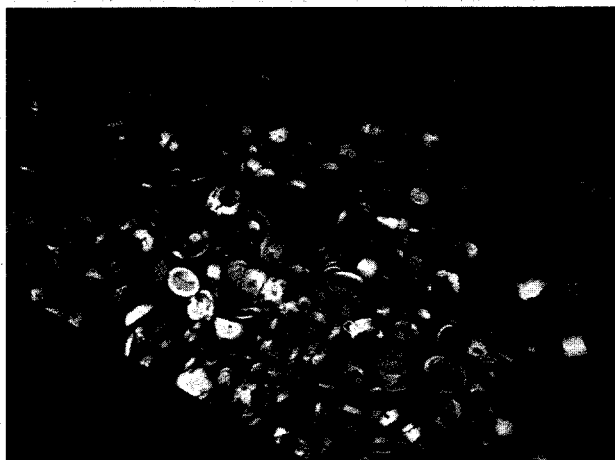

Příloha č. 19

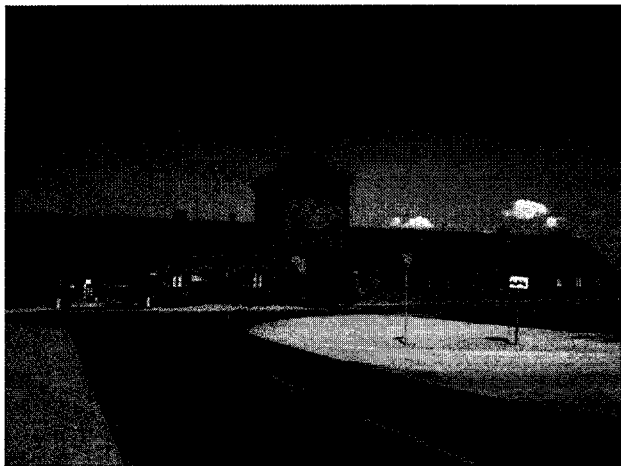
Zabavené věci.

To, co zbylo po masových transportech lidí na smrt.

Příloha č. 20

Vstupní brána do továrny smrti – Birkenau.

Příloha č. 21

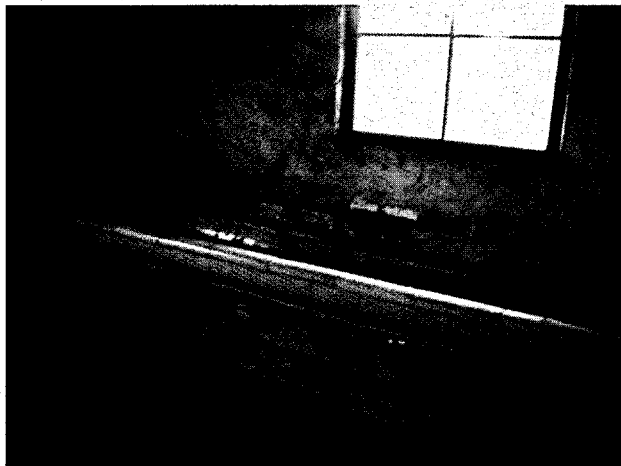
Rozhled z hlavní strážní věže.

Příloha č. 22

Umývárny.

U některých zděných ubikací byly uvnitř na jejich konci, většina však byla bez umýváren a latrín, ty byly umístěny podél tábora za ubikacemi.

Hromadné umývárny, na které se mohlo jen v určitý čas, za zděnými ubikacemi.

Příloha č. 23

„Palandy“.

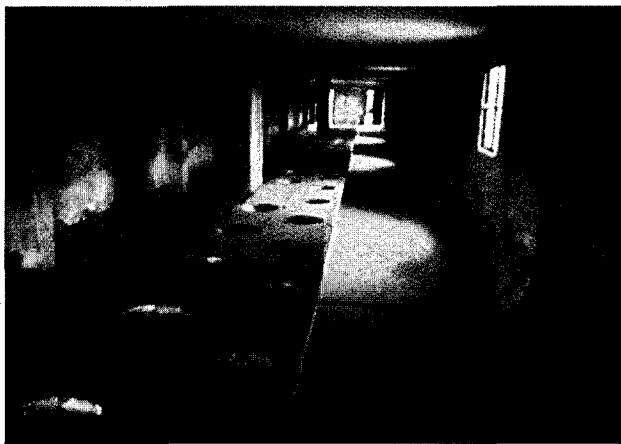
Ve zděných blocích, kde často lidé neměli ani přikrývku či pouhý slamník.

Příloha č. 24

Latríny.

Hromadné latríny ve zděném bloku.

Příloha č. 25

Vlasy.

Pro účely průmyslu byly vyváženy do Říše.

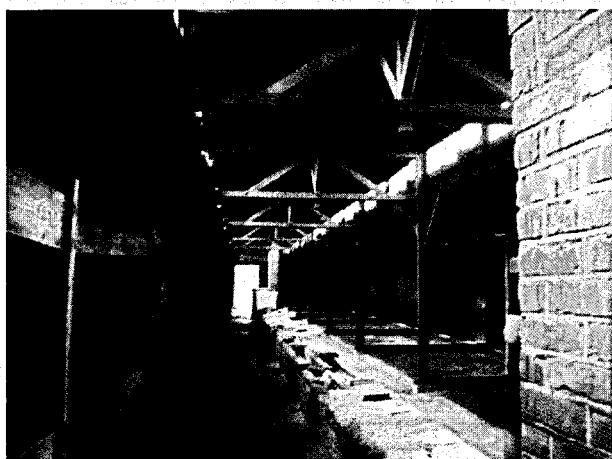
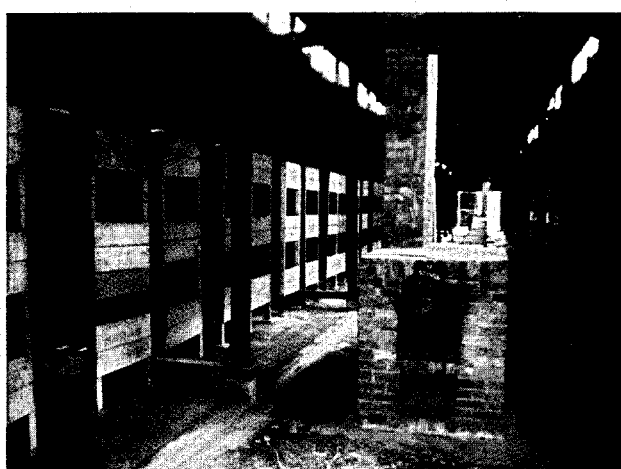

Příloha č. 26

Ubikace.

Autentický snímek z dřevěných ubikací, které byly nesmírně přeplněny. Zajatci se často museli střídat při spánku, aby si mohli lehnout, i když jen na zem. Níže obrázky z těchto ubikací v současnosti.

Příloha č. 27

Koleje u krematorií.

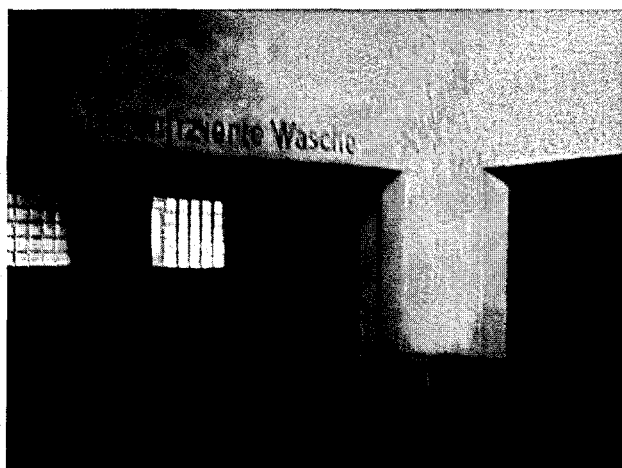

Příloha č. 28

Obrázky ze „sauny“.

Odhmyzovací bubny a sprchy.

Příloha č. 29

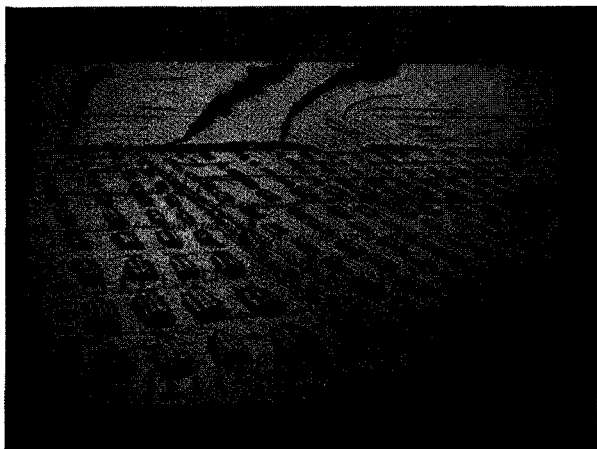
U sauny.

V současné době krásný rybníček v malebné krajině. Dříve místo pro spálené oběti – úložiště popela a ostatků.

Příloha č. 30

Autentický obrázek těch, kteří tady museli žít.

Příloha č. 31

Pověstný blok č. 25.

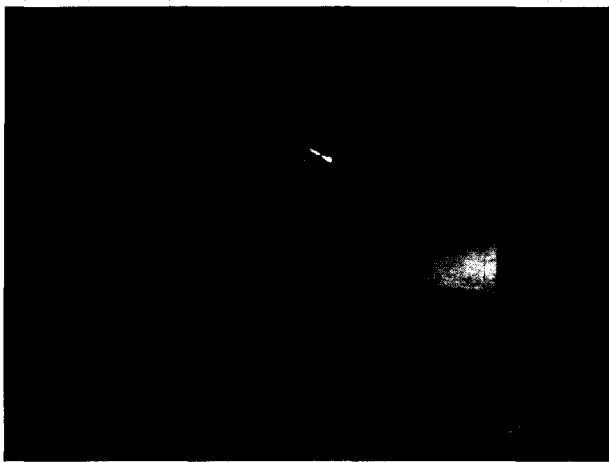
Sběrný blok obehnán zdí pro ty ženy, jež byly určeny do plynové komory.

Příloha č. 32

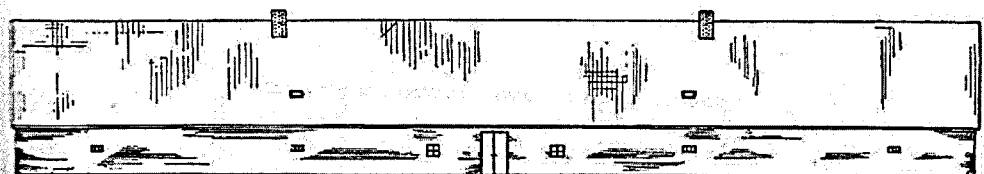
Blok 16d.

V ženském táboře, na němž byly soustředěny děti.

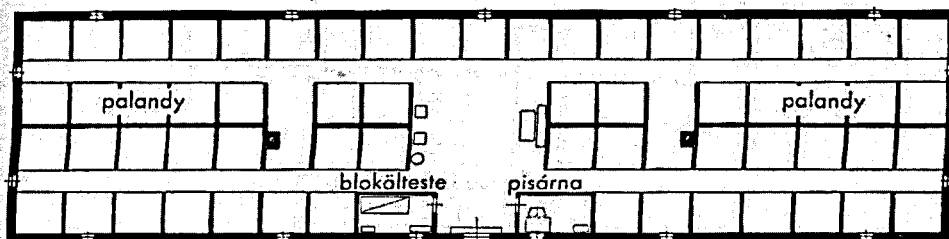

Příloha č. 33

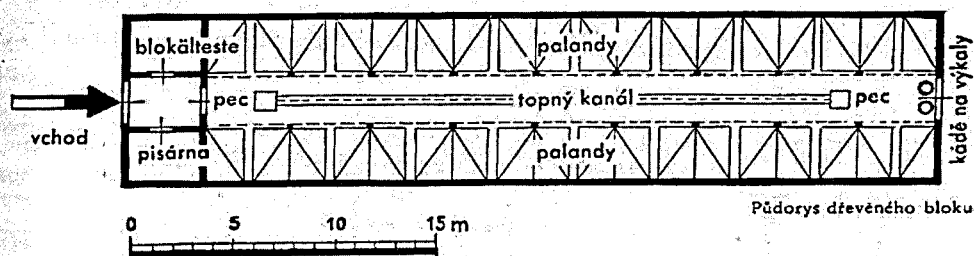
Plánek zděných a dřevěných bloků.¹⁴

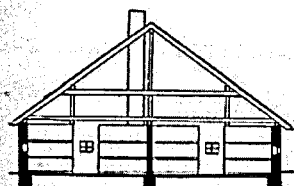
Průčelí zděného bloku

Půdorys zděného bloku

Půdorys dřevěného bloku

Řez zděným blokem

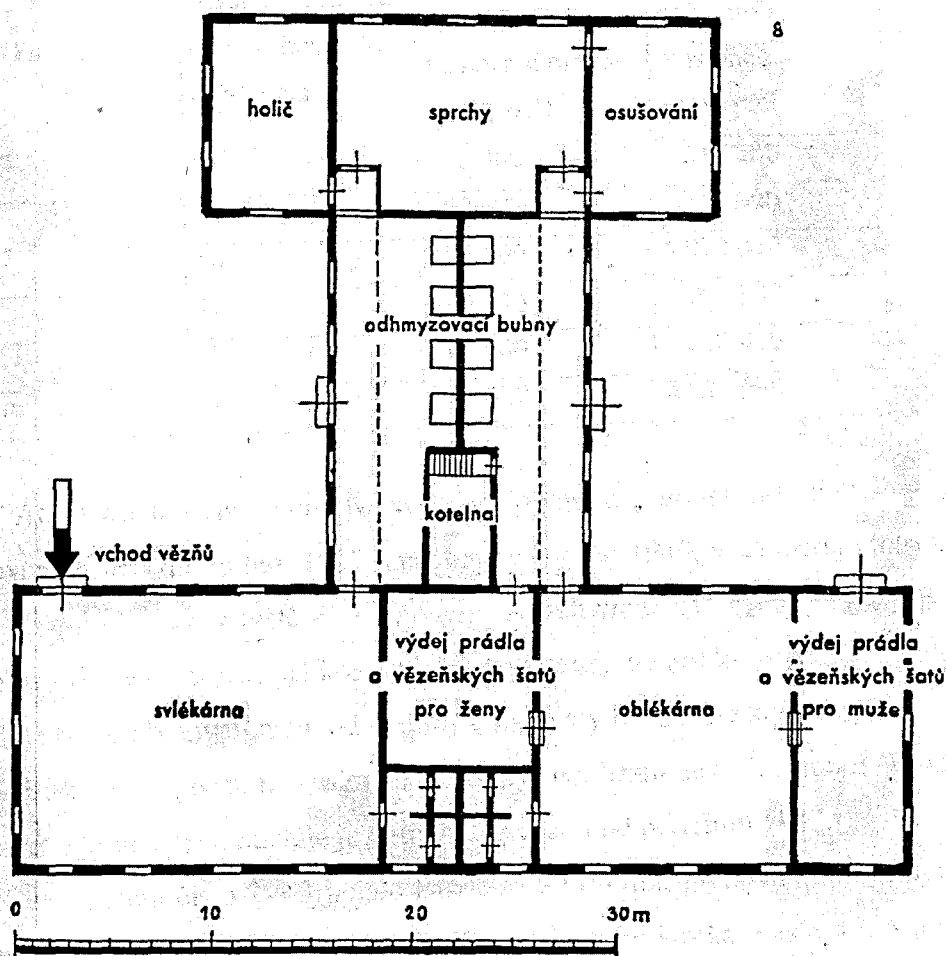
Řez dřevěným blokem

Plány zděného a dřevěného bloku

¹⁴ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt: Dokument o Osvětimi*. Praha: Orbis, 1956.

Příloha č. 34

Plán „sauny“.¹⁵

Plán desinfekční stanice. Desinfekční stanice byla asi 45 m dlouhá a 45 m široká. Vězňové vstupovali do svlékárny, procházeli místností se čtyřmi odhmyzovacími bubny a s kotelnou k holiči, potom přišli pod sprchy. Pak se osušovali v místnosti pro osušování a odtud šli chodbou za odhmyzovacími bubny do oblékárny, při které byl výdej prádla a vězeňských šatů pro muže a pro ženy.

¹⁵ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt: Dokument o Osvětimi*. Praha: Orbis, 1956.

Příloha č. 35

Krematoria.¹⁶

Statistika byla sestavena na základě výpovědí a dochovaných dokumentů objasněných v Norimberském procesu. Ukazuje množství spálených mrtvol.

Číslo krematoria	Počet měsíců, po které krematoria existovala	Výkonnost krematorií při spalování mrtvol za 1 měsíc	Výkonnost za celou dobu existence krematorií
1	24	9 000	216 000
2	19	90 000	1 710 000
3	18	90 000	1 620 000
4	17	45 000	765 000
5	18	45 000	810 000
celkem		279 000	5 121 000

V Auschwitzu byla vybudována jedna plynová komora pro 600 - 800 lidí s pěti spalovacími pecemi na jaře 1942 a zrušena v červnu 1943, v tabulce je toto krematorium pod číslem 1. Do návštěvy Himmlera Auschwitzu (v červnu 1942) se plynovalo v krematoriu v oblečení, jelikož bylo zakrvácené, nemohlo se odvážet Němcům, tak nařídil, aby se plynovali nazí, od té doby existovaly fingované koupelny.

V Birkenau zpočátku spalovali mrtvoly na hranicích do února 1943, kdy byla dostavena krematoria. Stavěla je komanda z vězňů od podzimu 1942.

Krematorium číslo 2 a 3 pojalo každé až 2 000 lidí, plynová komora byla v podzemí s patnácti pecemi. Byla 104 metrů dlouhá a 52 metrů široká. Číslo 4 a 5 byla menší, 67 metrů dlouhá a 13 metrů široká, přízemní, s kapacitou 2 000 lidí, s osmi pecemi. Každé krematorium mělo celkem osm plynových komor, tedy pro 8 000 lidí, s celkovým počtem 46 pecí. Každá pec spálila nejméně tři oběti za dvacet minut. 20 000 životů bylo zničeno za 24 hodin.

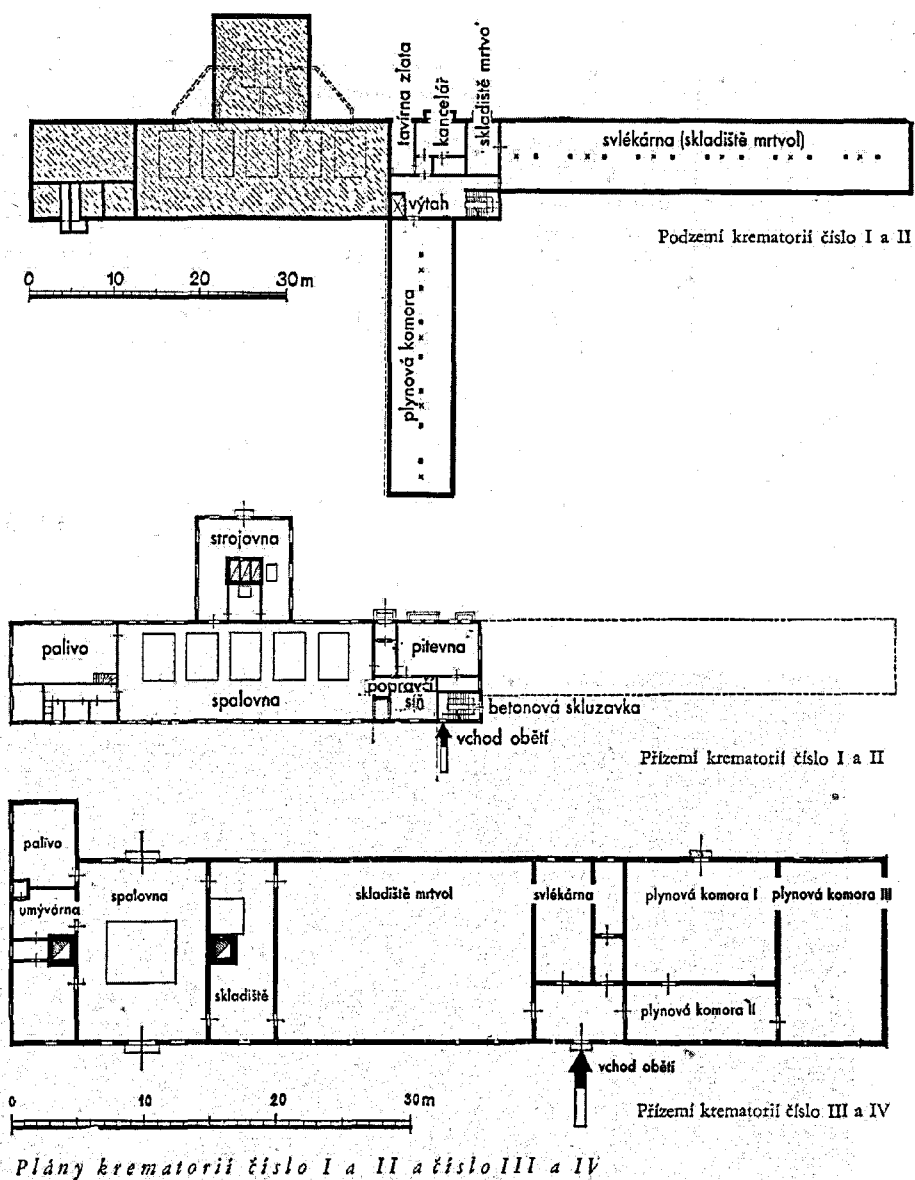
Poslední plynování proběhlo 29. října 1944 (čeští Židé), poté bylo úředně zastaveno a krematoria 1 a 2 se začala bourat, sonderkommando bylo odvezeno do Mauthausenu. V lednu 1945 bylo zničeno krematorium č. 4.

¹⁶ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt: Dokument o Osvětimi*. Praha: Orbis, 1956, s. 104

Příloha č. 36

Plánky krematorií.¹⁷

21

¹⁷ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt: Dokument o Osvětimi*. Praha: Orbis, 1956.

Příloha č. 37

Tabulka znázorňující rozdělení transportu selekcí.¹⁸

80 % transportu následovalo smrt, uznáno práce schopných do konce války, kteří žili v táboře, bylo 400 000.

	Síla transportu	Pracovní nasazení		Plyn	
		Muži	Ženy	Muži	Ženy
21. ledna 1943	2000	254	164	602	980
24. ledna 1943	2029	148	80	623	1178
27. ledna 1943	993	212	72	197	512
	5022	614	316	1422	2670

Příloha č. 38

Apely.¹⁹

Apel v ženském maďarském táboře v úseku BIIc. Ženy stály několik hodin na sčítacím apelu před kuchyňskou budovou.

¹⁸ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt: Dokument o Osvětimi*. Praha: Orbis, 1956, s. 130

¹⁹ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt: Dokument o Osvětimi*. Praha: Orbis, 1956.

Příloha č. 39

Dopis na rozloučenou.²⁰

POSLEDNÍ POZDRAVY

List na rozloučenou

Manželka vězně číslo 73 043 Elly Kulkové poslala tento list svému muži dne 30. června 1944, před očekávanou cestou do plynové komory. Jeho snímek je v obrázkové příloze.

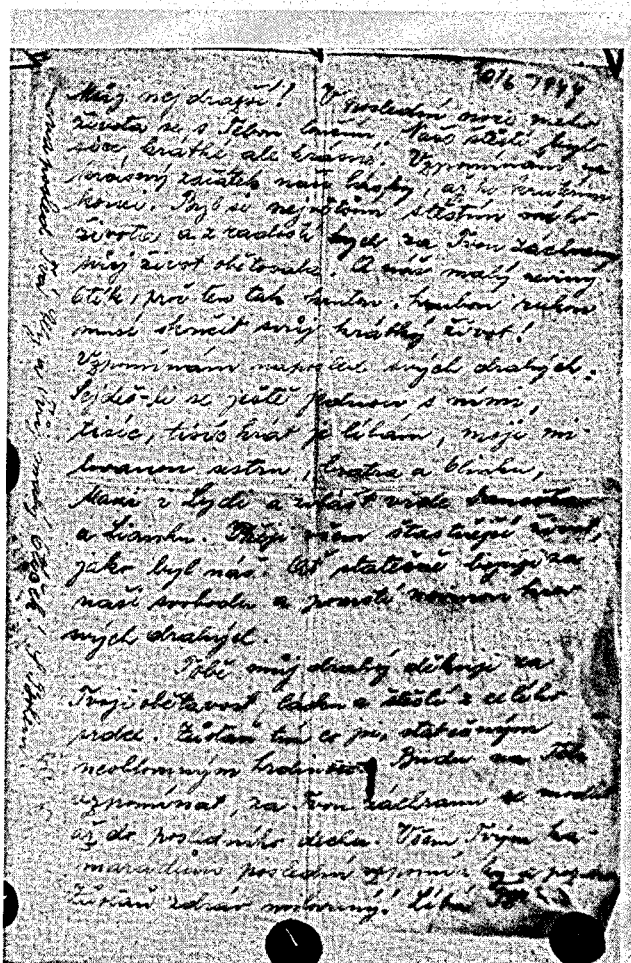
Můj nejdražší. V poslední noci mého života se s Tebou loučím. Naše štěstí bylo sice krátké, ale krásné. Vzpomínám na krásný začátek naší lásky až ke krutému konci. Byl jsi největším štěstím mého života a s radostí bych za Tvou záchranu svůj život obětovala.

A náš malý nevinný Otík, proč ten tak krutou, hrubou rukou musí skončit svůj krátký život!

Vzpomínám naposled svých drahých. Sejdeš-li se ještě jednou s nimi, tisíckrát je líbám, svoji milovanou sestru, bratra a Olinku, Maxi i Lydi a zvláště vřele Danečka a Lianku. Přeji všem šťastnější život, jako byl náš. Ať statečně bojují za naši svobodu a pomstí nevinnou krev svých drahých.

Tobě, můj drahý, děkuji za Tvoji obětavost, lásku a štěstí z celého srdce. Zůstaň tím, co jsi, statečným, neoblomným hrdinou. Budu na Tebe vzpomínat, za Tvou záchranu se modlit až do posledního dechu. Všem Tvým kamarádům poslední vzpomínky a pozdravy.

Zůstaň zdrav, milovaný! Líbá Tě naposled Tvá Elly a Tvůj malý Otíček!
S Bohem.

List na rozloučenou. Manželka autora E. Kulky poslala tento list svému muži dne 30. června 1944 před očekávanou cestou do plynové komory.

²⁰ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt: Dokument o Osvětimi*. Praha: Orbis, 1956, s. 161

Příloha č. 40

Cesta ke krematoriu.²¹

Skupina žen a dětí pomalu pochoduje po silnici mezi tábory směrem ke krematoriu.

²¹ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt: Dokument o Osvětimi*. Praha: Orbis, 1956.

Příloha č. 41

Poslední chvíle.²²

²² KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt: Dokument o Osvětimi*. Praha: Orbis, 1956.

Příloha č. 42

Kanada.²³

Na rampě v Birkenau zbyly po příjezdu každého vlaku hory zavazadel. Členové Vyklizovacího oddílu Kanada je připravují k naložení na vozy, které odvezou kořist do zvláštního skladištního tábora (Effektenlager).

Členky Vyklizovacího oddílu Kanada třídí obsah zavazadel, rozdělují jednotlivé předměty do skupin. Přitom prohledávají součástky oděvů a jiné předměty, zda v nich nejsou ukryty valuty a drahé kovy.

²³ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt: Dokument o Osvětimi*. Praha: Orbis, 1956.

Příloha č. 43

Početní stav vězňů k 6. 10. 1944.²⁴

Ženský koncentrační tábor KL Au. II.

Oddělení III/a

B Ia-b, B II -b.c.g., B III.

Birkenau 6. 10. 1944.

Početní stav vězňů:

Stav vězňů z 5. 10. 1944 42 961

Přibýlo dne 5. 10. 1944

Dodání do vazby 5

Přechodní židovští vězňové 157

Přemístění 41 203

Ubylo dne 5. 10. 1944

Zemřelí přirozenou smrtí. 6

S. B. *) 2 056

Přemístění 2 555

Útěky 3 4 620

Vězňů celkem 38 544

SS Obersturmführer
(Nečitelný podpis)

*) S.B. = Sonderbehandlung, krycí šifra pro popravy v plynových komorách.

²⁴ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt: Dokument o Osvětimi*. Praha: Orbis, 1956, s. 191

Příloha č. 44

Druhá likvidace rodinného tábora.

„Vězňové tohoto tábora, tedy rodiny s dětmi, byli nešťastní lidé, kteří od března 1944 do července téhož roku v plném vědomí očekávali svou popravu plynem. Vlivem nepříznivé situace na frontách rozhodli však nacisté jinak. Vybrali všechny práce schopné muže a ženám doporučili, aby se odloučily od svých dětí a šly na práci do jiných táborů, že tak mohou zachránit své životy. Rozhodnout se bylo tím těžší, že tehdy v létě 1944 se již zřetelně rýsoval blížící se konec nacismu zásluhou rychlého postupu vítězné Sovětské armády. Odjezd z osvětimského tábora znamenal tedy pro ně naději na záchranu života, ovšem za cenu, že jejich děti budou usmrceny. Očitý svědek z krematoria nám tehdy vyprávěl podrobnosti o nesmírném hrdinství těchto matek. Do krematoria číslo 4 přivázely nákladní automobily matky s dětmi. Svlékárna se pomalu plnila. Esesáci v čele s velitelem Kramerem učinili řadu bezpečnostních opatření, neboť si byli vědomi, že tito vězňové dobře vědí, co je čeká. Kulomety, plamenomety a esesáčí psi i značně posílená smečka esesáků, to vše bylo mobilisováno kolem plynových komor a krematorií. V čekárně před plynovou komorou stála také jedna matka se svou asi pětiletou dceruškou. Dítě bylo netrpělivé dlouhým čekáním. Neustále se vyptávalo matky, jak dlouho to ještě bude trvat, kdy už pojedou. Matka se slzami v očích ji utěšovala: „Bud' hodná, už to nebude dlouho trvat, pojedeme za babičkou a za dědečkem. Musíme se ještě vykoupat, pěkně se potom oblečeme a už pojedeme..“²⁵

²⁵ KRAUS, Ota; KULKA, Erich. *Továrna na smrt*. Praha: Orbis, 1956, s. 85

Příloha č. 45

Přeživší.²⁶

Ve své práci bych ráda uvedla data a místa věznění konkrétních lidí, kteří pronásledování a koncentrační tábory přežili²⁷. Je to stručné zmapování osudů jedinců židovské národnosti, jak dlouho snášeli utrpení na odlišných či stejných místech věznění. Osudy se prolínají, aniž by se navzájem znali.²⁸

Náhody, jenž pomohly přežít, byly individuální a velmi náhodné, až osudové. Řadí se k nim vlastnictví dobrých bot, pracovní zařazení, těm, co se podařilo ukrýt na nějakou vesnici a byli deportováni až později, ukrátili své utrpení třeba o 1,5 roku tam strávených v relativním klidu a tím se zvýšila jejich šance na přežití v koncentračním táboře.

Názorné příklady jedinců ukazují, že směr osudů českých Židů i ostatních se ubíral po stejné cestě a rozděluje se v Osvětimi.

Frankl, jeden z těch, co měli štěstí žít dál, říká: „*Snad ještě žádná generace nepoznala člověka tak, jako ho poznala generace naše. Co tedy je člověk? Je to bytost, která vynalezla spalovací pece. Je to však současně i bytost, která šla do plynových komor vzpřímeně a s modlitbou na rtech.*“²⁹

²⁶ Lidé, jenž neprožili válku pohledem vězňů v koncentračním táboře, si mysleli, že ti, co ji přežili, museli být buď ti, co šli přes mrtvoly, nebo ti nejlepší z masy. Avšak pravda je ta, že jen náhoda určovala, kdo přežije.

²⁷ V koncentračních táborech zemřelo přibližně 6 000 000 lidí (Erich Kulka a Ota Kaus hovoří až o 8 000 000), z toho téměř polovina, respektive 3 500 000 jen v Birkenau, z toho neuvěřitelných 90 % tvořili Židé. Pro názornou představu - nejvíce lidí, a to přes 2 000 000, byli občané Polska a Ruska, 400 000 z Maďarska, 200 000 z Německa, také stejný počet z Česka, Slovenska a Francie. Vždy 80 % transportu následovalo krematoria.

²⁸ Každý přeživší se zmiňuje o tom, že nevěřili, že se lidé zabíjejí v plynových komorách, hlad se snažili zahánět smyšleným vařením, většina z nich věřila, že po Osvětimi nic horšího není, ovšem někdy se přesvědčili, že i horší podmínky jsou, i když už nepobývají ve stínu krematorií. Ve svých výpovědích se nezaměřují na téma hygieny, ale především na hladovění a hlavně na tíživou žízeň a zimu. Také se ve svých vzpomínkách zabírají spíše zimou, o létě se téměř nezmiňují.

²⁹ FRANKL EMANUEL, Viktor. *A přesto říci životu ano*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 99

HELENA SCHÜTZOVÁ, NAROZENÁ 22. 11. 1899, U BEROUNA

GHETTO TEREZÍN

Červen 1942

- Vyráběla v dílně hračky pro německé děti, díky synově výhodné pracovní pozici.

OSVĚTIM

Prosinec 1943

- Prala pro spoluvězeňkyně, pak pro velitele tábora.

HAMBURK

4. 7. 1944

- Práce v továrně, do které později 3 měsíce dojížděla z koncentračního tábora Neuengraben, poté opět v Hamburku.

BERGEN-BELSEN

Únor (duben) 1945

Znamé náhody, jenž pomohly přežít:

- Získala více jídla díky synovi, jenž pracoval v kuchyni, stejně tak byla na čas chráněna před transporty.
- Měla odjet zářijovým transportem, ale i se synem se schovala ve sklepě a odjela až dalším – tím se vyhnula jasné smrti zplynováním.
- V rodinném táboře dostávala o 1 polévku více – uklízela z vlastní iniciativy blok – dala ji však synovi. Prala i spoluvězeňkyním až pro německého velitele tábora, za což dostávala chleba a z balíčků si mohla vzít prášek na praní a často tam našla i cigarety, za které měla několik kilo chleba.
- Po osvobození onemocněla tyfem, ale zázračně se vyléčila.
- V Bergen-Belsenu přišla svoboda dříve, než mohli být zabiti.
- Jen náhodně byl Bergen-Belsen objeven a osvobozen díky špatnému směru letadla.

FELIX KOLMER, NAROZEN 3. KVĚTNA 1922, PRAHA

GHETTO TEREZÍN

Listopad 1941

- Byl zařazen do komanda, které přijelo do ghetta jako první, aby připravilo město pro soustředění zajatců. Pracoval zde jako truhlář.

OSVĚTIM

Říjen 1944

- V tomto měsíci začaly masové transporty z Terezína a jelikož v té době s největší pravděpodobností, kdy přijel do Birkenau, byl už rodinný tábor zrušen, selekce proběhla přímo u rampy a on se ocitl v mužském hlavním táboře.

FRIEDLAND

Zima 1945 až květen 1945

- Pracovní tábor, v němž přežíval a vykonával nucenou práci v továrně, vzdálenou jednu hodinu.

Znamé náhody, jenž pomohly přežít:

- Vyučil se truhlářem a tak v Terezíně získal výhodné pracovní zařazení pro sebe i blízké, stejně tak byl chráněn před transporty, což bylo životně důležité.
- Měl neskutečnou touhu žít umocněnou láskou k dívce Lianě, která se dostala do Terezína také.
- Při bičování zhasla světla a vězeň vykonávající trest bil mimo jeho tělo.
- V Terezíně měl šanci na útěk, ale tu promarnil.
- Dostával matčiny příděly v ghettu.
- V Osvětimi ho udržovala při životě naděje na osvobození a touha shledat se s Lianou, se kterou se v Terezíně oženil.
- V květnu 1945, jeden den před osvobozením pracovního tábora, utekl při bombardování, ostatních 400 lidí druhý den postříleli vojáci SS.

RUTH ELIAS, NAROZENÁ ROKU 1922, OSTRAVA

Září 1939

- Utekla s otcem, nevlastní matkou, tetou a sestrou na venkov u Brna, kde se skrývali jeden a půl roku na statku, poté byli odhaleni a museli nastoupit transport.

GHETTO TEREZÍN

Duben 1942

- Zde zastávala zdravotní sestru, pak se dostala do kuchyně až k výrobě rakví.

OSVĚTIM

Polovina prosince 1943

HAMBURK

Červen 1944

- Pracovala tři dny při odklizení trosek, pak byla převezena do Ravensbrücku, ženského tábora, a jelikož byla těhotná, byla odvezena zpět po dvou dnech do Osvětimi.

TAUCHA

Říjen 1944

Známé náhody, jež pomohly přežít:

- V září 1939 utekla s rodinou na venkov, kde byla 1,5 roku a tím byla ušetřena na pár měsíců utrpení.
- Díky lásce z venkova byla posílněna její vůle žít dál, vdala se za Konyho v Terezíně.
- V ghettu pracovala v kuchyni, mohla si tak ukrást něco navíc a použít to i k výměnnému obchodu. Získala jednu z výhodných pozic.
- Tím, že se zde vdala, vyhnula se transportu do neznáma.
- Byla odvezena jako personál do dětských ubytoven, ale reklamovala to tím, že všichni tam pracující byli svobodní a ona už vdaná, a tím byla vrácena do ghetta a její život zachráněn, jelikož ostatní personál byl i s dětmi odvezen do koncentračního tábora a zplynován.

- Při životě ji udržovala láska a společný život s Konym.
- V těhotenství při věznění v Osvětimi jí dával jeden muž obden jídlo navíc.
- Při selekci si zachránila život: „*Poprosila jsem své kamarádky, které byly za mnou, aby se zařadily přede mne. Napadlo mne, že možná když muž Mengele uvidí ta mladá ženská těla, přehlédne mé vystouplé břicho.*“³⁰ Dostala se tak do ženského tábora. Rodinný tábor, kde zůstali nemocní, staří, matky s dětmi, byl postupně odvážen do plynových komor.
- Zhruba po 6 měsících byla odvezena do Hamburku, zde dostávala lepší jídlo i ubytování.
- Až v devíti měsících těhotenství byla odhalena.
- V Ravensbrücku měla být druhý den se všemi těhotnými z tohoto místa poslána do porodnice, ale ukázalo se, že to byla cesta do vyhlazovacího tábora, kde byly všechny ženy poslány do smrtících místností. Ona ale vymyslela lest, porodní bolesti své kamarádky, a tak tam zůstala i s ní.
- Z Ravensbrücku byla poslána zpět do Osvětimi do plynové komory, cestou si však odpárala žlutou hvězdu a pod ní byla červená. Zařadila se tak do skupiny politických vězňů s nimiž nejednali už jen jako s pouhým číslem a dostala se tak zpátky do ženského tábora na nemocniční blok, kde porodila, ale dítě nesměla kojit a tak zemřelo.
- Avšak díky usmrcení novorozence se uchránila před smrtí plynem.
- Od října 1944 žila v pracovním táboře Taucha, kde dostávala jídlo díky krádežím chleba. Byla v komandu, které zajišťovalo transporty jídla a různých jiných potřebných věcí do tábora (př. uhlí). Mohla si tak něco odcizit.
- V Tauche před osvobozením se vyhnula pochodu smrti, jelikož zůstala v táboře s nemocnými. Poté utekla z tábora, což představovalo záchranu, neboť podle vzoru jiných táborů by i oni zde byli upáleni.

³⁰ ELIAS, Ruth. *Naděje mi pomohla přežít*. Ostrava: Sfinga, 1994, s. 159

**RÁCHEL BERNHEIMOVÁ – FRIEDMANNOVÁ, NAROZENÁ 4. 6. 1922,
MUKAČEVO³¹**

Rok 1939 - 1944

- Rodné městečko bylo obsazeno Maďary, kteří toto území dostali po kolaboraci s Německem, nastala změna režimu a začátky diskriminace Židů. 20. března 1944 vstoupili Němci do města a začalo ponižování, konfiskace majetku a stupňující se útlak. Po měsíci byla vyhrazena dvě ghetta přímo v Mukačevu.

OSVĚTIM

Duben 1944

- Vyhnaní z ghetta a nástup transportu, jeli 3 až 4 dny do Osvětimi – Auschwitz. Odtud vybrané ženy odjely na statek, z kterého každý den chodily na kopání zákopů, což podle její výpovědi bylo horší než samotná Osvětim. Poté pochod smrti, kdy 8 dní pochodovaly bez jídla, jedly jen sněhové vločky.

Znamé náhody, jenž pomohly přežít:

- Utekla z pochodu smrti, kdy se dostala do německé vesnice a se dvěma kamarádkami tvrdily, že jsou maďarské fašistky prchající z domovů před ruskými vojáky.
- Rusové ji chtěli při vstupu do vesnice znásilnit a zabít, zabili její kamarádky, jí se podařilo utéci k jiné skupince Rusů, kteří jí pomohli a byla následně ošetřena.

³¹ Její otec zemřel po operaci, matka po příchodu do Osvětimi byla selekcí oddělena a též den poslána do plynové komory. První z mladších sester (14 let v té době) se ztratila v Osvětimi a už ji neviděla (zabita plynem). Druhá sestra náhodou utekla z nemocničního bloku do ubytovacího bloku a tím přežila. Jeden ze dvou bratrů zemřel těsně po válce při vykolejení vlaku. Byla 37. člověkem, jenž se vrátil do Mukačeva z celkového počtu 17 000.

ZDENKA FANTLOVÁ, NAROŽENA ROKU 1922, BLATNÁ, OD R. 1925 ŽILA V ROKYCANECH³²

GHETTO TEREZÍN

Leden 1942

- S matkou a sourozenci dostala předvolání k transportu. V Terezíně škrábala brambory a poté získala práci v kuchyni.

OSVĚTIM

17. října 1944

HORNÍ SLEZSKO – KURZBACH (pracovní tábor)

Listopad 1944

- Odjel sem transport s dvěma tisíci žen na kopání, pak odnášení stromů.

ZAČÁTEK POCHODU SMRTI

21. ledna 1945

GROSS ROSEN

Začátek února 1945

- Z něho se o týden později vydaly na další pochod smrti, nyní už desetitisíce žen – odjely přeplněným vlakem natolik, že byly mnohé ušlapány.

MAUTHAUSEN

- Po čtyřech dnech cesty dorazily sem, kdy na cestě neměly vůbec žádnou vodu ani jídlo.

POTÉ

- O týden později dojely zase na jiné místo – jely osobním vlakem až do Protektorátu bez jídla a pití, až se dostaly zpět na německé území po pěti dnech.

BERGEN-BELSEN

³² Její otec byl zatčen pro udání poslechu rozhlasu sousedem, prošel koncentračním táborem, až nakonec zemřel při pochodu smrti. Sestra prošla tím samým utrpením a krátce před osvobozením v Bergen-Belsenu zemřela po potratu. Matka po příjezdu do Osvětimi byla rozdělena selekcí. Přítel Arno byl odvezen z Terezína, jeho transport byl odvetou za atentát na Heydricha, byli postříleni.

Konec února 1945

Znamé náhody, jenž pomohly přežít:

- Měla být odvezena z Terezína do Auschwitzu³³, ale díky kamarádce a solidaritě, byla vyškrtána na poslední chvíli z listiny.
- Na měsíc se dostala z ghetta na práci při vysazování stromků.
- Schovala si při prohlídce v Birkenau v sauně prstýnek do úst, jehož objevení by znamenalo okamžitou smrt. Ve chvíli, kdy měla ústa otevřít, na vojáka zavolal jiný, ať si pospíší, a tak šla dál...
- Dozorkyně ji bila bičem kvůli krvácení, zachránil ji povel odejít do oblékárny.
- Její blok byl odvezen auty před plynovou komoru, a jako zázrakem, když tam stály 1 den a 1 noc, přišlo nařízení, že odjede transport žen na kopání zákopů a že ony mají jet také.
- Kurzbach měl být vyklizen, ty co mohly chodit, nastoupily pochod smrti, nemocné měly zůstat. Ještě zdály slyšely, jak všechny nemocné postříleli. Němci nechtěli, aby vězně získali Rusové.
- Pochodovaly 5 dnů bez spánku v minus 30 stupních, mnoho jich vysílením, hladem a zimou padlo na zem a byly zastřeleny, pochod trval celkem 14dní! Jen obrovská vůle ji vedla a pomoc přítelkyň, kdy za chůze spaly a byly ostatními vedeny, téměř bez bot, mokré, bez jídla..... 450km!³⁴
- Bergen-Belsen byl v březnu r. 1945 zamořen tyfovou epidemií, tisíce jich umíralo v přeplněném táboře, do kterého přicházeli vězni z ostatních vyklizených táborů.
- Už umírala, když zaslechla vnitřní hlas, který jí říkal, že ještě nesmí zemřít. Nemohla chodit, a tak se plazila ze svého bloku a dostala se do bloku, kde byla zřízena stanice Červeného kříže. Angličan ji našel, dal jí napít, nechal ji tam a druhý den ji odvezl z tábora do provizorní nemocnice.
- Díky studiu anglického jazyka mu mohla říci, že umírá a potřebuje okamžitou pomoc, ne až za pár dní, kdy na její blok přijde řada.
- Vážila 35 kilo, nohy ji vůbec neudržely.
- Mezinárodní červený kříž organizoval pro tisíce těžce nemocných léčení ve Švédsku a ona tam byla poslána proti své vůli (odjela 1. července 1945).

³³ Údajný transport „starých a nemocných“ v r. 1942, který po příjezdu byl ihned odvezen do plynových komor.

³⁴ Z jednoho tisíce došlo do koncentračního tábora Gross Rosen 600 žen.

VIKTOR EMANUEL FRANKL, NAROZEN 26. 3. 1905, VÍDEŇ³⁵

Tento spisovatel, lékař, psycholog, myslitel a zakladatel 3. vídeňské psychologické školy, prožil osobně útrapy koncentračního tábora a svým osudem nám přinesl poselství pro každého z nás. Byl svědkem 20. století a symbolem nepochopitelného přežití nacistického plánu vyhlazování. V zajetí se stal hledačem smyslu pro sebe i pro druhé.

Díky svým znalostem vnímal, co ostatní nemohli, po stránce psychické pozoroval realitu života v táborech, viděl ty, co ztratili vůli žít, ale i ty, co ji v sobě našli.

GHETTO TEREZÍN³⁶

Září 1942

- Odjel s rodinou a manželkou, působil zde jako lékař.

OSVĚTIM³⁷

1943 -1944

- Zde byl zařazen do pracovního komanda a byl přiřazen jako kopáč při stavbě dráhy.

KAUFERING

- V tomto pracovním táboře byl nesmírný hlad.

TÜRKHEIM (u tábora Dachau)

1945

- Tábor byl osvobozen v dubnu roku 1945 anglickými oddíly.

³⁵ Rakousko bylo obsazeno hitlerovskými vojsky v březnu roku 1938. Frankl překonal strasti války a zemřel roku 1997. Otec židovského původu pocházející z jižní Moravy zemřel v Terezíně na vyhladovění v 81 letech. Jeho matka, jenž byla Češka z Prahy, byla po příjezdu do Birkenau hned zplynována a zde zemřel i jeho bratr při práci v dole (sestra včas emigrovala do Austrálie). Jeho manželka Tilly byla v Osvětimi s Franklem rozdělena, a poté dále transportována do Bergen-Belsenu, kde zahynula až po osvobození anglickými oddíly.

³⁶ Dostal šanci v listopadu 1941 odjet díky americkému vízu, ale tím, že se nevztahovalo na rodinu, tak se této volby vzdal. Tilly měla díky své práci v Terezíně ochranu před transporty, Frankl měl být ale deportován a i přesto, že si nepřál, aby šla s ním, dobrovolně jela.

³⁷ Při jeho transportu proběhla už selekce poprvé přímo u rampy a pak vybraní byli odvezeni do sauny a tam na celém těle oholeni. Sčítal 1 500 osob, a z tohoto počtu 90 % týž den, rovnou po selekci, pochodovalo do krematoria. V té době už věděl, co si pod tímto názvem představit, věděl o plynových komorách.

Znamé náhody, jenž pomohly přežít:

- Na konci války, když vyklízeli vojáci tábor, on nastupoval do nákladního auta, aby opustil tábor a dočkal se svobody, Němci byli milí, jeho ale známý lékař vytáhl z posledního vozu. Dověděl se poté, že všichni, co tábor opustili, byli zabiti.
- V Birkenau při selekci byl poslán na levou stranu, jenž znamenala smrt, on ale za zády Mengeleho přešel do pravého zástupu, kde viděl známé lékaře.
- Znelíbil se dozorcí při práci a ten ho chtěl zabít, ale byl zachráněn kápem, jenž mu byl zavázán, Frankl využil svou profesi psychologa.
- Díky svým zkušenostem a profesi, dostal za nucené práce prémie v podobě dvanácti cigaret, které se rovnaly dvanácti polévkám, které znamenaly další záchranu.
- Byl zařazen do komanda, kde by ho čekala smrt, jelikož během tyfové nákazy v Dachau (Türkheim) pracoval jako lékař (záchrana před těžkou prací v době, kdy byl vysílen).
- Prošel skvrnitý tyfus, což byla nemoc v těchto podmínkách jistou smrtí, on se ale upnul na svůj rukopis a ten ho udržel při životě, stejně tak jako znalost medicíny, kdy věděl, že se musí udržet bdící, aby předešel cévnímu kolapsu.
- K vlastnímu přežití přispělo v neposlední řadě jeho odhodlání zrekonstruovat ztracený rukopis při příjezdu do Osvětimi, kdy mu byly odebrány veškeré věci, později vydaného pod názvem Lékařská péče o duši, který začal psát před uvězněním a pronesl si ho v podšívce kabátu.
- S ověřením jeho teorií v takové hraniční situaci, jakou byla Osvětim, věznění bylo pro něho psychologické pozorování, prověřil si platnosti vůle ke smyslu, řídil se svými teoriemi, které mu pomáhaly přežít.
- Unikl smrti bytím od dozorce díky leteckému poplachu.
- Kápo ho zachránil před transportem do plynu tím, že za něho nahradil jiného.
- V Kauferingu mu zachránil život herec, který získal výměnným obchodem pro Frankla polévku a psychicky ho podpořil.

OTA KRAUS, PRAHA

2. 4. 1940

- Zatčen pro aktivní odpor proti nacistickým okupantům, vězněn v Praze, prošel Dachau, Sachsenhausen, Neuengamme, Buchenwald a Birkenau. Před táborem smrti pracoval s lopatou, pak se uplatnil jako zámečník.
- Jeho názor je ten, že mohli přežít ti, co dovedli kolektivně žít.

29. 10. 1944

- Odvezen z Birkenau do Buchenwaldu.

ERICH KULKA, VSETÍN

23. 6. 1939

- Zatčen, vězněn v Brně, poté Dachau, Sachsenhausen, Neuengamme, Birkenau.
- Při evakuaci Birkenau v lednu 1945 utekl z vlaku mířícího do Mauthausenu, vyskočil v Ostravě, když tudy projížděli.

